

Uvod u studij kroatistike

Edited book / Urednička knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **1995**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:098107>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-08**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Uvod u studij kroatistike

ZBORNIK
radova studenata kroatistike
Pedagoškog fakulteta
u Osijeku

Voditelj kolegija:
mr. sci. Goran Rem

Pedagoški fakultet u Osijeku,
1995.

CIP - Katalogizacija u publikaciji Gradska i sveučilišna knjižnica, Osijek
UDK 886.2-4 (082)

UVOD u studij kroatistike : zbornik radova studenata kroatistike/voditelj kolegija Goran Rem. - Osijek :
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet, 1995. - 160 str. ; 21 cm
ISBN 953-96006-2-6

LITERATURA:

Uredništvo Zbornika:

Vera Crljen, Ivana Drempetić, Ivana Draganić, Kristina Gajec, Igor Rogina, Janko Rončević (I. godina studija kroatistike)

Recenzenti:

Tihomir Dunderović, Goran Pavošević, Marijana Radmilović, Blaženka Vukadin, Kornelija Vukelić (IV. godina studija kroatistike)

Lektor:

Milica Lukić (apsolvent kroatistike)

Redaktor - organizacija unosa - korektura:
Kristina Pajtak (III. godina studija kroatistike)

Grafički urednik - computer layout:
Slaven Lulić (III. godina studija kroatistike)

Naslovna stranica:

Slaven Lulić

Za nakladnika:

Josip Jerković, prof.

Nakladnik:

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Pedagoški fakultet u Osijeku
Lorenza Jagera 9
1995.

Tiskara:

MEANDAR

Naklada:

300 primjeraka

1. Sanda Ham, *Hrvatski pravopis*, Književna revija br. 3/4. 1994., Osijek 1994.
2. Ante Stamać, *Teorija metafore*, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb, 1993. (uvod)
3. Zdenko Škreb, *Studij književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1976. (predmet studija književnosti)
4. Stanko Andrić, *Slavonija - zavičajna čitanka*, Književna revija br.1/2. 1993., Osijek, 1993., 1993.
5. Dubravka Oraić - Tolić, *Teorija citatnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990. (citatnost u europskoj kulturi 20.st.)
6. Antun Šundalić, *Religija kao upotrebljiva alternativa*, Književna revija br.5/6. 1993., Osijek, 1993.
7. Goran Rem, *Zadovoljština u tekstu*, Quorum, Zagreb, 1989. (snimanje kič-total razglednice sunčeva zalaska)
8. Stanislav Marijanović, *Povratak zavičajnicima*, Revija, Osijek 1983. (čitaocu)
9. Milan Moguš, *Povijest hrvatskog književnog jezika*, Nakladni zavod, Globus, Zagreb 1994. (uvod)
10. Ivan Slamnig, *Sedam pristupa pjesmi*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1986. (iz vlastite stihotvorne radionice)
11. Walter Benjamin, *Eseji*, Nolit, Beograd, 1974. (sudbina i karakter)
12. Ivo Bogner, *Književni prikazi*, Pedagoški fakultet, Osijek 1987. (uvod u djela slavenskih pisaca)
13. Matanović/Bogišić/Bagić/Mičanović, *Četiri dimenzije sumnje*, Quorum, Zagreb 1989. (Julijana Matanović, Uvodne pripomene i oprimjerenje kritičarskog modela) (K. Bagić, Uvodne naznake)
14. Vladimir Rem, *Slava Panonije*, Novosti, Vinkovci 1980. (uvodni esej)
15. Tomaševski, *Teorija književnosti*, SKZ, Beograd 1972. (definicija poetike)
16. Zdenko Škreb/Ante Stamać, *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1983. (Zdenko Škreb, Znanost o književnosti)
17. Zlatko Kramarić, *Uvod u naratologiju* (zbornik), Revija, Osijek 1989. (Umberto Eco, James Bond - narativna kombinatorika)
18. Karl Markus Gauss, *Uništenje srednje Europe*, Durieux, Zagreb 1994. (uvodni esej)
19. Dubravko Škiljan, *Pogled u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb 1980. (uvod)
20. Velimir Visković, *Pozicija kritičara*, Znanje, Zagreb 1988. (kritika pred izazovima teorije)
21. Milko Kelemen, *Poruka pateru Kolbu*, Durieux, Zagreb 1995.
22. Delimir Rešicki, *Sagrada familia*, Meandar, Zagreb 1993.
23. Milan Živković/Davor Špišić, *Dobrodošli u rat*, HNK Osijek, Osijek 1992.
24. Sanja Ivić/Samuel Beckett, *Koraci*, HNK Osijek, Osijek 1992.
25. Branko Maleš, *Treniranje države*, Studio grafičkih ideja, Zagreb 1994.
26. Ivan Rogić Nehajev, *Osnove uranometrije*, Studio grafičkih ideja, Zagreb 1994.
27. Topić/Špišić/Jačimović, *Slavonska krv*, Glas Slavonije, Osijek 1991.
28. Noise Slawonische Kunst, *Noise Slawonische Kunst* (LP album), Studenski centar u Osijeku, Osijek 1991/1992..

SADRŽAJ

UVOD U UVOD 6

I. UMJETNOST KAO NJEŽNO ZLO

FUNKCIONIRANJE UMJETNOSTI U DRUŠTVENOM KONTEKSTU

- Nikolina Perić: UMJETNOST NAS UZDIŽE IZNAD GRUBE STVARNOSTI 8
Ivana Skender: VRLI SVIJET NEUKOSTI 10
Marijana Fajgl: UMJETNOST JE POTREBA 12

II. SAGRADA FAMILIA

KNJIŽEVNOST

- Ljiljana Marković: OPIJEN SVIJETLOM SVJETLOŠĆU RAVNICE 16
Ana Hrpka: ARIEL 17
Vlasta Poje: ZAVIČAJNE I GRADSKÉ PRIČE STJEPANA TOMAŠA 18
Tihana Salajić: UMJETNOST, POLITIKA I AVALICA 20
Ivica Plejić: OSJEČKI ZAGRPČANIN 22
Vanja Tomić: VATIKANSKA KNJIGA MRTVIH 24
Marijana Pavković: SMRT VRONSKOG NEDJELJKA FABRIA 26
Ivana Draganić: KNJIŽEVNIK PAVLE BLAŽEK - AUTOR KOJI PRIPADA BAŠTINI GRADA OSIJEKA 28
Ivana Đerd: O KNJIŽEVNIM IDOLIMA 30
Tea Drinovac: KNJIŽEVNA VEČERA 31
Antonija Andrašek: HODOČAŠČA IZVORIMA BRANKE BRLENIĆ VUJIĆ 32
Marija Skender: BOSANSKA SFINGA (NE DOUMICE OKO IVE ANDRIĆA) 33
Dejana Krnjajić: OSAMLJENOST KRVI 35
Margareta Vištica: PROŠLOST MEĐU NAMA 37
Marijana Fajgl: PORTRET JOSIPA MIRKOVIĆA 39
Damir Valjetić: ZAVIČAJNIK HUGO BADALIĆ 41
Marija Kretić: PORTRET KNJIŽEVNIKA - BOGDAN MESINGER 42
Antonija Andrašek: HRVATSKI ODISEJ - ANTUN VRANČIĆ 44

- Melita Boroš: OSVRT NA ČASOPIS JEZIK 45
Spomenka Topić: VELIKAN RIJEČI - BRATOLJUB KLAIČ 46
Klementina Matoković: PREDSTAVLJANJE IZDAVAČKE KUĆE U PRAVI TRENUTAK 47
Marija Dabac: PORTRET KNJIŽEVNIKA - PETAR ŠEGEDIN 48
Marijana Major: POEZIJA HRVATA U MAĐARSKOJ 49
Ivana Korodva: ETNOGRAFI POVJESNIČAR MILKO CEPELIĆ 50

III. BORO PAVLOVIĆ

NOVINA

- Mato Nedić: O BORI BEZ BORE 52
Zorica Vulić: PJESNIK KOJI SE NIJE DAO UGUŠITI 54

IV. BLUES

PUČKO STVARALAŠTVO

- Natalija Tramošljanin: NAZDRAVIČAR - KNJIGA VRIJEDNA POZORNOSTI 58
Marija Lenić: SVETKOVINA SV. MARTINA U SELU BOŠNJACI 60
Spomenka Topić: BIZOVAČKA NOŠNJA 61
Mirjana Ernješ: ANTE EVETOVIĆ MIROLJUB 63
Ivana Sudar: PUČKI PJESNIK FRANJO PETRIĆ - BEČAR 65

V. NA KRIZANJU PUTOVA

BOSANSKA BAŠTINA

- Jasna Hajrulahović: POSAVSKI MOTIVI 68
Mato Nedić: CRKVA UZNESENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE NA RAŠČICI U TOLISI 69
Ljubica Oršolić: VIDOVICE - SELO HRVATA SELJAKA 71

VI. POJAČAJ

GLAZBA

- Ivana Sudar: O STJEPANU STEPANOVU 76
Kristina Gajec: THE VELVET UNDERGROUND 78

- Tihana Salajić: XIII. MEMORIJAL FRANJO KREŽMA U OSIJEKU 79
Mirna Tokić: U OSIJEKU SE DOGODIO JAZZ 81
Mirjana Samardžić: NAPOKON KONCERTI 82
Martina Vidaković: UDIO HRVATSKE U SVJETSKOM GLAZBENOM BIZNISU 83
Nikolina Perić: SLAVONSKI ROCK '94. 84

VII. SEDMA (7)

FILM

- Ivana Đerd: DEJA VU 86
Mirjana Samardžić: NAKED 87
Slavica Pešut: ČEMU NAS UČE ULICE PHILADELPHIE 89

VIII. WELCOME

KAZALIŠTE

- Ivana Đerd: SVEPLANETARNO PRIJATELJSTVO 92
Sanja Družijanić: KAZALIŠTE I PUBLIKA 94
Ivana Đerd: MORBIDNA NOSTALGIJA 96
Anita Kasagić: DASKE KOJE SUGLASNOST ZNAČE 98
Ivana Mengušić: FESTIVAL GLUMCA U VINKOVCI 100
Vera Crljen: DJEČJE KAZALIŠTE U OSIJEKU 102
Vera Crljen: POVIJEST HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U OSIJEKU 104

IX. NOVE DIMENZJE TOČKE

SLIKARSTVO

- Janko Rončević: LIKOVNA DJELA IZMEĐU STROJEVA 108
Lidija Katić: MIROSLAV KRALJEVIĆ 109
Ivica Plejić: OSVRT NA IZLOŽBU FOTOGRAFIJA STEPHANA LUPINA 110
Miranda Glavaš: UMJETNOST FOTOGRAFIJE STEPHANA LUPINA 111
Vlasta Poje: SLAVONIJA OČUVANA NA STAKLU 112
Ivana Drempetić: OSJEČKI LIKOVNI KVADRAT 114

- Janko Rončević: IZLOŽBA U GALERIJ I LIKOVNIH UMJETNOSTI OSIJEK 115
Vanja Tomić: PRVA SAMOSTALNA IZLOŽBA SLIKA ŽELJKA BEGOVIĆA 116
Lidija Katić: OGRANIČENI RADOVI GORANA TRBULJAKA 117

X. BISERI PROŠLOSTI

SAMOSTANI I KNJIŽNICE

- Margareta Vištica: FRANJEVAČKI SAMOSTAN KAO KULTURNI SPOMENIK 120
Mirjanja Ernješ: TENJA 122
Andrijana Matić: DANI CERNIČKE KULTURE 123

XI. VLASTITA SADAŠNJOST KAO ALTERNATIVA

RAZNO

- Lidija Katić: FANZINI 126
Marija Dabac: VUKOVAR 18. STUDENOGA 199... 128
Tea Drinovac: GDJE ČEMO VEČERAS 130
Željko Matuzović: TREBA LI BOGU TELEVIZIJA? 132
Sanja Družijanić: IN MEMORIAM KROATISTICI 134
Ines Gužvić: POJAČAJ DO DASKE 135
Marija Kretić: ABRKA DABRA, FIGULI MIGULI 136
Janko Rončević: TKO TRČI TAJ SE NE DROGIRA 138
Igor Rogina: KAKO SU SE RAĐALA I KAKO IZUMIRALA DJECA TITANICA 139
Marijana Radmilović: SKICA ZA PROJEKT ZASTUPLJENOST KULTURE U MEDIJIMA 140

XII. GOST

- Igor Gajin: ISPISIVANJE ISPISANOG KNJIŽEVNO-ČASOPISNOG PROSTORA 156

Ovaj je zbornik u svim svojim predtiskarskim sastavinama učinak rada studenata kroatistike Pedagoškoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Tekstovi uvršteni u ovaj zbornik nastali su poglavito radom studenata posljednjeg naraštaja pohadatelja kolegija Uvod u studij hrvatskog jezika i književnosti (jesenski semestar studijske godine 1994/95.). Taj je kolegij inače trogodišnje sudbine. Po prvi je puta, dakle, održan u studijskoj godini 1992/93., potom 1993/94. i po posljednji puta 1994/95. Kolegij se kao jednosemestralan održavao na prvoj godini studija, u jesenskom prvom semestru i kao svoju programsku zamisao "otvarao" je kroatističnu osjetljivost studenata prve godine studija prema sljedećim uvodnim, kritički promišljenim, naznakama: baština-zavičajnost (Slavonija-Osijek) - srednjoeuropski kontekst - književnost - druge umjetnosti - kultura + *aktualnost*. U sve je tri godine postojanja kolegija Uvod u studij... , kolegij s manjim inačicama izvođen kao svojevrsan "usmeni časopis". To znači da je svaki sesijski susret održavan kao niz kratkih izlaganja autora pripremljenih "članaka" - seminarskih radova. Autori radova, studenti pohadatelji kolegija odbirali su teme i oblikovali ih prema ključu osobnosnog razumijevanja uvodnih naznaka. Odnos prema jeziku usmjeravan je, s jedne strane, davnom napomenom Branka Vodnika: "*Veze između lingvistike i studija književnosti jedva da će se ikada posve raskinuti: poezija je umjetnost riječi, a lingvistika je nauka o riječi, te će se uvijek te dvije nauke vezati*". S druge strane, a dakako također vezano uz Vodnikovu napomenu, upravo se u jeziku, onom pohranjenu u književnost, nalazi i neuklonjiv niz podataka koje pozornom raščlambom čitamo kao pamćenje stanja i mijena uljudbenih suodnosa.

... I drukčijim jezikom zna Slavonija govoriti, ali se ne može potanko upoznati: sokake su i avlije u njoj zaboravili Turci, egrdaše i iroše Madari, ajzibanom su stigli Nijemci... (S. Ham) Posao odbira između šest stotina radova obavljala je skupina studenata četvrte godine studija kroatistike kao svoj zadatak u sklopu kolegija Stilistika, s problemskom seminarskom naznakom "vrednovanje neumjetničkih tekstova". Ta je recenzentsko-odbiračka skupina predložila i shemu "rubriciranja" zbornika podijelivši ga pri tome na tematski gledano deset poglavlja. Oblikovanje tih deset polja nije moglo podnijeti samo rigorozni vrijednosni kriterij. Dapače, sklapanje ukupnog izabranog materijala u zbornik pokazuje nuždu uspostavljanja hijerarhijskoga odnosa u kojemu je otkriveno tematsko polje natčinjeno tekstovima koji ga *naznačavaju*. U zborniku se najvažnijom dimenzijom pokazuje sama raznolikost tematskih polja. Ona uspješno dodiruje kritičke naznake što ih sam kolegij Uvod u studij izlaže.

Uredništvo je zbornika konceptijski priložilo svoje naslove za određene skupine tekstova, uvaživši u smislu odbira sve što je odbiralačka skupina pripremila. Uredništvo je također obavilo i prikupljanja podupirateljskih sredstava, te predložilo da sveukupni i krajnji proizvod bude ponuđen kao zalag za "pismeni" i stalni studentski književni list ili časopis.

Na kolegiju Uvod u studij seminarski su radovi odbirani samostalnim studentskim traganjem u kojemu je uz uvodne naznake istaknuta i jedna pomoćna uvodna naznaka: *aktualnost*. Autorima je seminarskih radova time rečeno da u najvećoj mogućoj mjeri prate različite oblike književnih-kulturnih događaja (novoizашle knjige, književne večeri; drugoumjetničke pojave također - izložbe, koncerte, javna predavanja, masmedijsko tretiranje događaja u kulturi, umjetnosti...).

Pisano i usmeno reagiranje na takve događaje iz svojeg najbližeg životnoga okružja otvaralo je polje heuristične kroatističnosti i kritičke slavoničnosti.

Dakako, ti su seminarski radovi tek početak "zavirivanja" u ta dva velika i nedostatno obrađena polja. Ti su radovi ponajviše uzvraćanje pročitanoj literaturi, prenošenje podataka iz konzultiranih izvora i prvo snalaženje u odnosu između osobne i prostorne pismenosti (pismenosti prostora u kojemu se živi). Ali u toj prvoj složenoj provjeri pismenosti pojavljuje se i presudna mala osjetljivost za pismom i pismošću kao i metodologijski nužna pribranost na pojave nepismenosti: i osobnosne i prostora u kojem se živi.

Goran Rem, mr.

UMJETNOST KAO NJEŽNO ZLO

FUNKCIONIRANJE UMJETNOSTI U DRUŠTVENOM KONTEKSTU

UMJETNOST NAS UZDIŽE IZNAD GRUBE STVARNOSTI

Nije slučajno što ne postoji niti jedno veliko književno, filmsko, kazališno djelo čija bi umjetnička sugestija glorificirala rat. Čak i kada se rat javlja kao nužni i jedini mogući oblik egzistencije, on u umjetnosti ostaje nježno zlo

Umjetnost je čovjekova vječna, ukoliko je čovječna. Humanost, shvaćena kao perspektiva čovječnosti, kao uporno razvijanje onoga što ga ne samo čini čovjekom, već što će ga činiti sve čovječnijim čovjekom, ukorijenjena je u stvaranju i u djelovanju umjetnosti.

Sve se rada i stvara iz nemira, u bolu i mraku. Kretanjem Zemlje i zvijezda cio život postaje periodičan. Godišnja doba, mjesečeve mijene, dani i noći. Događaji dolaze i prolaze kroz čovjeka u velikom gibanju i bruje zbivanja kao zvonjava.

I kao što Krleža kaže: "Čovjek je uznemiren trajno. I postoji negdje duboko u nama slika, zakopana, potopljena, kao ikona srebrom okovana u zdencu. Ta slika tiha je kao svitanje na moru kada je sve sivo i kada se ne čuje ništa, gdje god kloktanje vode. To je vrijeme kada se čovjek kloni od nemira i roni u tišini".

To je umjetnost. Stvaranje jednog novog unutrašnjeg svijeta koji je plod bolova, grčeva, muka i unutrašnjeg nemira. Djelovanje svake velike umjetnosti uvijek je maksimalno usmjereno u tom smislu. Uvijek je u sebi imala karakter ne samo neprihvatanja uobičajenih oblika stvarnosti, već i karakter vječne i sveopće pobune, čije se granice neprekidno šire.

USMJERENA NEPOMIRLJIVOST SA SMRĆU

Terminološki spoj Andrea Malrauxa kaže da je umjetnost "anti sudbina" koja je zaista usmjerena protiv svih oblika dehumanizacije, protiv vremena i prolaznosti uopće, stagnacije i onih oblika određenosti koji navode na zadovoljavanje postignutim, protiv društvenih ograničenja čovjeka, kao i protiv onih svemirskih čovjekovih granica koje imaju sudbinski karakter. Velika umjetnost u biti pretpostavlja nepomirljivost sa stvarnošću, pa čak i s takvim konačnim i najvećim čovjekovim ograničenjem kao što je smrt.

Promatrajući niz pojedinačnih umjetničkih ostvarenja, pred našim unutrašnjim očima sve to prolazi kao u nekom transu ili snu u kojem se javlja niz slika i zvukova fantazije. Živa prividenja smjenjuju se u čarobnoj magli uz lavinu misli smjelih i najsmjelijih jer se odnekud javlja bezgranično samopouzdanje i nestaje svaka sumnja i kolebanje. Na tren se osjećaš manje tjelesan, manje zemaljski. Ekspresivne slike naoko zatvaraju potpuno krug beznada i klonuća pred animalnom povampirenošću svijeta.

Iako se umjetnost zbog svoje sudbine karakterizira beskompromisnom borbenošću, rat među ljudima proturiječi njenoj biti koja zastupa najdublje interese čovječanstva. Nije slučajno što ne postoji niti jedno veliko književno, filmsko, kazališno djelo čija bi umjetnička sugestija glorificirala rat. Čak i u slučajevima kada se rat javlja kao nužni i jedini mogući oblik za ostvarenje društvenih naprednih tendencija, ili kada ima oslobodilački karakter, on u umjetnosti ostaje nježno zlo. I ova osobina umjetnosti jedan je od očevitih dokaza da je umjetnost u krajnjoj liniji društveno angažirana i predstavlja jedan od najefikasnijih izraza općeljudske potrebe za daljnjim razvijanjem ljudske humanosti.

GDJE JE TVOJA UMJETNOST?

Umjetnost je djelatnost koja diže u novi svijet realnosti. Ali ona to ne čini isključivanjem iz "grube" stvarnosti već ih unosi u sebe, pretrpava u nove kvalitete, daje im novi način izražavanja, oplemenjuje njihove energije, usmjeravajući ih k visini. Istovremeno je i

neprekidna reinkarnacija svijeta. Svaki novi umjetnik osjeća uvijek obnovljenu potrebu ponovnog stvaranja svijeta. Umjetnost obvezatno ustaje protiv svega što može predstavljati ograničenje mogućnostima razvoja čovječnosti. U umjetnosti leži neuništiva klica neprekidnog razvitka čovjekovih raznovrsnih i neograničenih stvaralačkih težnji. U izvjesnom smislu umjetnost predstavlja mogućnosti koje ključaju u neuobičajenim dubinama čovjekovog bića. Gdje je tvoja politika ili religija?

UMJETNOST se nastavlja noseći uvijek jednu sveopću i sveprisutnu pobunu života.

VRLI SVIJET NEUKOSTI

Koliko vremena ljudi u svijetu posvećuju kulturnim zbivanjima u Hrvatskoj, i kolika se važnost tome pridaje? Kako jedna zemlja, koja nije zemlja, uspijeva zauzeti više prosotra od nas u svjetskoj publicističkoj djelatnosti?

Uzimam Novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost. Broj 23. godište II. Zagreb. List *Vijenac*. Nailazim na članak pod nazivom *Vrli svijet neukosti*. Zastajem na posljednjem retku, ponovno se vraćam na prvi, ne bih li još nekoliko puta pročitala cijeli članak i shvatila koliko sam ustvari ogorčena (i koliko je ogorčen sam autor teksta u *Vijencu*). Članak, naime, govori o tome kako i na koji način se mi predstavljamo svojim radom u svijetu, odnosno kako nas drugi predstavljaju. Ne moram posebno isticati koliko je Hrvatska usprkos teškoj ratnoj situaciji uznapredovala u obnovi starog i gradnji novoga. Na koliko je samo prepreka nailazila u posljednje četiri godine, i koliko ih je uspjela svladati.

HRVATSKA I PET BIJEDNIH STRANICA

Ove godine izišlo je novo izdanje ugledne edicije *Svijet učenja* u kojoj se na više od dvije tisuće stranica enciklopedijskog formata nalaze popisi svih znanstvenih ustanova pojedinih zemalja iz cijelog svijeta. U toj knjizi naša zemlja zauzima nešto više prostora od zemalja manje razvijenih od sebe, ali mnogo, mnogo manje od zemalja s kojima bi se sigurno mogla usporediti po kulturološkom i znanstvenom razvitku. Zatim, u članku je točno naveden način prezentiranja u knjizi. Već na samom početku spominju se članovi Akademija znanosti i glavne njezine djelatnosti, zatim slijede učena društva, znanstveni instituti, knjižnice i arhivi, muzeji i galerije, a potom sveučilišni svijet sa svim redovitim profesorima i glavnim aktivnostima.

U djeliću prostora koji zauzima hrvatska znanost navode se podaci o vremenu skupljanja nekih "činjenica" za tekst, no ne postoji niti jedan jedini navod o izvorima tih podataka, niti se navodi i jedna ustanova i suradnik s kojima se surađivalo prilikom pisanja teksta o našoj zemlji. To mi je prilično zasmatalo, jer se tim načinom mogu iznijeti potpuno netočni i krivi podaci vezani uz naš znanstveni rad. Oni koji su knjigu pisali trebali bi znati da moraju postojati točni navodi o prikupljanju podataka: gdje, kako i od koga. Tako i sam autor članka u *Vijencu* naglašava kako u tih jadnih i bijednih pet stranica knjige ima toliko propusta, toliko netočnosti, zbrke i rupa. Nije mi jednostavno jasno kako si Zapad to može dozvoliti. Drugim zemljama, nekima koje su čak i neuglednije i manje kulturno razvijene, pridaje se veća pozornost i više redaka. Tu tvrdnju dokazuje i uvodni dio gdje se kod prezentiranja HAZU samo brojčano navode njezini instituti, dok ih sve ostale zemlje spominju pojedinačno s imenima ravnatelja, te s glavnom istraživačkom i nakladnom djelatnošću. Mislim da je to užas!

ZEMLJA KOJA NIJE ZEMLJA - ISPRED HRVATSKE!

Posebice me u ovom članku ogorčila činjenica da se naglašava SR Jugoslavija koja je iako onemogućena embargom, ipak na visokom mjestu u jednoj ovakvoj knjizi! Dolazim u situaciju da se zapitam vrijedi li uopće nešto naše stvaralaštvo za svijet? Cijene li oni naša dostignuća i naš rad? Koliko vremena posvećuju ljudi u svijetu kulturnim zbivanjima u našoj zemlji, i kolika se važnost tome pridaje? Kako jedna zemlja, koja nije zemlja, uspijeva zauzeti toliko stranica i ako cijeli svijet zna (A jesam NAIVNA!), koliko je štete nanijela našem narodu, našoj kulturi i koliko bi još štete mogla nanijeti ne samo nama, nego i mnogim drugima? I još uvijek takvu jednu zemljicu svrstavaju na stranice jedne poznate, svjetske knjige! Otišla sam predaleko, u naivnost kojom se ovdje čudim, ali neraspoloženje je tome krivo. Kako je moguće

da se hrvatsko ime i hrvatska znanost povlače u istoj knjizi i na istim stranicama sa srpskim imenom? Možda preosobno shvaćam situaciju u svojoj zemlji i naše odnose s gotovo nepostojećom državom, no smatram da bi se to cijelog svijeta trebalo ticati, jer nema ni kazne ni opravdanja za ono što su ti "ljudi" učinili. Upravo oni još i danas predstavljaju i prijete velikom opasnošću po cijelo čovječanstvo. I smatram da bi ih trebalo isključiti i odstraniti iz svih kulturnih i znanstvenih zbivanja. Ta se država pokazala sposobnom sama na svoj način stvarati i krojiti "vlastitu umjetnost".

UMJETNOST JE POTREBA

Brodani žive u zabludi nazivajući Slavonski Brod "mrtvim gradom". Zašto je to tako? Zašto se sami ukopavamo u beživotnost i dopuštamo da kultura živi samo u jednom strogo određenom krugu, u krugu samih stvaralaca?

Je li ono što nazivamo kulturom, umjetnošću, duhom i dušom, ono što nazivamo lijepim i svetim, je li sve to utvara, samozavaravanje vlastitog bića nesigurnim iluzionističkim predodžbama? Da li je umjetnost mrtva?

Mnogi bi moji sugrađani odgovorili da je teško misliti na umjetnost, i umjetnički misliti dok traje borba za fizičku egzistenciju, dok vlada strah od budućnosti. Zapitala sam se, postoje li danas visoke prirode, izuzetni duhovi, oni koji su iznad prosječnosti? Postoje li danas ljudi s istančanom osjetljivošću za lijepo, s izgrađenom motivacijom za stvaranje umjetničkih djela koja bi zadovoljila njihovu duhovnu glad, i postoje li oni koji znaju uživati u tim malim svetostima?

Mnogi će reći da je razina kulturnih i umjetničkih događanja u Slavonskom Brodu vrlo niska. Svi oni žive u gorkoj zabludi i velikom neznanju protiv kojega se treba boriti. Teško je povjerovati da jedan grad u ratnom području održava visoku razinu kulturne svijesti. Teško je vjerovati, ali je tragično što i sami Brođani žive u mraku i što ništa ne poduzimaju glede širenja znanja i spoznaja o brodskim umjetnicima. A potrebno je tako malo želje, volje i truda. Zapitala sam se, postoji li mjesto gdje bih istovremeno mogla uživati u izvornoj umjetnosti i saznati više o njenoj prisutnosti u ovom gradu. Put me doveo u novootvoreni atelier *Singer-Majić*, u Starčevićovoj ulici broj 8. Ta je prodajna galerija otvorena 27. listopada 1994. godine, a vlasnici su dvoje brodskih akademskih slikara - Lovorka Singer i Joško Majić. Ideja za otvaranje rođena je u galeriji *Becić* koja u Slavonskom Brodu postoji već godinama. No, ona se više može smatrati kao institucionalna građevina, koja je doduše ispunjavala svoju funkciju jer su se sva događanja odvijala na profesionalnoj razini, ali bio je očit nedostatak spontaniteta.

MJESTO NEPOSREDNE UMJETNIČKE KOMUNIKACIJE

Prije šest godina došlo je do obrata. Joško je Majić otvorio *Unikat*, prvu galeriju takve vrste u Slavonskom Brodu. U početku je išlo vrlo teško jer građani još nisu imali naviku kupovanja slika. No, *Unikat* je "preko noći" postao središte svih umjetničkih i kulturnih događanja, okupljalište slikara i pjesnika, ukratko - nastavio je umjetnički kontinuitet galerije *Becić*, koji je sada bio obogaćen epitetom neposrednosti. Slikari su našli svoje mjesto na kojemu su mogli opušteno razgovarati o svojim umjetničkim ostvarajima, ali ne samo to, tu su se okupljali i pjesnici, kao i ljudi željni umjetničkih sadržaja. *Unikat* je bio prostor izoliran od svakodnevnih briga i materijalnosti, mjesto za odmor, dostupno svima. Njegovo djelovanje nije prestalo ni za vrijeme intenzivnog trajanja Domovinskog rata. Slikari su često zbog stvaranja stajali "život na kocku", ali nisu bili osamljeni, galerija je uvijek bila puna duhovno obogaćenih ljudi željnih prave umjetnosti.

U Slavonskom Brodu se pojavio velik broj slikara, što i nije dobro s obzirom na opadanje razine samog stvaralaštva. No, uvijek je bilo onih koji su se uspjeli izdići na sam vrh. Problem je nastao pojavom novih talenata, naime *Unikat* je prostorno bio dosta malen. Lovorka Singer i Joško Majić pronašli su izlaz. Otvorili su prodajni atelier *Singer-Majić* u kojemu se mogu kupiti slike eminentnih brodskih slikara, unikatni predmeti i keramika, ali ne samo to. Tu mogu doći svi koji su željni razgovora o umjetnosti.

U BRODU UMJETNOST NIJE MRTVA!

Žaloso je što otvaranje ovakvog kulturnog centra nisu popratili ni lokalni mediji. Ljudi žive u zabludi nazivajući Slavonski Brod "mrtvim gradom".

Zašto je to tako? Zašto se sami ukopavamo u beživotnost i dopuštamo da kultura živi samo u jednom strogo određenom krugu, u krugu samih stvaralaca? Žaloso je da većina Brođana ne zna za jednog Josipa Šimića, akademskog slikara koji je nedavno održao izložbu u Weimaru, a trenutno izlaže u Amsterdamu. Zar nije sramota da se ne zna da je Joško Majić dobio prvu nagradu *Večernjeg lista* za slikarstvo, da je brodski krug umjetnika poklonio 40 slika Cerniku... I to nije sve. Većina je kulturnih događanja slabo zastupljena u medijima. Teško je odgovoriti zašto je tako, ali je jasno da treba pronaći odgovor i poduzeti nešto.

Netko bi mogao tvrditi da u Slavonskom Brodu ne nastaju "premoderna" umjetnička djela koja bi se mogla uspoređivati s europskim i svjetskim. Ali, ovdje vlada jedan specifičan umjetnički fluid koji je posljedica sadašnje situacije u kojoj stvaraju umjetnici. Oni su u svome stvaranju kao i svi - opterećeni zbiljom.

Treba više pozornosti pokloniti njihovom radu i dati do znanja da u Slavonskom Brodu umjetnost živi.

VIDI:

ratne radove Ivice Šeremeta

II.

SAGRADA FAMILIA

KNJIŽEVNOST

OPIJEN "SVIJETLOM SVJETLOŠĆU RAVNICE"

DELIMIR REŠICKI, SAGRADA FAMILIA, Meandar - Nova, Zagreb - Osijek 1993.

Pročitavši knjigu *Sagrada familia* Delimira Rešickog, shvatila sam kako do tada, zapravo, nisam ništa pročitala.

TAMO GDJE POČINJE DAN, TAMO PRESTAJE NOĆ, A TAMO GDJE PRESTAJE NOĆ, TAMO POČINJE DAN. NOĆ POČINJE TAKO DA DAN IZGORI SVE ŠTO IZGORI POSTAJE CRNO. ETO, NAPRIMJER DRVO, AKO DRVO IZGORI ONO POSTAJE CRNO, AKO PAPIR IZGORI POSTANE CRN, AKO... TAKO I DAN.

(Bajka)

Pitanje bez odgovora. Možda je odgovor zapisan baš ovdje, na stranicama ove knjige, iza sedam naslova - jer konačno, sedmica je broj kojemu se pripisuju magijska svojstva, ili je smiješno očekivati gotove odgovore, a upravo logično postavljati pitanja sebi i drugima?

Svijet Delimira Rešickog imaginaran je, iako se čini kao prizivanje uspomena, zbirka najintimnijih doživljaja koje je autor iz nekog razloga odlučio podijeliti s nama. Lutajući osječkimi ulicama, obilazeći kafiće, diskoklubove a ponajprije gledajući, Delimir Rešicki otkriva fantastičan svijet događaja, osjećaja i dojmova. Ljudi o kojima piše živi su i stvarni, njihovi su životi zapisani u drevnim pričama, a odraz su suvremenosti i doba u kojem živimo. U likovima Juge, Sare i Bernarda prepoznajem znance, slučajne prolaznike ili možda sebe? Nekonvencionalan jezik kojim se autor služi obiluje vulgarizmima koji u ovom slučaju nisu odraz susreta s knjigom. Iako različito naslovljene, priče su dio zgusnute cjeline; osim teksta o stricu ispričanog osjećajima osmogodišnjeg dječaka opijenog "svijetlom svjetlošću ravnice".

ARIEL

Samoubojstvo je nešto suprotno od pjesme

Roman *Stakleno zvono* možemo smatrati predigrom za poeziju koja će nastati poslije njega, i koja će ga i intenzitetom i vrijednošću nadmašiti. Te su pjesme objavljene posthumno u zbirci Ariel. Pisala ih intenzivno, iz dana u dan, kao da ispunjava obvezu ili vraća dug, u posljednjim mjesecima života. U vrijeme kada piše pjesme iz svoje prve zbirke *Kolas*, Sylvia Plath, pokušava spojiti građanski ugled, društveni prestiž i osobnu sreću s razornim silama koje djeluju unutar nje i koje je tjeraju na drukčiji pristup pisanju. Dok je pisala onako kako je svijet želio Sylvia Plath je pisala *Kolas*.

Ariel je ono za čim je dugo tragalo njeno istinsko biće, pronađeni put do pravog "JA" - put u smrt.

Ted Hjuz:

Većina nas nikada nije nešto više od gužve kontradiktornih i komplementarnih "JA". Kada istinsko biće ili pravo "JA" pronade jezik i pođe mu za rukom da progovori to je sigurno zasljepljujući događaj, kao što je to bio Ariel. U slučaju Sylvie Plath biografija je mnogo utjecala na stvaranje mita o tragičnoj sudbini pjesnikinje u čijoj će zbirci Ariel mnogi vidjeti način da prijeđu inicijacijski put do smrti.

Značajni trenuci u njezinoj biografiji: rani gubitak oca, potajno neprijateljstvo prema majci, gubitak muškarca i samoubojstvo.

Ali poeziji je svaka biografija nedovoljno polazište. Za Sylviju Plath ta bića i predmeti iz njenog života su predstavljali građu za njene stihove.

Erotizam je jedna od karakteristika njenog stvaranja. U njezinoj poeziji smrt se doživljava kao erotski čin. Erotizam je za nju značio stalno udaljavanje od građanskih konvencija. Smrt doživljava kao erotski čin u kojem se "diskontinuirano biće predaje svom kontinuitetu".

*Dragi, svu noć
gasih se i palih
gasih se i palih.
Preteški postaju čaršavi
ko bludnikov poljubac.*

Mislim kako je još bitno spomenuti i da je Sylvia Plath jedan od najznačajnijih predstavnika tzv. ispovjedne struje u američkom pjesništvu šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. Sylvia Plath i ostali predstavnici uranjaju u postmodernistička strujanja i ponovo uvode pjesnikovo "JA" u središte pjesničkog zbivanja.

Pjesnička sredstva koja koristi su: končeto (složena i često šokantna slika koja se dobije brzim nizanjem asocijacija), britka duhovitost, suprotstavljanje čulnog i intelektualnog, ciničnost... Mnogi pjesnici u svojim djelima prikazuju svoje životne lomove.

Louel je u svojoj zbirci Skice iz života obradio svoj živčani slom i liječenje elektrošokovima. Nešto slično napravila je i Sylvia Plath pišući *Stakleno zvono* i *Ariela*.

ZAVIČAJNE I GRADSKÉ PRIČE STJEPANA TOMAŠA

Ono što će svaki čitatelj moći pronaći u Tomaševim prozama nastojanje je pisca progovoriti o zamagljenim čovjekovim traženjima smisla života, traženjima smisla kroz sretnu, a možda više nesretne ljude

Stjepan Tomaš rođen je 2. siječnja 1947. godine u radničkoj obitelji. Njegovo rodno mjesto Novu Bukovicu, pokraj Podravske Slatine on i ne pamti kao dijete, jer su mu se roditelji preselili u industrijski gradić Đurdenovac. On je tamo zapravo proveo svoje djetinjstvo, a i veći dio svoje rane mladosti. Školovao se u našičkoj Gimnaziji i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je studirao jugoslavenske i svjetske književnosti.

Tomaš živi i radi u Osijeku. Objavljivao je svoja djela u nizu hrvatskih listova i časopisa kao što su osječka *Književna revija*, zagrebački *Forum* i *Republika*. Do sada je objavio osam knjiga:

- zbirke pripovijedaka pod nazivom *Sveti bunar* (1972), *Tko kuca, otvorit će mu se* (1973) i *Smrtna ura* (1984), omladinski roman *Građani u prvom koljenu* (1978), *Taninska četvrt* (1980), te dva romana za djecu: *Moljac i noćni čuvar* (1975) i *Dobar dan, tata* (1978), te najnoviji, o Josipu Jurju Strossmayeru, *Zlatousti*.

Tomaš, kao izraziti moderni i suvremeni pripovjedač, u svojim djelima traga za djetinjstvom, jer je ono najljepši dio života, ono je sastavni dio zaborava odraslog čovjeka. Za njega je značajno da njegov "zdenac" djetinjstva, dubok i tajanstven, još nije presušio, naprotiv, što je pisac stariji, iskusniji i što dublje gleda u taj zdenac, on postaje dublji i korjenitiji.

Njegova prva knjiga nosi naslov *Sveti bunar*. U toj se knjizi proze nalaze zabilježene poneke od njegovih mladenačkih mističnolirskih impresija. *Sveti bunar* je zbirka od devet međusobno prilično povezanih pripovijedaka.

U zbirci *Smrtna ura* Tomaš se potrudio da nam prikaže mračno vrijeme mađarske i njemačke okupacije Baranje, u drugom svjetskom ratu. Važno je istaknuti da je deset pripovijedaka iz zbirke povezano, ne samo tematski i vremenski, nego i mnogim likovima i zbivanjima, tako da se više doimaju kao jedna cjelina, kao roman. U djelu nije riječ samo o okrutnoj okupatorskoj vlasti, nego i o borbi malobrojnih, raspršenih i progonjenih rodoljuba protiv te vlasti, u teškim uvjetima kad su često ostajali prepušteni sami sebi.

Tomaš uobičava pričati u prvom licu. Upravo takav subjektivni literarni način znatno smanjuje recepcijsko odstojanje od života koji u zbirci *Tko kuca, otvorit će mu se* njegov literarni JA. U prvom dijelu te knjige, naslovljenom *Povratak u medovačku dolinu*, predstavlja svoj povratak u mjesto gdje je proveo djetinjstvo, svoje najljepše dane. Vrativši se pred kuću u kojoj je odrastao, shvatio je da više ništa nije kao prije:

...ko vjetar u grane mlade johe, zalutao sam u Mederovac, zalutao u djetinjstvo...

Tomaš nam prikazuje i opisuje uspomene svojega literarnog JA, iz mjesta gdje je proveo djetinjstvo. Kasnije seli u Zagreb, ali je njegova slika Zagreba siva, kako to Pavle Blažek kaže "kao Dušni dan". Tomaševe gradske priče ne razlikuju se stilom uopće od zavičajnih, baš to ih veže u cjelinu. Uporno čovjekovo traženje izgubljenog mira, težnja za savršenstvom, to je suvremeni čovjekov grč.

Radije ću gledati moje padanje, nego moj pad.

S. Tomaš

Drugi je dio knjige što se lokaliteta tiče različit. On opisuje terene Đurdenovca, Našica, Podravske Slatine, raznih slavonskih zaselaka i brojnih seoskih cesta kojima Tomaš kreće u druge putopisne sfere. On napušta sive, no njemu ipak drage horizonte i tako se oprašta i odlazi iz svog djetinjstva u posve nove prostore. To novo u njegovoj tematici je očito literarno motiviranje sudbinskih trenutaka mladih i neiskusnih ljudi. Tomaševo sagledavanje sadašnjosti nikako nije staromodno. On otkriva ponor i pad, ali i uzroke i dubinu svih padova. On modernim načinom čitatelju predstavlja zanimljive slike. Priča o ljubavi u pripovijetki *Ispovijedi*, govori o nesrećama i klonućima i kao što ljubav u svom tijeku i razvoju nema granica, tako isto i njegove zabilješke postaju svojevrsna kronika tuge. Ta tuga je nekako bliska, dobro prepoznatljiva, autentična.

Tomaševa proza protkana je i socijalnom tematikom, pisac je pozorno, zagledan u socijalnu stvarnost. On nije ravnodušan, on upravo u svijetu radničkih obitelji nekom fascinantnom cjelovitošću razotkriva one usamljene pojedince svoje sredine koji ne vide što im se događa. Upravo zbog tog dubinskog odnosa prema radniku, Tomaš je cijenjen kao pisac koji s velikim poznavanjem piše suvremeno o suvremenosti.

Vjerojatno je ono što će svaki čitatelj moći pronaći u Tomaševim prozama, nastojanje progovoriti o zamagljenim čovjekovim traženjima smisla života, traženjima smisla kroz sretnu, a možda više nesretne ljude.

IZVORI:

1. Stjepan Tomaš, *Tko kuca, otvorit će mu se*, VEZ, Osijek.
2. Stjepan Tomaš, *Smrtna ura*, Znanje, Zagreb, 1983.
3. Stjepan Tomaš, *Život u provinciji*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1989.

UMJETNOST, POLITIKA I ARALICA

Možda Aralica, kako kažu, svojim političkim stavovima pobija i negira ono što je zapisao u svojim djelima, ali to još uvijek ne znači da ona nemaju vrijednost

Već duže vrijeme slušam i pratim oštre kritike i svojevrсна omalovažavanja Aralićinih djela, a razgovor novinara Roberta Perišića sa Zvonkom Makovićem (zagrebački povjesničar umjetnosti, esejist i pjesnik) objavljen u tjedniku Feral Tribune od 17. listopada 1994. pod naslovom *Naiva je nacionalna izdaja*, potakao me da i pismeno pokušam oblikovati svoje mišljenje o umjetničkoj (bez)vrijednosti tih djela.

Ne bih se u to upuštala da nisam svojevremeno vrlo pomno pročitala i studiozno iščitala Aralićine najznačajnije povijesne romane koji su bili tema moje maturalne radnje. Već tada susrela sam se s negiranjem vrijednosti i stvaralačke sposobnosti Ivana Aralice.

Zvonko Maković, u spomenutom članku, protivi se ulaganju novca u postavljanje dva Aralićina djela na scenu zagrebačkog HNK, no u to ne bih ulazila budući da ih nisam imala prilike pogledati. Ono zbog čega mi je razgovor s gospodinom Makovićem zanimljiv i pogodan za ovaj zadatak jest terminologija kojom se koristi pri kritiziranju "moralnog angažmana hrvatskog intelektualca". On, naime, kroz tu kritiku koristi upravo one izraze koje u posljednje vrijeme "terete" Aralicu u mnogim raspravama koje sam čula i kojima sam bila nazočna.

"Uvredljivo jeftino rodoljublje koje se pozivalo na fiktivnu povijest iz koje su se crpile nevjerojatne količine besmislica", "bezočno instrumentaliziranje povijesti i prošlosti kako bi se iz toga nastojao stvoriti politički kapital", "rasprostranjena kičofilija", "opća agresija primitivizma" - samo su neki od tih izraza.

Neosporiva je činjenica da sve to možemo naći u nekim najnovijim književnim ostvarenjima i da ta kritika nije neosnovana. No, kod Aralice je stvar u nečem drugom.

NEDOPUSTIVO POISTOVJEĆIVANJE

Budući da Aralica djeluje kao književnik i političar, neophodno je pri promatranju njegovih djela razdvojiti ta dva segmenta njegova djelovanja. Preskočiti će ona vječna pitanja tipa "tko je kompetentan da sudi o umjetničkoj vrijednosti jednog djela" i istaći nužnost da se određeno djelo promatra isključivo objektivno i neovisno od same osobe autora. Niti jedno djelo, karikiram, ne možemo vrednovati po načinu na koji se njegov autor odijeva ili po simpatičnosti ili antipatičnosti same njegove pojave. Tako ni djela Ivana Aralice ne možemo procijenjavati kroz njegove političke stavove ili političku privrženost određenim osobama. Možda Aralica, kako kažu, tim svojim političkim stavovima pobija i negira ono što je zapisao u svojim djelima, ali to još uvijek ne znači da ona nemaju svoju vrijednost.

Ako povijest služi ukazivanju na pogreške sadašnjosti (a upravo to bi trebao biti njezin smisao), onda su Aralićini povijesni romani savršeni modeli koji će nas tome naučiti. Mislim, *Psi u trgovištu* nevjerojatno dobro i slikovito predstavljaju društvenu strukturu i politički sustav kakve hrvatski narod nije imao samo za vrijeme Sulejmanove vladavine nego i u mnogo kasnijim vremenima (zar se ne bi takav politički sustav mogao poistovjetiti s komunizmom?). Tako mozaično koncipiran roman, s mnoštvom bogatih djelića koji se besprijekorno slažu jedan na drugoga i zajedno čine veliku povijesnu opomenu, ne bi trebalo omalovažavati zbog nekakvih političkih predrasuda s kojima određene skupine ljudi pristupaju njegovu autoru. Ako već želimo biti moderno društvo u kojem će nesmetano moći egzistirati generacije

hrvatskih intelektualaca, osnovna nam je zadaća naučiti odvajati i razlikovati politiku od umjetnosti, odnosno političke od umjetničkih vrijednosti. Toliko bismo, ipak, morali znati. Ovim mi tekstom nije bila namjera prozivati Zvonka Makovića. Njegovo protivljenje ulaganju u Aralićine drame samo je povod razmišljanju kako pisca, i njegova književna, djela ne treba suditi prema njegovim političkim stavovima.

OSJEČKI ZAGREPČANIN

*Čini mi se, dragi, on je kao suza,
Suza teška sna.
Iskopani dragulj u rudniku uza -
Da drugima sja.*

(Goran: Dobriši Cesariću, 1938)

Gore navedene stihove Ivana Gorana Kovačića o Dobriši Cesariću odabrao sam kao najbolju ilustraciju onoga što ću napisati u sljedećim redovima. Pisat ću o kiši i suncu. Pisat ću o sladoledarima i kestenaru na hladnom zagrebačkom asfaltu. O suzama u očima, o cvijetu u cvatu - pisat ću o Dobriši Cesariću. Neće to biti njegova biografija. Pokušat ću napisati biografiju njegovih pjesama. O Dobriši na jedan drukčiji način...

*Evo me opet vozi vlak
Kroz magle zavičajne ravni.
Sviće. Sa novim jednim danom
Bude se neki davni...*

Slavonija. Rijedak motiv u Cesarićevim pjesmama. Čudno? Ne. Slavonija ga je iznjedrila. Zageb oblikovao. Je li osjećao čežnju za njom? Da. Volio je Slavoniju i uvijek je to isticao. Volio je za sebe reći da je "osječki Zagrepčanin". No, u zagrebačkom okružju je crpio teme za svoje pjesme - i davao im dušu. Živjele su s njim, on je umro. One su ostale. Na mjestu. U našim srcima. U dušama onih koji su pročitali *Slutnju*, *Pjesmu mrtvog pjesnika* i druge njegove pjesme. Živi Cesarić i u meni. A davno je bilo kad se njegove prve zbirke domogoh, s gornje police školske knjižnice u Osnovnoj školi u Semeljcima. Uzeo je zabunom. No, pročitao sam je u pauzi između dječjih igara i bezbrojnih jurnjava za loptom. Ostao je. Ostale su. On. Pjesme. I ma koliko je ovaj rat u meni ubio sve ono što je bilo lijepo, ostalo je nešto od onoga prije njega. I Cesarić.

DOBRI KUĆNI DUH

Bili su mnogi. I Krleža. I Matoš. Jedan je Cesarić. Tako blizak, a opet neuhvatljiv. Dalek je svijet iz njegovih pjesama. Dalek kao bakini kolači koje je običavala praviti nedjeljom. Ostaju sjećanja. Poslije čitanja njegovih pjesama navru sjećanja, ne samo na one dane kada su nastajale, nego i sjećanja na naš život, na neke lijepe i drage stvari iz prošlosti.

*Posve polako, u maglenom plaštu,
Jutros je ušla u selo. Kroz baštu
Prošla je pored ocvalih lijeha,
Nadoh je ispod snuđenih streha...*

Tko se, pročitavši gornje redove, ne sjeti svog djetinjstva, dana provedenih kod roditelja, ili kod babe i djeda na selu. Ako netko i nije imao nikoga na selu, sjeti se krasnog žutog tepiha u gradskim parkovima, beskrajnog trčanja do iznemoglosti u izmaglici jesenjeg predvečerja. Cesarić smiruje. Odmara. Jednostavnošću izraza očarava. Bogatstvom misli i emocija zadivljuje. Kako? Spaja prošlost i sadašnjost. Između redova njegovih pjesama živi "dobri kućni duh". Zaista. Cesarićev lirski izraz svaki pojedinac doživljava na svoj način. Nema generalizacije. Ispod prividnosti običnih, svakodnevnih stvari upućuje nas na simboličko značenje istih.

NIJE IMAO UZORA - A POSTAO JE UZOR

Odrastao je čitajući kritike Matoševih djela, pišući i oblikujući svoj izraz u Krležinoj *Književnoj*

republici. Nije imao uzora, a postao je uzor. Bio je jedinstven, čovječan i blizak širokim masama, koje su u pjesmama tražile izlaz iz mračnih životnih situacija.

Zagreb. Grad koji je osjećao svojim više nego Požegu, više nego Osijek. Iznova se vraćam na njega. Tu je Cesarić oblikovao svoju duševnu i pjesničku fizionomiju. Tu je besciljno lutao periferijom tražeći što je izgubio. Tražeći sebe. Našao se u sjaju zagrebačkih ulica, u mračnim haustorima zagrebačkih zgrada, u blatnjavim ulicama periferije. Vidio je bore na licu starog verglaša, umrlu ljepotu stare kurtizane. Fotografirao je svoje vrijeme, i arhivirao ga u svoje pjesme. One su svjedoci vremena, i udžbenik života. Ogledalo prošlosti.

Sad potoci ledom teku

*U svoju rijeku,
I čudno je da led na površini
Sakriva jedan život u dubini.
Tišina. Kroza snijeg što pada
Kao začarani veo,
Ja gledam nekud u davninu...*

I dok pišem ove redove, u magli koju razbija tek škiljava svjetlost plinske svjetiljke vidim njega. Odmiče laganim korakom. Lupa njegovih cipela nadglasava udarce pisačkog stroja. No, kako slova odmiču, tako i koraci utihnjuju. Sve tiše i tiše, dok nisu potpuno zamukli...
Posve polako.

VATIKANSKA KNJIGA MRTVIH

*Unesite puno svjetlosti u svijet!
 Svjetlosti, donesite svjetlosti!
 Svjetlost treba da obasja svakoga.
 Zadatak neće biti ispunjen dok svi
 ne dospiju do sreće.
 Donesite svjetlosti siromašnima
 i donesite svjetlosti bogatima,
 jer je njima potrebija.
 Donesite svjetlosti nepismenima
 i još više svjetlosti obrazovanim,
 jer je velika taština obrazovanih.
 Zato donesite svjetlost svima.*

Predgovor *Vatikanskoj knjizi mrtvih*
 Milana Mačešića

Milan Mačešić rođen je 2. studenog 1960. godine u Privlaci, kod Vinkovaca. Prije *Vatikanske knjige mrtvih* objavio je zbirku pjesama pod nazivom *Bitka za pomrčinu sunca*, također kod Slavonske naklade Privlačica iz Vinkovaca.

Pjesme i kritičke osvrtne objavljivao je u raznim časopisima i novinama. *Vatikanska knjiga mrtvih* druga mu je knjiga poezije, a osim poezije piše i drame i kratke priče. Živi u Privlaci sa suprugom i sinom. Milan je Mačešić mladi buntovni pjesnik i nesumnjivo u hrvatskoj književnosti predstavlja ono što je u američkoj Charles Bukowski. Piše vrlo revoltnu "psovačku poeziju", vulgarnu, a u isto vrijeme i vrlo zanimljivu. *Vatikanskom knjigom mrtvih* ovaj moderni pjesnik uspijeva potaknuti na razmišljanje svakoga tko je pročitao makar i naslov ovoga djela, jer počevši od prvog, pa sve do posljednjeg slova ove originalne knjige, Milan Mačešić izvrgava ruglu sve ono što današnji čovjek smatra činjenicom o kojoj ne treba niti razmišljati, a kamoli pričati. Ismijava sve vrijednosti ovoga svijeta, novac, vlast, politiku, cjelokupni sustav, pa čak i književnost. Ne može se poreći njegova načitanost i znanje, osobito književnosti, jer Mačešić se vrlo bezobrazno služi tuđim riječima, bez ikakvog štovanja i obzira. Preoblikuje tuđe stihove u svoj vulgarni stil ne libeći se upotrijebiti niti najveće vulgarizme radi postizanja vlastitog cilja. A cilj mu je dokazati da ništa na ovome svijetu nije toliko sveto i vrijedno poštovanja da se ne bi moglo izvrgnuti podsmijehu, pa tako ni najveća imena književnosti, kako hrvatske tako i svjetske.

FANTASTIČNI SUSTAV ZBRKE

Vatikanska knjiga mrtvih je na neki način mješavina autobiografske i socijalne poezije koja obrađuje sve čega se autor mogao sjetiti.

Mačešić se potrudio dati nam uvid u njegovo vrlo opširno znanje stranih jezika, književnosti, politike, glazbe, religije i svih ostalih sfera života, tako da se nakon pročitane *Vatikanske knjige mrtvih* moramo upitati postoji li nešto što nije spomenuto i degradirano u ovom fantastičnom sustavu zbrke.

Mačešić je i više nego svjestan nesavršenosti svijeta u kojem živimo te nam svojom poezijom želi otvoriti oči kako bismo napokon shvatili te "istine" u koje vjerujemo.

Naravno, kod nekoga će mu to uspjeti, netko će uistinu otvoriti oči, a netko će i dalje svojevolumno biti slijep.

Ova knjiga zaista nikoga ne može ostaviti ravnodušnim. O njezinoj umjetničkoj i književnoj vrijednosti bi se moglo raspravljati, iako to ne bi imalo smisla. Čitateljstvo je može ili potpuno prihvatiti i odobriti ili odbaciti smatrajući je izljevom sarkazma i cinizma mladog buntovnog čovjeka.

U svakom slučaju *Vatikanska knjiga mrtvih* djelo je koje svakako treba pročitati.

Milan Mačešić je nedavno objavio i svoju treću knjigu poezije čija je promocija održana u Vinkovcima.

SMRT VRONSKOG NEDJELJKA FABRIA

Velika je i teška odgovornost o doživljenom ratu stvarati pisana svjedočenja za neka nova vremena... Žalosno je što je previše takvih pisanja ostalo tek na razini trivijalnosti i bljutavosti praznine i nedorečenosti

O ratu su prošaptavali, progovarali i proderavali se mnogi. Njegove stvarne žrtve, svjedoci, promatrači, samozvani sudionici, amateri, umjetnici... Meni, koja se s ratom nisam susrela "licem u lice" ti su glasovi stvarali stavove, suosjećanja, gađenja i suze, ali vrlo rijetko i želju da se i sama uključim u velike i mnogobrojne ratne rasprave i suđenja.

Jasnije nego sva televizijska nadvikivanja i javna naricanja čula sam *Smrt Vronskog* Nedjeljka Fabria.

Poznat, već mi od prije blizak i drag, veliki grof i ljubavnik Ane Karenjine, Aleksej Kirilovič Vronski približio mi je Vukovar (i "vukovarski rulet"), istinu o državi koja "baš kao i pojedinac počinje truljeti onog trenutka kada više ne može podnijeti tuđu sreću", o jedinoj sačuvanoj ratnoj naivnosti - onoj u djece i mentalnih bolesnika, ili pak onoj koja se tek začela usrijed ratnih strahota, najvećeg bluda i prokletstva. Nevinost se branila. Fabio je "vježbao živor" Vronskog ostavljajući ga u vlaku kojim se rastaje od hladne Rusije i mrtve Ane, odlazeći u nadasve ratnički raspoloženu Srbiju. Mislio je Vronski zaboraviti ili barem ublažiti tugu u sebi pomažući svojoj pravoslavnoj braći.

VUKU SE SIVE SLAVENSKE MAGLE

I nije moralo proći suviše vremena od zaustavljanja vlaka u dragoj državi da bi dva grofa, onaj Tolstojev (još uvijek stiješnjen u svom dramatičnom suodnosu s mrtvom Anom) i onaj Fabrijev (stiješnjen u prljavoj igri rata za stvaranje velike Srbije), u jednoj osobi, izgubili svoju dotad građenu svijest, povezanost s jednim i nezainteresiranost za drugi narod. Velik je i težak to bio korak, pa makar se radilo i o ruskom grofu, prijeći iz jednog u drugo vrijeme i postati njegovim zarobljenikom.

Tamo, iza, i od daljeg dalje, gdje počinje (i nikad više i nikako ne završava) zbilja koja više nije od ovoga svijeta...

... vuku se magle, mrzle, sjeverne, slavenske, teško.

Vukao se Vronski zajedno s tim sivim slavenskim maglama po ratištima, vukao se tako i uvukao i pod moju kožu, pa poveo i mene u svoje pohode. Samo što sam ja znala istinu davno prije... I isto kao što je jedan davni knez Miškin predstavljao pandan Kristu (onaj *Idiot* F. M. Dostojevskog), današnji grof Vronski Nedjeljka Fabria pandan je jednom, emocionalnim previranjima izmučenom, junaku koji je činom svoje smrti dosegao onu istinu koja se nalazi izvan svakog pojedinog čovjeka. Isto tako, tim je činom u meni probudio vjeru u postojanje te istine.

DOSTOJANSTVENO DODIRNUTA TRAGEDIJA

... a s ruba šume četnici su vikali: na trg grofeee!

I još: tamo su mine... mine ustaškeee...

Hrvatski Vronski, usudit će se tako ga nazvati, uistinu je bio potreban našoj književnosti. Koncipirajući njegov lik autor mu je namijenio svojevrsnu misiju u svijetu. Odrekao se svega kako bi na kraju konačno shvatio o čemu je riječ i zbog čega se živi. A tamo gdje se on nalazio nije se imalo zbog čega živjeti.

O ratu su pisali mnogi. O svijetu i ljudima satjeranim na ivicu života; o svijetu duševnih

devijacija; svijetu otuđenja, bijede i straha. Svijetu podruma.

Žalosno je što je i previše takvih zapisa ostalo tek na razini pokušaja, na trivijalnosti i na bljutavosti praznine i nedorečenosti. Imamo tako priliku pročitati i hrvatsko *Kome zvono zvonu* u obliku romana *Andeo moga rata* Bernarda Jana. Taj, tzv. ratni roman sadrži sve ono što jedno djelo može činiti nedostojnim teme o kojoj piše. Stoga prihvaćam Fabria i njegovo djelo jednim od malobrojnih romana koji su na dostojanstven način uspjeli dodirnuti dno i tragiku jednog teškog vremena kojega smo svjedoci.

Velika je i teška odgovornost stvarati zapise za neka nova vremena koja će možda opet, tko zna zašto, posjetiti jedan grof Vronski...

IZVORI:

1. Nedjeljko Fabio: *Smrt Vronskog*, Mladost - Durieux, Zagreb, 1994.

KNJIŽEVNIK PAVLE BLAŽEK - AUTOR KOJI PRIPADA
BAŠTINI GRADA OSIJEKA

Pavle Blažek piše stihove posvećene Slavoniji u kojima slavi njezine ravnice, ljude, gradove, slavi njezine sokake i šljivike. Njegove su pjesme pune nadahnuća s naglašenom subjektivnošću

Dr. Pavle Blažek (pseudonimi Martin Varžić, Satyr, B. P.), rođen je 17. lipnja 1930. godine u Kruševici kod Slavanskog Šamca. Osnovnu školu učio je u Kruševici, klasičnu gimnaziju u Zagrebu, a Filološki fakultet - jugoslavensku književnost, u Beogradu. 1981. godine obranio je doktorsku dizertaciju *Djelovanje i djelo Miroslava Kraljevića* na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Radio je kao profesor u Učiteljskoj školi u Osijeku, Upravnoj školi u Osijeku, a od 1967. do svoje smrti 1988. godine, kao direktor Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku.

Pavle Blažek je pjesnik, dramski pisac i kazališni kritičar. Svoju prvu pjesmu *Pozdravljanje* objavio je 1947. godine u učeničkom listu zagrebačke Gimnazije *Klasičar*. Objavio je više od 300 pjesama u Osijeku, Zagrebu, Subotici, Somboru, Đakovu, Vinkovcima, Belom Manastiru, Pečuahu, Bratislavi i dr. Objavio je više od 250 kazališnih kritika i osvrti. Pisao je književnu i likovnu esejistiku, kratku i putopisnu prozu, drame i dramaturgije, filmske scenarije i scenske slike.

Svoju liriku je zasnivao na fakturi slavonske pjesme, tako da je većim dijelom uglazbljena. Njegove pjesme, recitali i kantate skladali su mnogi autori (B. Mihaljević, S. Mihaljinec, O. Depolo, N. Kalodera, V. Čaklec i dr.). Nastupao je sa zapaženim referatima na seminarima: A. G. Matoš (1973.), V. Nazor (1976.), Vid Došen i Blaž Tadijanović (1978.), Dragutin Tadijanović (1979.), Ivo Andrić (1981.), Ivan Cankar (1982.), književnik Miroslav Kraljević (1983.), Ekspresionizam i kazalište (1983.).

Bio je član Društva kazališnih kritičara SR Hrvatske, SFRJ i Međunarodnog udruženja u Parizu, član Sekcije Društva književnika Hrvatske u Osijeku.

Za svoj rad primio je priznanja RK SSRN Hrvatske, Prosvjetnog sabora Hrvatske, Općinske skupštine Đakova i dr.

U književnosti je objavio: *Staze* (pjesme, Zemun 1954.), *Zato vas volim* (drama i TV izvedba, 1960.), *Tena* (dramaturgija novele J. Kozarca), *Spomenkin dnevnik* (dječja drama), *Autolom* (monodrama), *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* (musical), *Đuka Begović* (dramaturgija romana J. Kozarca), *Mrtvi kapitali* (dramaturgija romana J. Kozarca), *Bajka o Lenjingradu* (dječja lutkarska igra), *Requijem za učiteljicu ili Kako zvati učiteljicu* (drama), *Okovan šutnjom* (zbirka pjesama izdana posthumno 1989.).

"Blažekove pjesme su istinska poezija, ostvarena stihovima primjereno moderne tenzije, misaono produbljene i tanano tekstualno razgranate i umekšane lirskim senzibilitetom."

BLAŽEKOVO PJSNIČKO ODREĐENJE

"Ako je ranijim pjesničkim nastupima bio impresionist, pastoralni, vatoovski slikar, mahom slikar zavičajnog pejzaža i podneblja, mladenačkih zanosa i prvih intimnih potresa, kasnije je postao promatrač i prosudivač životne sudbine samotnika u "tudoj" sredini, pa se sav okrenuo sebi, u sebe, duševan, ali ne i subjektivist, refleksivan, iako bez težnje da filozofira po gotovim teoremima moderne filozofske misli."

OSOBIKA BLAŽEKOVE POEZIJE

"U svojim je pjesmama Blažek pokazao dvije osobine: sposobnost resorpcije vanjske pojavnosti

i sposobnost njezine poetske transkripcije. Od prvih radova on je jasno markirao svoju fizionomiju, sebe, svoj put, oštar profil svojeg izvornog izražavanja i onaj unutarnji svijet vanjskih zapažanja, osjećanja i dojmova. Vanjski svijet reflektira Blažek posebnim ritmičkim oblikom slobodnog stiha."

Pavle Blažek, zaljubljenik u Slavoniju, piše stihove u kojima slavi njezine ravnice, njezine ljude, gradove, slavi njezine sokake i šljivike. Njegove su pjesme pune nadahnuća s naglašenom subjektivnošću. S jednakom ljubavlju i lirskim osjećajem oblikovao je gradske i seoske motive. Njegove pjesme se temelje na temama i motivima samoće, ljubavi, sjećanja na djetinjstvo, ljubavi prema zavičaju i djedovini. Pjesme su prepune slika beskraje zlatne slavonske ravnice. Blažekov pjesnički izraz je jednostavan i stopljen sa zavičajnim, slavonskim motivima. Atmosfera u njegovim pjesmama je profinjena, nježna, topla, vrlo osjetljiva.

Stil i jezik njegovih pjesama su jednostavni, ali ipak bogati. Pjesme su pune:

Ravnica bijela i čista, košulja djevojačka

(Osijek)

U njegovim pjesmama ravnice, šume, hrast dobivaju smisao, personificirani su, oživljeni. Blažek u svojim pjesmama postiže melodioznost, ritam, bilo da je riječ o slobodnom ili rimovanom stihu. Ritam postiže ponavljanjem riječi na početku stihova (anafora) i opkorajenima. Pjesme su prepune pjesničkih slika s tipičnim slavonskim koloritom. Odišu ljubavlju prema slavonskom čovjeku, slavonskoj zemlji i zavičaju.

IZVORI:

1. Pavle Blažek, *Okovan šutnjom*, zbirka pjesama, GSKO, Osijek 1989.
2. Pavle Blažek, *Vez zemlje*, dr. Ivo Bogner, *O pjesničkom radu P. Blažeka*, mr. Nikola Biljan, *Bio-bibliografija P. Blažeka*, Turističko društvo, Đakovo 1985.

O KNJIŽEVNIM IDOLIMA

Odlučih, ključeve svoje osebnosti dat ću na dar nekim "novim" subjektima. I prepustiti se njihovom glinenom modeliranju uz isijavanje mediokriteta iz isparavajućih zračnih kiselina

Kiša kao sukrivac navodnjavanja literarnih isprazni stilizira ispis na posve čistom papiru. Bez opterećenja i terećenja dolazi priča. O književnim idolima.

Izbjegavajući iritantni fakticitet, želim optočiti štovanje svome književnom odrastanju i rječnim ispunjenjima. I iskupiti bezličnost preslušanoj tjeđan prije. Tek slučajna intrigantnost nazivlja "prekretnice" dotakla mi je prste, a potom i nutrinu jednog ljetnog, sparnog predživota. Razlučivanje dokonih boja do tada mi je zabavljalo površna osjetila i požurivalo me da ubijam kvantitativno. Da li je tada preoblikovana shema poimanja, pitanje je koje me dotiče u studentskim okružjima i koje iznosim u dvojbama.

No, nostalgija osjetnog prebrojala je učahurenu zrelost i iščitala svu znatiželju nadolazećeg. Galone sam metaforičnosti oćutila u kronici sazrijevanja i pogocima pismenih oblutaka. Lirična Frida Stern osujetila je utapljanje u mediokritetstvu i dovela me sve do Valenta Livadića. I njegovih patetičnih gesta traženja nepostojećega. Zadržljiva lakoća doživljenog. Uvezena u groteske Praške smrti. Saćuvana za senzibilnost poznih iznošaja ranjivosti.

MASTURBACIJA PAPIRNIM VEZOM

Nakon Gorana nastupilo je razdiranje gordih ispisa - okrvavljena mitologizacija ratnog kolumniste pretoćena u najznaćajnju kazališnu predstavu onog smrdljivog ozračja. Uklopljenu u prerano bujanje djevićanske mi suptilnosti.

S virusom apatije smjenjivani su bezrazložni krivci na mom interesnom polju. I gnjusno odbacivani zbog neuklopljenosti u pomalo formiranu amfiteatralnu znatiželju. Nemirna i energićna postojanost jedne žene ubacila je novo sjemenje u moje osušene brazde. Posve feminiziranim potezima. I sagledala kuljajuće porive spolnosti koji su neobjašnjivo izvicali iz mene. Možda je nepravedno reći da je upravo Vesna dodala tajni zaćin koji je bio potreban oćekivanom izljevu. Ali, tada sam počela masturbirati papirnim vezom. Astrofićnost misaonih konstrukćija tukla je kucavicu u želji za privremenim smirenjem. Koje je stizalo bez dnevnog reda. Stiže i danas. U klišeima svakodnevnice.

Povremenim uranjanjem u katarzu pretraćivala sam konfuziju Tinovih kolajni i autentićnost Cesarićevih jednostavnosti. I pronalazila azile.

ZABORAVLJENE LONDONSKE MAGLE

Pri spomenima koji bi mi ubrzavali tok krvi zazivala bih španjolske ciganske pjesme i dvojbe revolucionarevih sumraćja. Toplina i mraćnjaštvo sumnji smjenjivali su se velićanstvenim sklopovima elizabetanskog diva. I uvjerili mi osobnost u distanciranje velićina od stereotipa. Stereotipa koje sam rušila pasajuć se tek rijećima i zaboravljajuć na londonske magle koje su mi prijetele potrebama svakodnevice.

Nonsensnost dogmatiziranih izlućevina raskrinkah uz sjetnu, ogoljenu tanad. Seymourovog brata. Pohodivši me u bijegovima od površnosti, plaćajuć za gubitnićka iskustva, udaljavo me od pagana. Staniolom ambalaćirao vjećnu istinu. I sklonio me od "loše odgojenih labudova". Tako nedotaknuta i nedorećena prelazim rukom preko svjetonazornih kratera. Traćim lave i kozju krv. I odsjaje otaca u nadolazećim iskupljenjima.

Odlučih, ključeve svoje osebnosti dat ću na dar nekim "novim" subjektima. I prepustiti se njihovom glinenom modeliranju uz isijavanje mediokriteta iz isparavajućih zračnih kiselina. Alienizirati se lirićnošću i ismijavati postojećeg zakone. Kako bih spoznala.

KNJIŽEVNA VEĆERA

Mnogi ne prave književne večere jer smatraju da su prevelike za manju obitelj. No, književna večera od 3 kg moće vam poslućiti za pripremanje jela tri dana

Između svih raznoraznih večera, jedna od uvjerljivo najzanimljivijih je književna večera. Kako je pripremiti, ukrasiti i, prije svega, osmisлити? U ćemu je napraviti? Što još poslućiti uz sav taj (ne)ukus i ćime je zaliti? Vrlo komplicirano.

Pa krenimo s receptom za jednu vrlo ukusnu književnu večeru. Pripremite:

Za književno tijesto: 15 dag nesuvislih rećenica koje se provlaće publikom

20 dag stručnoodabranih termina

1 žumanjak ćuvenih autora

3/4 žlićice poetske nedorećenosti

1/2 l slatke kreme u publici

Za književni nadjev: 5 dag požudnih pogleda

14 žlica neukusne obleke

20 tona pudera

3/4 l najćuvenijih albanskih parfema

20 kg neuspjele tajanstvenosti

Tada ostavite dobro osmišljen i izveden program (iskreno) u vodu bohemštine preko noći. Potom ga prebacite u svjeću vodu wertherovske neshvaćenosti pozornog slušateljstva i pustite da vrije dvije minute. Ocijedite impresije, odstranite masnoću nerazumijevanja, oćistite od nepoznatih termina i zamotajte u ćistu krp u zaborava. Stavite odozgo daććicu "jedva ćekam da proće" i pritisnite nećim tećkim (po mogućnosti bolnom od sjedenja straćnjicom). Neka tako opterećeno (glupoću publike) stoji najmanje dva sata. Narećite želju da se zapali cigareta i popije pive, te isprćite na šestoj bioloćkoj potrebi i sve to stavite u blagi teleći pogled upućen muzi Razuma. Prelijte blagom nezainteresiranošću za temu večere, osolite glupšću, popaprite primjedbama i dodajte zaćin "Ja bi to uradio bolje", te zaćin "Što ovaj prića?". Otvorite konzervu s natpisom "Mene nitko ne razumije", ocjedite napaćen sadržaj i odstranite bolne sponne stvarnosti. Nakon 15 minuta pirjanja na tvrdim stolicama, zapoćnite meškoljenje na straćnjici, a dosadu stavite u drugu zdjelu za neku novu književnu večeru. Vratite izlaganje u pećnicu i ispecite ga dok ne porumeni.

JEDITE I PIJTE, A ĆAŠE GORE!

Mnogi ne prave književne večere jer smatraju da su prevelike za manju obitelj. No, književna večera od 3 kg moće vam poslućiti za pripremanje jela tri dana: prvo je poslućite toplu, pa pojedite nadjev, dio sadržaja i umak. Drugi je dan poslućite hladnu uz malogradanstinu i preljev "Svi o svima znaju sve". Treći dan od kostura i ostataka znatićeljnih pogleda pripremite gustu, hranjivu juhu (u narodu zvanu: "Ja sam reinkarnacija Williama Shakespearea!").

I na kraju jedan mali liker koji savršeno odgovara uz književnu večeru. Zove se "Ona je s njim spavala?!".

Pripremite:

1 dl svjeće ubranih i isćjedenih traćeva

2 naribane korice zavisti

40 isćjeckanih izvora frustracija

Sve to treba dobro izmiksati i staviti u zdjelu okorjele apscinacije koja raća frustraciju, a frustracija frigidnost koja prethodi nimfomaniji. Stoga jedite i pijte! Ćaše gore, gore! Živjeli i dobar tek!?!

ANTONIJA ANDRAŠEK:

HODOČAŠĆA IZVORIMA BRANKE BRLENIĆ VUJIĆ

Knjiga je "izrazito visokih kroatističkih poticaja" koji se pojavljuju u tekstovima, a ono što ovoj knjizi treba je čitateljska pozornost

U srijedu, 18. siječnja 1995. godine, čitaonica Pedagoškog fakulteta bila je premalena primiti sve posjetitelje koji su željeli biti nazočni promociji knjige Branke Brlenić Vujić *Hodočašća izvorima*.

Susret je otvorio mr. Ivan Jurčević, a govorili su još i dr. sci. Stanislav Marijanović, prof. dr. Vinko Brešić te mr. sci. Goran Rem.

Prof. sci. Stanislav Marijanović naveo je nazočne da obrate pozornost na sam naslov djela i njegovo značenje. Gospođu Vujić on naziva "hoditeljicom koja hodi izvorima", ali s obvezom kretanja u određenim zadatostima i govorenja "o poznatom krugu na poznati način". U razdoblju od 1990. do 1994. godine napisala je dvanaest studija i eseja uvrštenih u ovu knjigu. Autorica je izdala pet samostalnih knjiga od kojih su prethodne tri *Problem dramaturgije pripovijetke i romana u hrvatskoj i srpskoj književnosti*, 1980. *Otvorene strukture* 1981, i *Suvremenost i tradicija*, 1983.

Prof. Marijanović osvrnuo se na prvi i posljednji esej u knjizi, te na ispravan pristup autorice secesiji. Izlaganje je zaključeno esejom *Bijela boja djetinjstva Viktora Vide* koji je sintaksno-analički esej sa devet članaka. Esaj je to o pjesniku tragična života i smrti. *Povratak izvorima ne znači bijeg u prošlost nego u trenutak koji iz nje zrači*.

KNJIGA GOVORI SAMA ZA SEBE

Prof. Vinko Brešić osvrnuo se na riječi hodočašće, hodočastiti i istakao tri osnovna elementa tog čina: putovanje, mjesto i cilj. *Smatra da hodočasteći na izvore autorica ih crpi iz prve ruke*. Nadalje, prof. Brešić je ukratko rekao nešto o postilirskoj književnosti koju autorica obrađuje od drugog do jedanaestog eseja u knjizi.

Prof. Goran Rem u svom izlaganju nije predstavio knjigu u klasičnom smislu nego si je uzeo za zadatak približiti je najvjernijim čitateljima - studentima. Obratio je pozornost na bolnost prostora u kojem se nalazimo - "granica zapadne uljudbe" i uputio na vir, koji ima knjiga, a koji se zove odgovornost koja treba prizvati na proučavanje i čitanje. Knjiga je, dakle, "izrazito visokih kroatističkih poticaja" koji se pojavljuju u tekstovima, a ono što ovoj knjizi treba je čitateljska pozornost.

Na samom završetku autorica knjige Branka Brlenić Vujić svima je srdačno zahvalila i rekla da "knjiga govori sama za sebe".

Ovoj je promociji glumac Velimir Čokljat svojim interpretacijama pjesme i tekstova dodao "poetski ugodaž".

MARIJA SKENDER:

BOSANSKA SFINGA (NEDOUMICE OKO IVE ANDRIĆA)

Jedna je od teorija: Andrić je sve što je moralno, dobro i plamenito rezervirao za osobe i događaje koji se vežu za srpske pojmove... Ostaje samo sumnja da Ivo Andrić možda to i nije želio. Ali to nikada nećemo saznati

Ivo Andrić rođen je 1892. u Dolcu kraj Travnika. Studirao je filozofiju na fakultetima u Zagrebu, Beču, Krakovu, Grazu, a nauke završava doktoratom u Grazu 1923. godine. Počeo je pisati još prije Prvog svjetskog rata. Glavna područja njegova rada su pripovijesti i romani. Najpoznatija djela: *Na Drini ćuprija* (1945.), *Travnička kronika* (1945.), *Gospodica* (1945.), *Prokleta avlija* (1954.) i dr. 1961. godine dobio je Nobelovu nagradu za književnost.

To je dio priče o Ivi Andriću koji se godinama učio u školama. Danas je sve više aktualno pitanje tko je, što je i odakle je Ivo Andrić, a posebice je li Hrvat ili Srbin.

Ivo Andrić živio je tajanstveno i proturječno. U *Znakovima pored puta* je zabilježio: *Za mene je najbolje da pišem i ne govorim, ali i kad se o meni i piše i ne govori*. Tim nedoumicama oko Ive Andrića posebno su se pozabavili akademik Dubravko Jalčić i Tomislav Mesić.

NA DRINI DVIJE ĆUPRIJE

Kao mjesta Andrićeva rođenja spominju se Dolac pored Travnika, sam Travnik, Sarajevo, pa čak i Višegrad. Jelčić tvrdi kako Andrić nije rođen ni u jednom od tih mjesta. Njegovo rođenje veže uz putovanje vlakom između Sarajeva i Lašve, 10. listopada 1892. godine. Tomislav Mesić u svom djelu *Na Drini dvije ćuprije* tvrdi da je Andrić rođen tog datuma, ali u Docu, te da je kršten u fratarskoj župi Uznesenja Marijina. Dakle, da je kršten kao katolik.

Andrić se do prvog svjetskog rata izjašnjavao kao Hrvat. To se vidi u dokumentima za upis na studij u Beču i Krakovu, u *Vihoru* i nekrologu Antunu Gustavu Matošu. To se vidi i po tome što ga je Ljubo Wiesner 1914. uvrstio u *Hrvatsku mladu liriku* zajedno s Tinom Ujevićem, Nikolom Polićem, Franom Galovićem i drugima. Osim toga, Društvo hrvatskih književnika mu objavljuje *Ex Ponto*. Nema sumnje da je Ivo Andrić rođen kao Hrvat. Ostaje pitanje - zašto se odrekao svojih nacionalnih korijena.

Ivo Andrić je bio pripadnik "Mlade Bosne", i zanesenjak idejom jugoslavenstva. Svoj diplomatski uspon doživljava za vrijeme vlade Milana Stojadinovića. Slomom vlade Stojadinovića i dolaskom vlade Dragiša Cvetkovića, Andrić dobiva položaj poslanika u Berlinu. Stavljajući svoj potpis na pristup Jugoslavije Trojnom paktu. Zatim se vraća u Beograd. Gustav Krklec tvrdi da se Andrić obratio ministru prosvjete i bogoštovlja NDH Mili Budaku, kako bi se vratio u Zagreb. Budak je navodno odbio takvu mogućnost. Tako je Ivo Andrić ostao u Beogradu.

SRPSTVO JAČE OD PARTIJE

Mesić se bavio analizom najpoznatijeg Andrićevog djela *Na Drini ćuprija*, i pri tome rekao: "... više je nego jasno, da je Andrić učinio srpstvu uslugu kao gotovo nijedan književnik do sada. "Ćuprija na Drini" kamuflirana je srpska propaganda s posebnom tendencijom srpskog svojatanja Bosne". No autor ne navodi na temelju čega je izveo te zaključke. U Andrićevu romanu "Bosna je izrazito srpska zemlja", a Srbi s ovu stranu Drine u stvari su "jedna cjelina sa srpskom državnom maticom", pri čemu je Bosna na zapad izbočena Srbija". Mesić smatra da je Andrić igrao na srpsku kartu, odričući se nacionalnih korijena, ideala i priklanjajući se interesu, bez obzira na to tko će biti pobjednik - srpski fašisti ili jugoslavenski komunisti. Komunisti su dogurali Andrića čak do Nobelove nagrade, a čudno je da nisu ništa učinili za

tada osvjedočenog Miroslava Krležu. Za roman *Na Drini ćuprija* Mesić dalje tvrdi: "Andrić je sve što je moralno, dobro i plamenito rezervirao za osobe i događaje koji se vežu za srpske pojmove, ono drugo, amoralno, zlo, nasilje i bezdušnost, opet za sve što je je u suprotnosti sa Srbima."

Sva ta istraživanja i tvrdnje pokazuju da sve s Andrićem i oko njega nije slučajno kao i ono Mesićevo da se "srpstvo pokazuje jače od partije." Ostaje samo sumnja da možda Ivo Andrić to nije želio. Ali to nikada nećemo saznati.

IZVORI:

1. *Bosanska sfinga* KULTURNI OBZOR, članak, Tjedni prilog Večernjeg lista Zagreb, 27.11.1994. Broj 42. Godina I
2. Tvrkio Čubelić: *Književni leksikon*, Zagreb, 1972.
3. *100 najvećih djela svjetske književnosti*, Zagreb, 1970.

DEJANA KRNJAJIĆ:

OSAMLJENOST KRVI

PORTRET KNJIŽEVNIKA - SLAVKO MAĐER

Slavko Mader, kao pjesnik, reagirao je isključivo na unutrašnje poticaje; bio je uvjeren da će svijet promijeniti revolucionari, a ne pjesnici, koji ga mogu popravljati razvijajući u njemu ljepotonosnu mogućnost humanizma i kulture

Slavko Mader rođen je 13. kolovoza 1922. u Rumi, od oca Marka, podrijetlom iz Podravine, i majke Lucije, rođene Prelović. Osnovnu i nižu srednju školu pohađao je u Glini gdje mu je otac službovao kao kotarski oficijal. U Sisku je završio peti razred gimnazije, koju završava u Vinkovcima kamo mu je otac, na vlastiti zahtjev, bio premješten. Ljeto je Slavko obvezatno, s mlađim bratom Miroslavom, provodio kod djeda u Hrtkovcima. Uoči drugog svjetskog rata u Zagrebu je počeo studirati pravo, ali ga je u tome omeo najprije rat, zatim policijske istrage, a pogotovu već uznapredovala tuberkuloza. Odmah nakon rata zapošljava se u osječkoj *Glasi Slavonije* kao novinar u kulturnoj rubrici koju je tada uređivao Vlado Mađarević. Teško bolestan, odlazi na liječenje u Novi Marof, gdje umire 24. rujna 1946. Posmrtni su mu ostaci najprije pokopani u Hrtkovcima, a zatim, mnogo kasnije, preneseni u Vinkovce.

SVIJET MIJENJAJU REVOLUCIONARI

Rodom iz Rume, a idejno i umjetnički ponikao iz vinkovačkog kruga pjesnika okupljenih oko književnog društva *Preporod*, za života je vidio objavljenu samo jednu svoju pjesmu (*U ljetne večeri postaju mreže moga djeda srebrne*), tiskanu u časopisu *Omladina* 1940., i uz to još samo jedan tekst - pjesničku prozu *Mladost*, objavljenu u kulturnoj rubrici *Glasa Slavonije* 1945. Veći dio Slavkovih pjesama, nakon njegove smrti, objavio je njegov mlađi brat Miroslav pod zajedničkim imenom, a odvojeno je predstavljen ciklusom *Lovac mirisa* u *Izabranim pjesmama* Miroslava S. Madera (1969.), te ciklusom *Pjesme iz lirskog dnevnika* u osječkoj *Reviji* (1971.) i izborom poezije pod naslovom *Osamljenost krvi* u izdanju subotičke *Rukoveti* (1972.).

Bez obzira na svoju naprednu orijentaciju, zbog koje ga je policija progonila, bez obzira na suočavanje sa surovošću rata, Slavko Mader je kao pjesnik reagirao isključivo na unutrašnje poticaje; bio je uvjeren da će svijet promijeniti revolucionari, a ne pjesnici, koji ga mogu popravljati razvijajući u njemu ljepotonosnu mogućnost humanizma i kulture. O tome govori i Bogdan Mesinger: "Iako se ta poezija stvara u okvirima revolucije, iako i sama revolucionarna, ona nije tom revolucijom određena. Slobodna, ona je bila slobodna i od književnih diktata i klišeja. Novi svijet je u Slavkovom doživljaju bila i stvaralačka sloboda ličnosti".

JEDINO PRIRODA RAZUMIJE BOL

Slavko Mader je bio osobenjak. Svjesno se odmetnuo uz obiteljskog kruga osjećajući da ga sputava, postavlja ograde koje su ga gušile:

Živjeti se ne da majko

vrtovi vaši i ljubav rastu kao ograde...

(OSTAVLJAM OČINSKI DOM)

Osamljen i nesretan, Slavko Mader se okrenuo prirodi. Jedino njoj prilazi s povjerenjem, jedino ona razumije njegovu bol. U pjesmama priroda ima funkciju iskazivanja Slavkovih raspoloženja, osjećaja; ona često služi i kao nadopuna njegovim raspoloženjima, za dočaravanje ambijenta i kao vječno nadahnuće.

I kad sam među ljudima osjećam se sam.

*Inače lutam po šumi i jedem crne divlje trnine.
Ko šumski čovjek. Kao Pan. I pomalo sam sretan*
(MRTVOM VLADI I TRAVAMA)

U šumu vjetra Slavko je vidio poziv da sve napusti, u oblacima vječni zov za putovanjem:
*Ja tako ljubim daljine, sunce i nove haljine.
Nosim cestu. A cesta nosi mene.
I nikad se nećemo nanositi.*

(BRATOVA ISPOVIJED MATER)

I kada je bio pri kraju svoga putovanja, Slavko je ostao vjeran prirodi:

*Možda najviše želim što više neću vidjeti
vinograd, voćnjak, Savu i šumu
koja nas je primila kao umorne putnike.
Pozdravi ih.*

(ODGOVOR NA DJEDOVO PISMO)

MARGARETA VIŠTICA:

PROŠLOST MEĐU NAMA (MATO TOPALOVIĆ)

Mato Topalović je, poniknoveći u Zdencima, bio jedan od ključnih ljudi slavonske skupine pregalaca u poslu za hrvatsku knjigu tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća

Selo Zdenci staro je povijesno mjesto. Prema navodima Josipa Bosendorfera, u povijesnim spisima se pojavljuje od 1464. godine. Juraj Čuk pak navodi da su Zdenci u to doba bili sjedište župe koja je, s brojnim drugima, pripadala požeškom arhidakonatu Pečuške biskupije. Kao i druga diljska i posavska sela u brodskom kraju, i Zdenci su od 1536. godine proveli stoljeće i pol pod turskom vlašću. Popis naselja i stanovništva u Slavoniji iz 1698. godine opisuje Zdence kao "napušteno tursko trgovište" s ipak 16 kuća, odnosno obitelji. Više naših i mađarskih autora, bilježi podatke o Zdencima u njihovu prijeturskom vremenu. Među njima su npr. Dezso Csanki, Juraj Čuk i drugi. Selo je, ako se oslonimo na spomenute i druge autore, naznačeno i na karti Stjepana Pavičića s početka 16. stoljeća kao sjedište župe i tvrđava. U tursko su doba Zdenci pripadali glogovičkoj župi. U tome drevnom diljskom gnijezdu ponikao je značajan književni djelatnik ilirskoga doba - Mato Topalović.

PRVI PREDAVAČ HRVATSKOGA JEZIKA

Mato Topalović rođen je u Zdencima 9. rujna 1812. godine. Osnovnu naobrazbu stjecao je u Brodu, a gimnaziju je, uz stričevu potporu polazio u Vinkovcima, te u dakovačkom sjemeništu gdje je drugovao s Josipom Jurjem Strossmayerom i Jurjem Tordincem. Bogosloviju je studirao u Pešti gdje se nalazio sa Stjepanom Iljaševićem i Franjom Kurelcem, a od 1834. godine u Beču. Tamo se upoznao s Ljudevitom Gajem i Ivanom Kukuljevićem. Topalović je 1835. godine počeo surađivati svojim pjesničkim priložima u Gajevoj *Danici*. Nakon što je u Kaniži 13. kolovoza 1837. godine slavio svoju mladu misu, kapelanovao je u Odvorcima, otkuda je 1841. godine premješten u Trnavu, pa u Nuštar. U Vinkovce je stigao 1843. godine otkuda je opet premješten u Đakovo postavši profesorom u sjemeništu. Zabilježeno je da je on bio prvi koji je klericima predavao hrvatski jezik. Burne 1848. godine Mato Topalović predstavljao je Đakovštinu u hrvatskom Saboru u Zagrebu.

Budući da je bio žive naravi i željan novih doživljaja, otišao je za vojnog kapelana u 53. pješačku pukovnicu u Italiju, a iz Verone je, navodno, zbog nekog političkog istupa otpušten, te se vratio na svoje staro mjesto u Đakovu. Godine 1855. postavljen je za župnika u Gradištu kraj Županje gdje je poboljšavajući proveo posljednjih sedam godina. Umro je od tuberkuloze 26. travnja 1862. godine ne navršivši ni pedeset godina života. U čast i slavu preminulog književnog djelatnika i domoljuba, Petar Preradović, carski general i hrvatski pjesnik, spjevao je sonet pod nazivom *Mati Topaloviću*.

RODOLJUBNO UZNOSITI PJESNIK

Topalovićovo poznanstvo s Ljudevitom Gajem, započeto u Beču, nastavljeno je suradnjom u Gajevoj *Danici*, gdje je objavljivao svoje pjesničke priloge. One neobjavljene Topalović je uvrstio u svoju zbirku *Odziv rodoljubnog srca...*, tiskanu u Osijeku 1842. godine. Tema tih pjesama jest rodoljublje spram svekolikog ilirstva, nadalje slavonska sloga te junaštvo predaka i pjesnička pohvala suvremenima. Regionalno slavonsko-graničarsko domoljublje ističe se u njegovoj pjesmi *Dika slavonska* gdje domaća vila objašnjava putniku što se to u Granici zbiva.

Tematski ovamo spada i uznosita pjesma *Graničar*, koja je po samom Topaloviću slobodan prepjev stihova Konstantina Wunscha. Ona je ušla i u neke naše pučke igrokaze toga i kasnijeg razdoblja. Mato Topalović je i autor stihova nabožna karaktera o čemu svjedoči i zbirka *Tri*

pokorne pjesmice... napisane "za duhovnu zabavu skrušenih grešnikah", a objelodanjene u Osijeku 1841. godine.

Ipak, najznačajniji svoj književni pothvat Topalović je ostvario zbirkom *Tamburaši ilirski iliti narodne pjesme ilirske po Slavoniji* sabrane i izdane Matom Topalovićem, u Osijeku 1842. godine. Zbirka sadrži 43 narodne pjesme iz Slavonije, uz naznaku gdje ih je zabilježio. Slušao ih je i zapisao u Nuštru, Rokovcima, Andrijaševcima, Oriovcu te u nekoliko nenaznačenih mjesta onodobne brodske i gradiške graničarske pukovnije. Trideset pjesama, prema Topalovićevoj podjeli, čine skupinu ženskih pjesama čije su teme sreća, ali i jad u ljubavi, narodni običaji uz određene poslove i odnosi u obitelji. Ostalih 13 pjesama Topalović smatra muškima. Deseteračka pjesma *Zlato materino* ubraja se u skupinu ženskih pjesama, a potječe "od Broda". Među 13 njegovih tzv. muških pjesama nalaze se i one s temama turskih bojeva, ali i momačkih čežnji kao i prikaza seoskog života. Jedna od njih je i pjesma *Tužan jelen*, zapisana u Oriovcu. Ta Topalovićeva zbirka narodnih pjesama bila je prema Antunu Barcu povodom "... prve ozbiljnije književne polemike u hrvatskoj književnosti". Po ocjeni Stanka Vraza, u *Kolu* 1842. godine, Topalović je u tekstovima pjesama neopravdano izvršio znatnije jezične i pravopisne zahvate. Time je dirnuo u idealni govorni kolorit što je jedna od značajki izvornosti narodne pjesme. Ni Topalovićeva podjela na "ženske" i "muške" pjesme u Vrazovoj kritici nije bolje prošla. Kako to već biva, oba su stajališta imala svoje pristaše i protivnike, pa je među njima došlo od sučeljavanja, koja su katkada prelazila u osobna verbalna razračunavanja.

VIŠE RODOLJUB NO KNJIŽEVNIK

Topalovićeva posljednje tiskom objavljeno djelo jest *Biblička povjestnica ili Događaji iz svetog Pisma staroga i Novoga zakona* (Beč, 1857. godine). Naslov te nabožne knjige određuje njezin sadržaj, što treba poslužiti vjerskoj naobrazbi puka.

Mato Topalović, potpisujući se i kao Mate i Matan, te Ilir iz Slavonije, mnogo je korespondirao sa svojim suvremenicima, književnim djelatnicima hrvatskoga preporodnog doba. Bili su to Ljudevit Gaj, Stjepan Marjanović i dr.

Vrlo naobražen, i znalac više jezika, Topalović je zabilježen i kao dosljedan privrženik jezične i pravopisne reforme koju je inicirao Ljudevit Gaj, zalažući se za primjenu svih tih načela bez odlaganja. Kao rođenom štokavcu, Gajeva reforma bila mu je posve razumljiva i lako usvojiva. Suvremeniци su ga držali i kao dobra poznavatelja izvornoga narodnog govora, slavenske štokavštine ikavsko-ijekavskog izgovora, a prvi je među piscima preporodnog razdoblja povodilo s ruskog, poljskog i slovačkog jezika. Vezanost za slavonski zavičaj iskazivao je svojim izvornim pjesničkim ostvarenjima kao i bilježenjem i objavljivanjem usmenoknjiževnog i pjevanog blaga sa slavonskoga prostora od Požege do Vinkovaca. Time je doprinio kulturnom objedinjavanju hrvatskih krajeva koji su, zbog raznih povijesnih događaja u prošlosti, ostajali nepovezani, dapače, i razjedinjeni.

U svojoj ocjeni Topalovićeva književnog djela Antun Barac je ustvrdio kako je Topalović "... bio više rodoljub nego pravi književnik".

Mato Topalović je, poniknuvši u Zdencima, bio jedan od ključnih ljudi slavenske skupine pregalaca u poslu za hrvatsku knjigu tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća. Da u tome nije zaboravio ni svoje rodne Zdence, svjedoči i činjenica što je neke svoje književne radove potpisivao s Rodoljub Zdenčanin.

LITERATURA:

1. Brodski kalendar 1991. godine
2. prof. Stjepan Krpan, *Začinjavci*, Matica Hrvatska - Ogranak Slavonski Brod, 1994.

MARIJANA FAJGL:

PORTRET JOSIPA MIRKOVIĆA

Motivi iz seoskog života bili su Josipu Mirkoviću neiscrpna inspiracija. Ljubav prema zavičaju iskri iz svakog detaljističkog opisa slavonskog krajolika, narodnih nošnji i običaja

Pisana je riječ mnogih naših značajnih književnika malo spominjana, prešućivana, a često i zaboravljena. Zašto? To se pitanje često čuje u književnim krugovima, posebice u posljednje vrijeme, kada nam je dozvoljeno otvoreno govoriti o bogatoj baštini naših zavičajnih pisaca. Vrijeme je mraka i dogmi iza nas. Pred nama se otvorila beskrajna pečina koju tek treba otkrivati. Treba u njoj pronaći svjetlost i zvuk književne riječi koja teži izbjavljenju iz zaborava. Jedno je takvo svjetlo i Josip Mirković, svećenik, pisac, urednik i hrvatski rodoljub, rođen 1906. godine u prisavskom selu Ruščici pokraj Slavonskog Broda. Potječe iz seljačko-obrtničke obitelji. Nakon završene osnovne škole, položio je pet razreda realne gimnazije u Brodu na Savi. Bogoslovne je nauke studirao u Đakovu, a 1930. godine je zaređen za svećenika. Otada, pa do 1933. godine, kapelanovao je u Srijemskoj Mitrovici, gdje je zabilježen kao duhovnik Križarskog bratstva. Iste godine premješten je za kapelana u Brod na Savi. U Zagrebu završava dopunski studij teologije. Kao bogoslov, prvi se puta javio crticom *U sumrak života*, objavljenom u almanahu *Selo i grad*.

Godine 1934. je Josip Mirković premješten u Donje Andrijevice, gdje je ostao tri godine. Tih je godina aktivno sudjelovao u pokušaju poboljšavanja kulturne razine života. Naime, pokrenuo je inicijativu za gradnju Hrvatskog katoličkog doma.

1937. godine Josip Mirković dolazi u Osijek gdje je bio vjeroučitelj na Muškoj realnoj gimnaziji. Aktivno je djelovao u Križarskom bratstvu i uređivao njegov list. Pokrenuo je i *Hrvatski sjever*, književnu i povijesnu reviju Matice Hrvatske, kojoj je bio i urednikom.

ISKRENA SVJEDOČANSTVA RODNOGA KRAJA

Cijeli je svoj život Josip Mirković posvetio književno-novinarskom radu, te izgradnji kulturnog duha u Slavoniji, zadržavši i njegujući neraskidivu vezu sa svojim korijenima i rodnim selom. Negov rad obuhvaća jednu objavljenu knjigu proze, dvadesetak poznatih žurnalističkih priloga, te uređivanje vjerskoga lista i književno-povijesne revije.

U knjizi *Kroz naše selo* najbolje su uočljive značajke njegovog proznog stvaralaštva. Knjiga sadrži deset prozних zapisa koji čine kombinaciju dokumentarnih zapisa i lirski intoniranih tema užeg zavičaja i sela Ruščice. Vezana je uz tradiciju i selo, a u prozi su prisutni i elementi narodnog vjerovanja.

Motivi iz seoskog života bili su Josipu Mirkoviću neiscrpna inspiracija. Ljubav prema zavičaju iskri iz svakog detaljističkog opisa slavonskog krajolika, narodnih nošnji i običaja. Kao i Josip Kozarac, Mirković je upućivao seljaka na zemlju, iskazujući nezaobilaznu jednakost: zemlja = život.

Krajolik, ta vječita tema umjetnika, motivirala je Mirkovićeva stvaranje idilične slike ljepote slavonskog kraja, koja se ne može vrednovati ovozemaljskim mjerilima. Mirkovićev je jezik bogat domaćim izrazima, pa je vrlo zanimljiv dijalektolozima. U svom pripovjedanju ne upušta se u psihičku analizu likova. U cjelini gledano, može se reći da su njegova spisateljska ostvarenja iskrena svjedočanstva rodnoga kraja, ekstatičan prikaz ljudi broskog Posavlja.

ŽIVOT ZA HRVATSKU

Poznat je i priznat Mirkovićev novinarski opus, rasut u desetak listova. Bio je svjedokom velikosrpskog nasilja nad Hrvatima u prva četiri desetljeća 20. stoljeća, stoga u svojim djelima

ne izostavlja niti politička zbivanja. Na tom se polju ističe kao gorljiv Hrvat. Mirković je publicirao i nekoliko osvrtu na novoizашle knjige. Tako se 1942. godine u đakovačkom *Glasniku biskupije bosanske i strijemske* osvrnuo na *Veliki kršćanski nauk*. Pisao je i prikaze o novim izdanjima poezije i proze. Ljepote hrvatskih krajeva i slike iz naše narodne povijesti Mirković iskazuje čitatelju u članku *Na pragu hrvatske slave*. Jedno je od posljednjih njegovih javljanja komentar pisma ing. prof. Stjepana Horvata koje je bilo upućeno hrvatskim intelektualcima i to posljednje godine 2. svjetskog rata. Komentirao ga je u zagrebačkom listu *Život za Hrvatsku*. U tom listu spomenuta su imena koja su Mirkovića odvela u smrt. Ubijen je 1945. godine. Krije li njegove ostatke slovenska zemlja ili pak hrvatska mu domovina, još je uvijek nepoznato. Jedno je sigurno, smrću Josipa Mirkovića ugasilo se još jedno svjetlo na obzorju naše zavičajne književnosti.

LITERATURA:

1. prof. Stjepan Krpan, *Začinjavci*, Matica Hrvatska - Ogranak Slavonski Brod, 1994.

DAMIR VALJETIĆ:

ZAVIČAJNIK HUGO BADALIĆ

O Hugu Badaliću nije mnogo zabilježeno, znano je međutim da se ubraja među najočestije rodoljubne pjesnike. Brodani ga pamte po uglazbljenoj pjesmi "Mojoj majci", koja se često pjeva u raznim prigodama

Hugo Badalić - naš Brodanin, rođen je 18. rujna 1851. godine u Brodu na Savi, danas Slavonskom Brodu. Njegov otac Tomo, podrijetlom iz Lipovljana, bio je pučki učitelj. Radio je u gradskom poglavarstvu u Kostajnici i Petrinji. Majka mu je bila iz poznate brodske obitelji Pleyel. Umrla je u Kostajnici u 28. godini života. Otac Tomo umro je u Lipovljanima kao pedesetšestogodišnjak.

Mladi Badalić je osnovno obrazovanje stjecao u Slavonskom Brodu i Kostajnici. 1871. godine završio je gimnaziju u Zagrebu kao jedan od najboljih učenika, a 1874. u Beču završava klasičnu filologiju. Bio je profesorom na gimnaziji u Rijeci i Zagrebu. Kada je 1898. godine osnovan ženski licej, Badalić postaje njegov upravitelj.

Kao gimnazijalac ističe se pjesničkim talentom. Ne samo da je pjesme pisao, već ih je i govorio na svim većim prigodama, te tako svratio pozornost na sebe. Citajući pomno klasike i hrvatske pjesnike, kao i narodne pjesme, zaronio je vrlo rano u idealni svijet, koji ga je uvijek nadahnjivao plemenitim idejama.

U književnost ulazi pjesmom *Dragin stan*, koju objavljuje u *Vijencu* 1874. godine. Kasnije njegove pjesme *Prvi cjelov*, *Šetnja*, *Prijatelj*ju pronose mu glas cijelom zemljom.

NAJVJEŠTIJI RODOLJUBNI PJESNIK

Kada se 1874. godine bečki sveučilištarci javljaju prvim dačkim almanahom *Velebit*, Badalić objavljuje i svoju pjesmu *Slijepac guslar i lovac*, zatim odu Ljudevitu Gaju i romancu *Bolna djevojka*, te literarnu raspravu *Kako je Osmana napao Sorkočević, a kako Mažuranić*.

U zborniku hrvatske omladine *Hrvatski dom* objavio je elegiju *U Jurjevcu* i spjevao libreto za operu *Nikola Šubić Zrinjski* koju je uglazbio Ivan pl. Zajc. Ovom operom i Badalićevo ime postalo je poznato.

Radio je mnogo na književnom i nastavničkom polju.

Objavio je prigodnice *Hrvatski pjevački savez*, *Istočnja trublja*, *Spomen-slike (iz djetinjstva)*, *Petru Preradoviću*, *Naša osveta*, *Sve za vjeru i domovinu* - prigodom posvete đakovačke katedrale.

1884. godine Badalić je izabran u odbor Matice hrvatske, te je mnogo radio na uređivanju matičinih izdanja. Za Maticu je sastavio *Antologiju hrvatskog pjesništva*, a njegove izabrane pjesme izdala je Matica hrvatska 1897. godine.

Badalić se bavio i prevodilačkim radom. Preveo je i izdao Shakespearova *Koriolana*. S latinskog i grčkog jezika preveo je nekoliko lirskih pjesama.

Priredio je i Hrvatsku čitanku za peti i šesti razred srednje škole. Izdavao je pjesme i u *Hrvatskoj vili*, *Prosvjetí*, a tiskao je i ulomak prijevoda Goetheova *Fausta*.

O njegovu životu nije mnogo zabilježeno. Znano je međutim da se ubraja među najvještije rodoljubne pjesnike. Brodani ga pamte po pjesmi *Mojoj majci* koja je uglazbljena i često se pjeva u raznim prigodama. Njegovo ime nosi jedna brodska osnovna škola i ulica. Rodoljubivost mu svjedoče djela poput: *Molitva*, *Ivanu Meštoviću*, *Pozdrav kralju*, *Prahu grofa Janka Draškovića*, *Braća-nebraća*, *Hrvatska himna*, *Veliki petak u Cresu* i dr.

Hugo Badalić umro je 4. svibnja 1900. godine u Zagrebu.

MARIJA KRETIĆ:

PORTRET KNJIŽEVNIKA - BOGDAN MESINGER

Poeziji Bogdana Mesingera nema se jednostavno što dodati. O njoj ne treba pisati nego joj se prepustiti i zaploviti valovima njezinih strasti, ili poći mirnom pučinom njezinih osjećaja

Polako su nestajali sivi zidovi stvarnosti, materijalnosti i obveza. Prodirala sam u nečiji svemir, u daleka obzorja beskonačnih stepa. Krala sam djeliće pjesnikovih prostranstava i upijala u sebe svu snagu njegovih osjećaja; divljih, razuzdanih, sadističkih i molećivih. Osjećala sam ponovno buđenje života i smrti. Erosa i thanatosa.

Stihovi Bogdana Mesingera podsjetili su me na snagu Krležine proze i Ujevićeve poezije. Posebno na Krležin roman *Povratak Filipa Latinovicza* u kojemu upotrebljava zelenu boju u istoj funkciji kao i Mesinger kada kaže:

*... i sledio se vidjevši se, unakaženog, u zelenom zrcalu
tvoga straha...*

B. Mesinger, *Stvorio sam te bezbroj puta*

Neki Mesingerovi stihovi progovaraju čistom tjelesnošću, čak animalističkim poimanjem ljubavi. U stihovima koji slijede osjeća se sadistički odnos prema imaginarnoj ili stvarnoj ženi:

*A tamo sam imao srebrne konopce kojima ću te vezati, bičeve
kojima ću ti šibati ponosno lice,
prljave kandže za tvoje oči od crne vatre,
znao sam sve otvorene rane tvoga ponosa, meki nezaštićeni
trbuh tvoje odanosti
i pogadao ga nepogrešivo razjarenim kopljem riječi,
raljama,
raljama sam ti razdirao utrobu...*

B. Mesinger, *Stvorio sam te bezbroj puta*

Međutim, kroz svu tu animalnu, sirovu strast provlači se ideja psihičkog i fizičkog pokoravanja i zarobljavanja žene:

*... da te više nitko ne nađe nikada, ne obljubi nikada
ne vidi, ne takne, ne čuje, nisi više nikada postojala.*

B. Mesinger, *Nikada ničega, nikada ničega...*

kao i mazohistička ideja kažnjavanja samoga sebe, ideja spajanja, jer - on je ona, a ona je on:

*jer sebe sam grizao uništavajući te-ne znajući nikad
jasno gdje ti završavaš
a gdje ja počinjem
/ili obratno/
jer bili smo isti krvotok...*

B. Mesinger, *Stvorio sam te bezbroj puta*

Snaga te animalne tjelesne strasti zalazi i u mržnju. U pjesmi *Stvorio sam te bezbroj puta* piše:

... mržnjo moja najstrastvenija.

Volio sam te ranjavajući te i mrzio ljubeći te.

S druge strane nalazi se pjesma Bogdana Mesingera u kojoj ljubav gubi sva tjelesna obilježja i prelazi u čisto duhovno osjećanje protkano sjetom i bolom. Pjesma u kojoj se žena izdiže iznad animalnosti i postaje tajanstveno, nestvarno i prozračno biće. Pjesma u kojoj pjesnik gubi divlju snagu života i ostaje - o, samo leš, a ženu moli:

*Pusti,
o pusti*

Kroz ljubavne, erotične stihove, provlači se i misaona dionica u kojoj se pjesnik odvaja od stvarnosti i nesiguran u postojanje bilo čega materijalnog pita:

*Da li postojim, da li postojiš,
ili nisi nikada, ili nisam nikada,
obreo sam se u nepostojećem životu,
i nikada nije bilo ničega,
nikada ničega,
nikada ničega...*

U suprotnosti s tom ljubavlju, tjeskobom i bolom ispunjenom poezijom, rimovana je Mesingerova poezija - jasnih i jednostavnih stihova, radosnog htjenja življenja:

*Vatrom pera život i slobodu grlim,
dušom k svijetlu danas i ljubavi hrlim*

B. Mesinger, *Nad snovima trulim...*

Pjesnik napušta svoju bol i samoću, poistovjećuje se sa životom, stvarima i pojavama oko sebe, osjeća zanos, slobodu i polet života:

*Zanesen ruke širim i duše radosna krila.
Letit bih, letit bih htio, prepun zanosa čila,
O more! Ptice! Sunce! U vama živim ja!*

B. Mesinger, *Galeb*

Na kraju bih još samo zaključila kako me nijedni stihovi obveznih srednjoškolskih pjesama nisu tako obuzeli kao poezija Bogdana Mesingera. Kako sam tek amater i početnik u ovom svijetu književnosti i literature zaključila bih da se poeziji jednostavno nema što dodati, da o njoj ne treba pisati, nego joj se prepustiti i zaploviti valovima njezinih strasti i bura, ili poći mirnom pučinom njezinih osjećaja. Na kraju uvijek ostaje samo šutnja i odraz duše u očima.

POST SCRIPTUM...

*Daleko
iza zadnjih obzora riječi
širi se šutnja
koja zna sve...
I ništa ne govori.*

Bogdan Mesinger

HRVATSKI ODISEJ - ANTUN VRANČIĆ

*Gdje sam, tu nisam, niti sam je koji govorim ovdje.
A tamo gdje bi htio da sam, mene nema*

(A. Vrančić: Samome sebi)

Misao da nikada nije kasno početi iz početka, ohrabrila me da popravim jedan od propusta iz gimnazije - što prije pročitati Araliciine *Pse u trgovištu*. Već na samom početku čitanja svidjela mi se osoba Antuna Vrančića.

Antun Vrančić rodio se 29. svibnja 1504. godine. *Brigu o školovanju Antuna i tri godine mladeg Mihovila preuzeo je majčin rođak Petar Berislavić, ban hrvatski i vesprimski biskup, a poslije njegove prerane smrti njihov ujak Ivan Stalić... savjetujući ih usput da je neobrazovan čovjek samo polučovjek, a obrazovan polubog.* Čini se da je Antun Vrančić kao i njegovi dobročinitelji bio toga duboko svjestan. Školovao se u Beču, Padovi, Krakovu i na mnogim drugim poznatim učilištima spremajući se za poziv svećenika. U službi kraljice Izabele ostao je punih dvadeset godina i u tim godinama proputovao cijelu Europu. *Vrančić je ipak jednom svratio u očinsku kuću, usput, na proputovanju iz Francuske u Erdelj. I Šibenik ga nikad više nije vidio!* Premda je u domu malo boravio on ga je, kako sam piše svome bratu Mihovilu, jako volio. Čak i na odlasku iz rodnoga grada, koji je bio prouzročen ne-ljubavlju pomajke, njegove vršnjakinje Anđelije, on, kako Aralica kaže, *osjeća u sebi čudnovatu raznježenost i ... govori: To su moji Vrančići, u mom Šibeniku žive. Uz njih sam vezan i sve ih ludo volim!*

LUTANJE KAO SUDBINA

Iako je malo boravio u svom domu, preko pisama je bio u neprestanom kontaktu s bratom. U tim se pismima zreali čitav njegov život, njegova razmišljanja, osjećaji. Pisma su ga pratila iz dana u dan ocrtavajući ga kao uspješnog diplomatu, obrazovanog humanistu, a isto tako i kao časnog čovjeka i ljubavnika.

Iako je bio svećenik, volio je žene. Od mnoštva žena koje je imao tri su ostavile trag: Magdalena, Uršula i Izabela - nesudena ljubav. S Uršulom je imao sina kojega je radi svoga položaja morao zatajiti, ali u pismu iz Požuna bratu Mihovilu piše: *U testamentu nisam mogao spominjati svoga sina koga je rodila Uršula, jer sam ga odavna zatajio prad zakonom i ljudima. Ali ga pred Bogom ne tajim, niti bih pred ljudima da nisu toliko zaludeni pa vjeruju da je grijeh izvanbračna ljubav i njezin plod, što ni pred kim pametnim i čovječnim, a pred Bogom najmanje, može biti.*

Osim pisanjem pisama Vrančić se bavio i književnim i znanstvenim radom, u kojem pretežu djela na latinskom jeziku. Piše također putopisna, geografska i etnografska djela kao i poeziju koja je ostala u sjeni njegovog javnog djelovanja i proznog stvaralaštva. Mnogi smatraju njegovu posljednju pjesmu iz zbirke *Ad setj. Sebi samom*, najuspjelijom. Aralica kaže da on u njoj *čini se, rječiteje od svih drugih ispovijede sudbinu onih koji su jednom otišli, a neprestance se vraćaju.*

Godinu dana nakon što je postigao vrhunac moći u Ugarskoj, postavši kraljevskim namjesnikom, 1573. umire u Prešovu. Nekoliko dana prije smrti primio je od pape vijest da je imenovan kardinalom. Najbolji Vrančićev prikaz, je možda sljedeći:

Lutaju li Odiseji svijetom u potrazi za svojom Itakom na kojoj rastu dvije smokve, maslina i klupko zmije, a boga u sebi mole da je nikad ne nađu?

IZVORI:

1. *V. stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 2: *Hrvatski latinsisti*, priredili: Veljko Gotran i Vladimir Vratović
2. citati iz knjige *Psi u trgovištu* Ivana Aralice Biblioteka moderne literature "Hit", Zagreb 1979.

OSVRT NA ČASOPIS JEZIK

(God. 42, br. 1, 1-32, Zagreb listopad 1994)

Novi broj Jezika nudi nam na čitanje prikaz knjige Milice Mihaljević Hrvatsko računalno nazivlje, knjige vrlo korisne svakom jezikoslovcu, informatičaru i svima koji se služe računalima i računalnim nazivljem

Časopis *Jezik* izuzetan je primjer brige o kulturi hrvatskog jezika.

Svojim tekstovima o razrješavanju brojnih pravopisnih i gramatičkih dvojbi svesrdno nas upućuje u najaktualnija zbivanja na području hrvatskog književnog jezika. Tako nam i ovaj broj donosi niz zanimljivih članaka, pa tako i ovaj tekst o problematici pisanja hrvatskih imena država autora Mije Lončarića, kao i abecedni popis zemalja koje imaju status (samostalne) države.

Ovaj "pravilnik" je nastao na zahtjev Državnog zavoda za normizaciju Republike Hrvatske s ciljem određivanja službenih hrvatskih imena država svijeta za hrvatsku normu što je i učinjeno, a popis je objavljen u Narodnim novinama pod naslovom *Abecedni popis zemalja i njihovih oznaka*. U tekstu Mije Lončarića spomenut je i problem engleskog pisanja gradova za koje imamo svoja imena, što se posebice forsira u medijima, tj. na televiziji, u najgledanijim emisijama, a to je, kako navodi autor, pitanje našeg provincijalnog mentaliteta.

U pitanjima i odgovorima nam se obraća Stjepan Babić sa svoja dva članka *Pravopisne dvostrukosti u praksi* i *Znadem ili znam*. To su tekstovi u kojima autor ne odgovara samo na konkretno postavljena pitanja nego želi nešto reći o dvostrukostima u hrvatskom jeziku koje je hrvatski pravopis posebno aktualizirao.

HRVATSKO RAČUNALNO NAZIVLJE

Osvrti donose polemike o novom hrvatskom pravopisu, i tu je poseban naglasak na tekstu Ljudevita Klobučara *Neke primjedbe na novi hrvatski pravopis*. Upravo zato što su neka rješenja i tumačenja odista na visini, a neka nisu, po autorovom osobnom mišljenju, on se osjetio ponukanim napisati neke napomene, iako po struci nije lingvist.

Vrlo je zanimljiv i tekst Stjepana Babića *Primjedbe na primjedbe o hrvatskom pravopisu* koji je upravo osvrt tj. komentar na ranije spomenuti Klobučarev članak, no, kako navodi autor, ne s ciljem pobijanja njegovih shvaćanja, već pokušaja razrješavanja nekih pitanja koja muče i druge. Sljedeća dva teksta ne dopuštaju nam ništa manje pozornosti, a prednjači poduži članak Radoslava Katičića *Nije prikaz nego ocjena*. Članak se temelji na kritičkoj ocjeni teksta Ive Pranjkovića *Hrvatske skladnje*, objavljenog u jednom od prošlih brojeva *Jezika*. Autor je težište svoj izlaganja stavio na iznošenje kritičkih primjedbi koje po njegovu mišljenju treba staviti tog knjizi zbog nekih njezinih jezikoslovnih slabosti koje je autor ovog članka jasno obrazložio. Putokaz pri stvaranju i usavršavanju naziva, autora Marka Lukende, daje nam prikaz knjige Milice Mihaljević *Hrvatsko računalno nazivlje*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993. (str. 208).

Izbor računalnog nazivlja (kako navodi autor), nikako nije slučajna jer je postrijedi novo područje koje se vrlo brzo razvija. Ova knjiga je vrlo korisna svakom jezikoslovcu, informatičaru, svim ljudima koji se služe računalima i računalnim nazivljem. Posebno je korisna informatičarima pri stvaranju što boljeg sustava hrvatskog računalnog nazivlja. Knjiga je velike jezikoslovne, nazivoslovne, teorijske i praktične vrijednosti.

VELIKAN RIJEČI - BRATOLJUB KLAIĆ

Smrtu Bratoljuba Klaića izgubili smo velikana riječi koji je imao golem utjecaj na čitava pokoljenja kulturnih radnika, posebice onih kazališnih

Rodio se 27. srpnja 1909. u Bizovcu kraj Osijeka, gdje provodi najranije djetinjstvo. Poslije odlazi u Zagreb, završava klasičnu gimnaziju i studira slavistiku u Zagrebu, Krakovu, Pragu i Varšavi, navraćajući do zrelih godina u rodni Bizovac. Privlačila ga je klasična filologija, no kako se za vrijeme studija morao izdržavati novinarstvom, priklonio se slavistici, ali nije zanemario ni grčki ni latinski, te je slušao najuglednije poljske profesore. Kao mladi profesor djelovao je u Vukovaru i Osijeku. Nakon studija doktorirao je radnjom *Bizovačko narječje*. Od 1947. godine predaje na Zemaljskoj glumačkoj školi u Zagrebu, a zatim od 1950. godine na Akademiji kazališne umjetnosti radi kao rektor u zagrebačkim kazalištima gdje najplodnije surađuje s Gavellom.

KLAIĆ: Gavella je probao "Agamemnona". Božena Kraljeva je morala govoriti neki stih u prijevodu Kolomana Raca koji je zvučao grozno. "Šteta, šteta" - primao se za glavu Gavella. "Šteta - a što?" - pitao sam ga jer sam kao lektor prisustvovao pokusu. "Šteta što Miško nema vremena?" Gavella je mislio na Mihovila Kombola. I onda se zagledao u mene i rekao: "Ti buš prevel..." Znao je da sam se na studiju u Varšavi mnogo bavio starogrčkim."

Interview Bratoljuba Klaića Večernjem listu od 7. kolovoza 1976.

Od tog je trenutka počeo rasti opus prijevoda starogrčkih drama kakvim se malo koji narod može podičiti - kompletan sačuvani opus Eshila (*Okovani Prometej, Orestija, Perzijanci* i dr.) i Sofokla (*Antigona, Kralj Edip, Ajant, Elektra* i dr.) i sedam Euripidovih drama, od kojih su se mnoge potvrdile i na pozornici, a osobito *Kralj Edip* u izvedbi Dramskog kazališta Gavella s približno sto repriza. Uz prijevode pisao je i velik broj znanstvenih članaka i rasprava, novela i humoreski te radio na pravopisima i pravopisnim rječnicima. Napisao je izuzetno dobru knjigu studija i rasprava pod naslovom *Između jezikoslovlja i nauke o književnosti: Sabranim djelima A. G. Matoša*. Ipak, najširoj javnosti poznat je kao sastavljač brojnih izdanja *Rječnika stranih riječi*.

UČITELJICA PLESA ODREDILA JE SUDBINU

Uz početak sastavljanja navedenih rječnika Bratoljuba Klaića veže se jedan zanimljiv događaj. Naime, kao trinaestogodišnji dječak, neznajući plesati, svratio je u koteriju gdje se održavao tečaj plesa i lijepog ponašanja. Na upit učiteljice plesa zašto ne pleše on je odgovorio: "Molim, ja nisam iz te vaše koketerije", nakon čega je istjeran van.

Kako sam se našao na ulici, ne znam, ali znam da me od onda zanimaju strane riječi, da su mi postale prava opsesija. Ta ista učiteljica plesa, koja je generacije i generacije naučila da plešu kako ona hoće, mene je na ovaj način isključila iz redova svojih učenika i nagnala da čitav život kopam po rječnicima. I nikad nisam - kopao čagu.

Proza B. Klaića, Moj prvi ples ili Zašto sam postao pisac Rječnika stranih riječi objavljena u Večernjem listu 31. prosinca 1966.

Smrtu Bratoljuba Klaića izgubili smo velikana riječi, koji je, iako se u posljednje vrijeme malo kretao, izbjegavao publicitet i provodio dane u tišini među knjigama, imao golem utjecaj na čitava pokoljenja kulturnih radnika posebno kazališnih, i koji će po živosti i obujmu svog opusa, po neposrednosti i bogatstvu svog pismenog i usmenog obraćanja ljudima - ostati legendaran.

IZVORI:

1. Večernji list, 31. prosinca 1966.
2. Večernji list, 7. kolovoza 1976.
3. Bizovački vjesnik, 1977. godine.

PREDSTAVLJANJE IZDAVAČKE KUĆE U PRAVI TRENTAK

Samo uz pomoć vjere čovjek može optimistički gledati na svijet i hrabro ići naprijed. U svrhu toga tiskane su brojne knjige za mlade u kojima je glavna tema škola, društvo, roditelji, smisao života, crkva...

U četvrtak, 10. studenog 1994. godine u 19 sati u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, u sklopu programa Mjeseca knjige, 94. održano je predstavljanje izdavačke kuće *U pravi trenutak* iz Đakova pod geslom: "Knjige pomažu živjeti". U predstavljanju knjige sudjelovao je urednik Ivan Zirdum, koji je ujedno i profesor teologije.

Na samom početku, ravnatelj Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek uputio je srdačan pozdrav kolegama iz Đakova. Također je izrazio zadovoljstvo zbog sve veće afirmacije ove male izdavačke kuće. U uvodnom dijelu izlaganja, urednik Ivan Zirdum je naglasio kako do danas nije bilo pravih izdavača sa slavonskog područja. Za sebe je rekao da se mnogo bavio knjigom te da je svoj rad započeo s malim djelima kao što je knjiga *Svjetlo planina* koja nije izdana, ali je lijepo prihvaćena od strane ljudi koji su je pročitali. Veliku važnost pridaje knjigama jer smatra da se uz njihovu pomoć postiže preventivno djelovanje. Knjige nisu za stajanje u ormarima već za čitanje i duhovno obogaćivanje.

PROGNANICIMA STOTINE PAKETA - KNJIGA

Čovjek ne bi trebao davati prioritet materijalnom bogatstvu jer ga ono duhovno uništava. Također je napomenuo kako je u današnje vrijeme potrebno ponuditi duhovnu hranu odnosno snagu našim prognanicima. U tom smislu radi i ulaže maksimalan napor ova đakovačka knjižnica. Naime, iz Đakova se prognanicima šalje na stotine paketa knjiga koje bi im trebale vratiti izgublenu vjeru u život. Samo uz pomoć vjere čovjek može optimistički gledati na svijet i hrabro ići naprijed, unatoč svim nevoljama i problemima. Posebnu je pozornost dr. Ivan Zirdum obratio pojavi alkoholizma i narkomanije čiji je broj žrtava iz dana u dan sve veći. Rekao je da je najveći uzrok tih pojava čovjekova praznina, zatim nesposobnost suprotstavljanja životnim problemima, kao i gubitak konkretnog smisla života. Osobno se 11 godina bavio alkoholičarima, i preventivno djelovao na njih dok je obavljao poziv župnika u Selcima. On smatra da nema pravog lječenja alkoholičara ako nema čvrstog obraćenja, odnosno - vjere. Samo na taj način može se oživjeti smisao života. Govoreći o problemima, napominje da većina njih nastaje zbog nerada u braku i obitelji. Njegova teorija glasi: *Ako je brak neskladan, trzavice ne mogu ostvariti skladnu obitelj, a neskladna obitelj ne može ostvariti skladnu djecu*. U svrhu toga, postoje brojne knjige o mladima i za mlade u kojima je glavna tema škola, društvo, roditelji, smisao života, crkva itd.

KNJIGE POMAŽU ŽIVJETI

Vraćajući se ponovno na temu knjige, dr. Zirdum još jendom naglašuje njenu važnost za svakog čovjeka. Prema njemu, knjige potiču optimizam i pomažu živjeti. One nisu nešto što je suvišno, već obrnuto - one su nešto što je poželjno. Pomoću njih, čovjek izgrađuje samoga sebe odnosno svoj karakter. Na taj način njegov život postaje bolji, sretniji, osmišljeniji. Knjižnica u Đakovu, prema Zirdumovim riječima, posjeduje psihoterapijsku i tzv. kristoterapijsku literaturu (liječenje se vrši pomoću Kristova svjetla). U knjižnici je zastupljena i kršćanska meditativna literatura pomoću koje se može učvrstiti svaki čovjek. U kršćanskoj meditaciji dolazi do susreta s Kristom, s njegovom snagom te se svakom čovjeku preporučuje meditiranje. Osim spomenute literature, knjižnica posjeduje psihološko pedagošku literaturu i kršćanske romane odnosno priče koje djeluju poticajno. Na kraju svog izlaganja, dr. Zirdum je izrazio žaljenje što ne može govoriti na televiziji pred većim brojem ljudi u svrhu produhovljavanja čovjeka.

PORTRET KNJIŽEVNIKA - PETAR ŠEGEDIN

Šegedin je prvenstveno prijatelj naroda, obnaša dužnost javnog kulturnog djelatnika i ulazi u red klasika hrvatske književnosti. U njegovim djelima uvijek je prisutna ideja opstanka

Dana 24. studenoga 1994. u prostorijama Županije osječko-baranjske gostovao je naš istaknuti pisac i pjesnik, gospodin Petar Šegedin. Svečano otvaranje započeo je župan osječko-baranjski gospodin Branimir Glavaš. Iz njegova govora saznali smo da je Šegedin započeo kao učitelj i profesor. Svojevremeno, obnašao je dužnost tajnika Matice hrvatske, da bi polovinom četrdesetih godina postao djelatnik Akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, te nedugo poslije toga i predsjednik Matice hrvatske. Za svoja autorska djela nagrađivan je više puta, a važno je spomenuti da je u krugu umjetnika bio zapažen intelektualac. Poznat je njegov esej iz 1971. godine *Svi smo odgovorni*. Dvije godine kasnije, 1973. koncipirao je niz osjetljivih tema vezanih uz političke probleme.

PRIJATELJ NARODA

Nakon pozdravnog govora Šegedinov životopis iznio je i Ante Stamać. Skrenuo je pozornost na tri osnovne karakteristike ovog uglednog književnika, a to su, prema njegovim riječima, da je Šegedin prvenstveno prijatelj naroda, zatim da vrši dužnost javnog kulturnog djelatnika, te da spada u red klasika hrvatske književnosti. Podrobniji podaci o književnim djelima Petra Šegedina odnosili su se na 22 napisane knjige, različitih žanrova i sadržaja, počevši od romana do novela, zatim priča i putopisa. U njegovim djelima uvijek je bila prisutna ideja opstanka. Posljednjih godina Šegedin je napisao čak tri knjige: *Izdajnik*, izdana u okviru Male biblioteke Matice hrvatske, 1964. godine; *Frankfurtski dnevnik*, čiji sadržaj sadrži piščeve intelektualne preokupacije, niz intelektualnih pitanja glede opstanka, te dijalozni sa samim sobom; *Svijetle noći*, zbirka od 11 priča.

Istaknuto područje Šegedinove djelatnosti je otvorenost koja je zastupljena u velikoj mjeri. Šegedin je pisac analitičkog teksta i pisanja detalja. Za mikrofon je, nedugo zatim, pristupila Branka Brlenić-Vujić, te nam pročitala odlomke iz pripovijetke *Priča o dva kamena*, a istaknuti dramski umjetnik Velimir Čokljat recitirao nam je Šegedinovu pjesmu *Sreća*.

SLAVONCIMA ČASNE PROŠLOSTI

Dugo očekivani govor samoga književnika, dočekan je tek na kraju promocije, te je popraćen burnim pljeskom nazočnih osoba. Šegedin je govorio o Slavoncima časne prošlosti, te se zadržao na detaljima vezanim uz Dalmaciju. Dalmacija je područje puno mora i otoka i svojim se podnebljem razlikuje od Slavonije, ali Šegedin govori o oba kraja s jednakom ljubavlju i toplinom. Iznio je i svoje mišljenje o trenutačnoj situaciji na području cijele Hrvatske, te je istaknuo da je vrlo teško egzistirati među ostalim državama a ne imati svoju. Poručio je, na kraju svog govora, svim Slavoncima da budu pametni, da budemo ljudi, i da budemo kritični, ali da ne apsolutiziramo kritiku na račun naše zemlje.

Ovu dobro posjećenu promociju, završnim govorom zaključio je Zoran Kovačević, predsjednik županijskog odbora HDZ-a.

Duboko impresionirani svime što se u spomenutim prostorijama dogodilo, ispraćamo burnim i dugačkim pljeskom ovu, takoreći "živu legendu", autora mnogih poznatih i rado čitanih djela, čovjeka koji kao da nije umoran od brojnih godina i svega proživljenog, gospodina Petra Šegedina.

POEZIJA HRVATA U MAĐARSKOJ

Njihova se poezija temelji na rodoljublju ističući veliku ljubav prema domovini i svojim precima, iako mnogi od njih nisu ni rođeni u Hrvatskoj

U Mađarskoj živi približno sto tisuća Hrvata, koji su se naselili u mnogim mjestima uz austrijsko-mađarsku i mađarsko-hrvatsku granicu. Još u 16. stoljeću, bježeći od Turaka, najveći broj hrvatskog stanovništva našao je spas u prostranoj mađarskoj, panonskoj ravni. Tijekom ovog vremena, idući od prošlosti pa sve do danas, generacije njihovih potomaka izložene su kadkada surovoy nasilnoj asimilaciji. Ipak, podatak da danas u Mađarskoj ima približno sto tisuća Hrvata je dosta nepouzdan, zbog izvjesne jednostranosti ranijih statističkih popisa i izvješća.

Generacije Hrvata na mađarskom nacionalnom i državnom tlu izgubile su mnogo od osnovnih elemenata nacionalnog duha, no važno je napomenuti kako su najviše čuvali i sačuvali jezik, iako okrnjen i u arhaičnom obliku.

U Mađarskoj danas postoje mnoga mjesta s hrvatskim stanovništvom, koje je jezikom i etničkim obilježjima identično s Gradišćem (Burgenland). Baranja je županija s najvećim brojem mjesta nastanjenih Hrvatima u Mađarskoj. Oni su mahom štokavci, ali ima i ijekavaca i ikavaca. Hrvate u Mađarskoj označio je etnički Đuro Šarošac, historičar i etnolog.

Još 1870. godine katolički kanonik i biskup Ivan Antunović pokrenuo je *Bunjevačke i šokačke novine* u Koloči. Taj je list izlazio do kraja 1973. godine. Imao je pretežno politički i ekonomski karakter, dok je njegov posebni prilog *Vila* bio namijenjen književnim pokušajima i radovima. Prva hrvatska pjesmarica u Mađarskoj izdana je još 1609. godine, međutim, još uvijek nije razriješeno je li to djelo jednog ili više autora, s obzirom da su pjesme pisane i čakavskim i štokavskim i kajkavskim dijalektom. Prvi pisci među Hrvatima u Mađarskoj, u novije doba, bili su Mata Meršić Miloradi, Blaž Modrašić i Stipan Grgić.

RODOLJUBNO-AFIRMATIVNA POEZIJA

Inače, razvoj kulturnog života i književnosti Hrvata u Mađarskoj bio je prekidan raznim političko-administrativnim mjerama i događajima, da bi između dva svjetska rata sasvim izumro. Stoga je danas od velike važnosti da se Hrvati brinu o kulturno-prosvjetnom i umjetničkom životu i njegovom razvoju. Radiopostaja u Pečuhu, u svom svakodnevnom polusatnom programu, uključuje polusatnu emisiju na hrvatskom jeziku. U Budimpešti djeluje dvojezična gimnazija, a u Pečuhu je otvorena i katedra za hrvatski jezik na kojoj studira približno 40 studenata.

Mnogo je Hrvata svoje književno stvaralaštvo objavljivalo na stranicama *Narodnih novina*. Pretežito je to bila poezija, eseji i kritički tekstovi. pisci tih tekstova su, primjerice, Stipan Blažetin, Marko Dekić, Josip Gujaš Džuretin itd. Međutim, ni jedan od književnih stvaralaca Hrvata nije objavio samostalnu knjigu. Postavlja se pitanje zašto?

Istina, od velike je važnosti da se održi i sačuva hrvatski jezik izvan domovine, te da se stvaraju književni pokušaji, ali oni ne dosežu značajniju književnu vrijedost. Uglavnom se njihova poezija temelji na rodoljublju ističući veliku ljubav prema domovini i svojim precima. Pjevaju o velikoj ljubavi prema Hrvatskoj iako mnogi od njih nisu rođeni u njoj, ipak oni vuku svoje korijene iz ove zemlje kao, primjerice, pjesnik Gujaša Džuretin i pjesma:

Pjesma porijekla

Koliko stabla posječeno

dok stigoše do mene

Ovo je bio samo jedan "panoramski snimak" pjesništva Hrvata u mađarskoj, koje je još uvijek nedovoljno poznato kod nas.

ETNOGRAF I POVJESNIČAR MILKO CEPELIĆ

Cepelić je u svoje doba bio najbolji i najstručniji poznavatelj narodnog blaga te najkompetentnija osoba što se tiče cjelokupnog etnografskog rada u Hrvatskoj

Od osamdesetih godina 19. stoljeća do Strossmayerove smrti i dalje, djeluje u Đakovu kulturno-književni krug oko biskupa Strossmayera. Članovi su tog kruga eminentni đakovački svećenici, a među njima i etnograf i povjesničar Milko Cepelić.

Cepelić je rođen u Vuki 21. rujna 1853. godine kao jedini sin. Nakon završene gimnazije pohađa filozofsko-teološki fakultet u Đakovu gdje biva zaređen za svećenika.

Rad ovog đakovačkog pisca polako pada u zaborav jer iza sebe nije ostavio mnogo knjiga, što ne znači da je manje značajan i važan kao indikator svoga vremena.

Cepelić se ogledao na svim kulturnim poljima od kojih se, ipak, mogu izdvojiti književni i etnografski rad. Ljubav prema narodu i hrvatskoj prošlosti nagnala ga je na prikupljanje i proučavanje narodnog blaga i narodnih običaja. Njegovu privatnu zbirku sačinjavale su narodne nošnje, tkala, čipke i sve vrste vezova. Zainteresiranost za ovu vrstu subkulture navela ga je i na izdavanje studija o narodnim rukotvorinama. Cepelić je u svoje doba bio najbolji i najstručniji poznavatelj narodnog tkanja te najkompetentnija osoba što se cjelokupnog etnografskog rada u Hrvatskoj tiče.

NEOPRAVDANO ZABORAVALJENA VELIČINA

Manje poznat, ali nikako i manje značajan, bio je njegov književni rad. To i je razlog zbog kojeg sam se odlučila o njemu pisati. Naime, njegov je rad smjerokaz u stanje, ne samo političkog već i cjelokupnog života tog vremena. Mogućnost objektivnog prikazivanja stanja u književnosti i ukazivanje na određene probleme, što se posebice tiče izumiranja narodnih običaja, čine ga ne samo piscem nego i patronom kulture uopće.

Većini ljudi je, nažalost, nepoznato da je on skupljao i popisivao hrvatske junačke pjesme. On je, da bi što vjerodostojnije prenio na papir živu riječ, držao u svom dvoru i na svoj trošak narodnog guslara iz Bosne, koji mu je te pjesme kazivao i pjevao uz pratnju gusala. Cepelić je poznavao niz književnika, no ipak nije sustavno proučavao hrvatsku književnost. Zadržavao se na biografskim podacima, ali ne i ocjeni književnih djela.

Zanimljivo je, i vrlo važno napomenuti da, iako je bio aktivan i plodan pisac na svim poljima, Cepelić je izdao vrlo malo knjiga i radova. To je razlog zbog kojeg se teško dolazi do ikakve literature o njemu i njegovom radu.

Najpoznatije je njegovo povjesničarsko i zapisničarsko zalaganje za očuvanje podataka i činjenica, kako iz povijesti, tako i iz njegovog vremena.

Iako skroman i povučen pisac, Cepelić je u svojim radovima ostavio prepoznatljivu osobinu velikog rodoljuba i pjesnika, osobinu koja je rijetka ne samo za njegovo vrijeme, već i danas. Nužno je ispraviti krivu sliku o njemu, jer on nije ništa manje značajan od svima nam znanog Luke Botića. Stoga je potrebno da se ime ovog, umjetnika i erudita svoga vremena javlja ne samo u medijima već i u školskim i gradskim knjižnicama i čitaonicama.

IZVORI:

1. Marko Babić, Bibliografija radova, Zagreb 1982.
2. Krešimir Pavić i Ivica Šestan, Katalog o životu Milka Cepelića, Đakovo, 1979.

BORO PAVLOVIĆ

NOVINA

O BORI BEZ BORE

Goran Rem pozvao je čitateljstvo čitati Pavlovićeve pjesme, i na taj način ispraviti nepravdu nanošenu tijekom godina ovom čovjeku i njegovom djelu. Slušajući ovo, neki od prisutnih zapitali su se neće li i njihova djela, koja u skrovitosti svojih soba i života pišu, proći slično kao Pavlovićeve: biti netiskana, ili tiskana a nepročitana

Posljednja u nizu književnih večeri održanih u galeriji *Magis* u 1994. godini bila je književna večer posvećena Bori Pavloviću, pjesniku s približno pedeset objavljenih knjiga, čovjeku koji je imao nesreću da mu pjesme ne budu ni mnogo ni rado čitane iako su, kako je istaknuto, vrijedne čitateljske pozornosti.

Te večeri, 15. prosinca 1994. godine galeriju *Magis* ispunili su brojni ljubitelji pisane riječi među kojima je osobito lako bilo primjetiti i studente kroatistike koji, iako vjerojatno ni sami nisu bili čuli za Bora Pavlovića, dodoše slušati o njemu od voditeljice večeri Helene Sablić, te dvojice književnih kritičara Zvonimira Mrkonjića, kritičara iz Zagreba, i Gorana Rema, kritičara iz Osijeka.

Nakon pozdravnih i uvodnih riječi Helene Sablić, te njenog iščitavanja naslova svih do sada objavljenih knjiga Bore Pavlovića, među kojima je osim pjesama i jedan putopis, te nekoliko slikovnica za djecu, poslije odslušavanja jedne Pavlovićeve pjesme koju je pročitala studentica glume iz Osijeka, riječ je uzео gostujući kritičar iz Zagreba Zvonimir Mrkonjić, i u svojem govoru pokušao predstaviti osobu i djelo Bore Pavlovića.

PJESNIK KOJI NIJE BIO PARTIZAN

Boro Pavlović je sada sedamdesetdvođodišnji čovjek koji je iza sebe ostavio mnoštvo zbirki pjesama koje je, kako je rečeno, radije uvijek objavljivao sam i uz pomoć sponzora, nego putem izdavačkih kuća; sam se borio za svoje čitateljstvo i za svoje mjesto u hrvatskoj književnosti i književnosti uopće. Prva njegova zbirka objavljena je tijekom drugog svjetskog rata u ondašnjoj NDH, što ga je poslije rata učinilo nepopularnim. Naveden je primjer nekih hrvatskih pjesnika koji su stvarali u isto vrijeme kad i Pavlović, ali svoje prve pjesme oni su bili napisali kao partizani među partizanima i to im je otvaralo put do čitateljstva u poslijeratnim godinama. Bez obzira što je bio prinuđen stvarati za uži krug ljudi, Pavlović nije posustajao, a dokaz su tome mnoge njegove poslije objavljene knjige.

Nakon govora Zvonimira Mrkonjića, nekoliko Pavlovićevih pjesama pročitala je studentica glume, a okupljeni su u tim pjesmama mogli nazrijeti duh i stvaralačku moć Bore Pavlovića koji, istina, piše zgodne rimotvore, ali se iza tih rimotvora krije bogata pozadina koju ne možemo previdjeti ako se nad njom malo ne zaustavimo, ako se samo povedemo za rimom i slijepo je, bez razmišljanja, počnemo pratiti.

ČITANJEM ISPRAVITI NEPRAVDU

Goran Rem, kritičar iz Osijeka, u svojem je govoru istaknuo veličinu Pavlovićeve osobe i njegovu veliku i nepravednu omalovaženost od strane društva i čitateljstva. Žalosno je što u mnogim hrvatskim gradovima nismo uopće u mogućnosti naći neku Pavlovićevu knjigu, a kada je i nađemo, kao u Osijeku, onda je nalazimo umjesto među hrvatskim, na polici za strance, među srpskim piscima i knjigama. Boro Pavlović, međutim, nije nikakav Srbijanac; čovjek je to rođen u Hrvatskoj, u Požegi. Uz predstavljanje sveg književnog Pavlovićevog dosadašnjeg rada, Goran Rem je predstavio i pretisak njegove zbirke pjesama *Novina* koja je bila objavljena 1954, a pretiskana je ove godine, te je najavio tiskanje još jedne Pavlovićeve

knjige i pozvao čitateljstvo da čita Pavlovićeve pjesme, da na taj način ispravlja nepravdu nanošenu tijekom godina ovom čovjeku i njegovom djelu.

Slušajući ovo, neki su se od prisutnih zapitali neće li i njihova djela koja u skrovitosti svojih soba i života pišu, proći slično kao Pavlovićeve: biti netiskana, ili tiskana a ne pročitana, a onda su napuštali *Magis* odlazeći u hladnu osječku noć, misleći o Bori Pavloviću koji je bio negdje podalje od Osijeka jer je, zbog bolesti, bio spriječen doći na ovu književnu večer i to je bio jedini, ali bitan, nedostatak ove književne večeri. Umjesto pjesnika, za njega su napokon govorile pjesme.

PJESNIK KOJI SE NIJE DAO UGUŠITI

Boro Pavlović ne želi da mu pjesma bude trajnija od bilo kojeg drugog predmeta. Ona može biti pročitana pa bačena. Pokazuje divljenje prema potrošnim stvarima (Pohvala mlijeku kao hrani i lijeku), a koncept potrošne literature kod njega dobiva poseban smisao

U osjećkom jedinom "književnom centru" Club galeriji *Magis* održana je 15. prosinca 1994. godine promocija zbirke *Novina* Bore Pavlovića, ali bez nazočnosti samog autora. Stoga su glavnu riječ vodili Zvonimir Mrkonjić, kao vrstan znalac Pavlovićeve opusa, i mr. Goran Rem, a prof. Helena Sablić, voditeljica večeri, uputila je sve prisutne u biografiju i književno djelovanje Bore Pavlovića.

Boro Pavlović rođen je u Požegi, u raskoraku između dva rata, 1922. godine. Završio je Medicinski i Građevinski fakultet, bavio se novinarstvom i književnošću. Izdao je niz zbirki: *Dobro jutro, Blagoslovljenom vjetru, Mrav, Srna, Traktor, Zemlja, Zadnja elegija, Stećci, Mirogej, Kaptol, Velesajam, Zagreb, Gornji grad, Pariz, Halo veza, Pohvala mlijeku, Šareni zov, Portreti...* Uz sve ovo doživio je nečitanost, a dokaz tome je zbirka *Karzo* - jedina Pavlovićeve zbirka u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek - koja se nalazi s nazivom "strana - srpska književnost".

NEPOTROŠAN PJESNIK I POBUNA PROTIV SILE OGRANIČENJA

Razloge nečitanosti objasnio je Zvonimir Mrkonjić. Naime, Pavlović je bježao od uobičajenog načina objavljivanja knjiga. On sam radi svoja izdanja, sam ih izdaje, sam ih distribuira. Borba za plasman na tržištu nikad mu nije bila način za izdavačko izražavanje. To je, naravno, jedan od razloga što je teško doći do njegovih knjiga koje se mogu pronaći samo u arhivima, a njih je zavidan broj - pedesetak.

Drugo je objašnjenje njegove nečitanosti vrijeme u kojem živi i stvara. Vrijeme u kojem se on afirmirao kao osoba je vrijeme drugog svjetskog rata. Tada puni procvat doživljava Jure Kaštelan koji "guši" Pavlovića, "istiskuje" ga s književne scene svojom političkom premoći. Međutim, Pavlović se zadovoljava bliskošću s drugim književnicima, književnicima koji su unatoč svemu objavljivali tijekom rata, usprkos činjenici da su bili odbacivani i od "crvenih" i "bijelih". Jedan od Pavlovićevih "odbacivanih" prijatelja je R. Ivšić i D. Ivanišević. Oni su organizatori pobune protiv sile ograničenja.

U formalnom smislu Pavlovićeve poezija pripada formi koja se raspada, riječi se međusobno isprepliću - "vode ljubav". Ujedno ta je forma naznačena kao zadanost, disciplina. Našavši se pred prizorom svijeta i njegovom otvorenosti Pavlović registrira čudnu pojavu svojom osjećajnošću. Otkriva da svijet konzumira pjesnika, iako je on nepotrošan. Boro Pavlović ne želi da mu pjesma bude trajnija od bilo kojeg drugog predmeta. Ona može biti pročitana pa bačena. Pokazuje divljenje prema potrošnim stvarima (*Pohvala mlijeku kao hrani i lijeku*), a koncept potrošne literature kod njega dobiva poseban smisao.

ZANEMARENA EROTIČNOST KRETNJE TEKSTA

Mr. Goran Rem upozorio je na poraznu činjenicu: Pavlović je s pedesetak uknjiženih izdanja doživio sudbinu vrlo slabe čitanosti. Pavlović 1943. godine objavljuje svoje prve knjige (njih je petnaestak). On je u čitanju na razini impresionističkih kritika, a riječi: gimnastičar, humorist, zafrkant riječi su koje su se najčešće u kritikama povezivale uz Pavlovićevo književno stvaralaštvo. Krajem 60-ih godina izdao je trideset zbirki. Ni tada nije pokazan nikakav osobit napor da se djelovanje Bore Pavlovića uoči jer je ideološko - političko stanje bilo na prvom

mjestu. Pri tom se zanemaruje erotičnost kretnje teksta. Zanemaruje se fenomen intermedijalnosti, likovnosti, osjećaj za pokretljivost prostora. Sudbinu koju je doživio Boro Pavlović s pedesetak izdanih zbirki bezrezervno možemo nazvati skandalom.

IV.

BLUES

PUČKO STVARALAŠTVO

NAZDRAVIČAR - KNJIGA VRIJEDNA POZORNOSTI

Pretisak trećeg pregledanog i dopunjenog izdanja zbirke hrvatskih zdravica Nazdravičar - hrvatske zdravice samim naslovom privlači pozornost jer zdravice, posebno one radosne, rado srećemo u životu

Koliko smo puta slušali zdravice u sretnim prigodama - na rodendanima, vjenčanjima ili kod rođenja djeteta, a da nismo pomislili kako bi bilo dobro da su te tako lijepo sročene zdravice i govori negdje zapisani. Upravo je to učinjeno u knjizi *Nazdravičar - hrvatske zdravice* napisane još 1890. godine, a kao pretisak otisnute u prosincu 1994. godine.

Nazdravičar - hrvatske zdravice zbirka je šaljivih, ozbiljnih, veselih i prigodnih zdravica. Izišla je u izdanju Golden Marketinga kao pretisak knjige objavljene u prošlom stoljeću. Autor knjige Ivan Josip Šarić (1871.-1936.) bio je profesor slavistike u Kraljevskoj I. realnoj gimnaziji u Zagrebu. On je u svojoj zbirci skupio približno dvije stotine zdravica i tematski ih podijelio na četiri dijela.

NAJLJEPŠE CVIJEĆE DUHA NARODA

U samom uvodu knjige on kaže: "Posabrao sam što sam ljepše cvijeće, niklo ponajviše u jakome duhu samog naroda, mogao. Zatim sam prikupio govora i nazdravica od prvaka na književnome polju; ima ih i izvornih, nisu baš uzorne, ali su nikle iz rodoljubnoga srca". U tim riječima osjećamo koliki trud je bio potreban da se sve te nazdravice skupe, i upravo iz tog razloga ova zbirka zaslužuje pozornost.

Prvi dio zbirke sadrži govore i zdravice za različite zgrade: krštenja, zaruke, vjenčanja, razne jubileje, Božić i druge svečanosti. Primjerice:

Na Božić

Što se ono muče pije vino?

Nije ovo vino ukradeno,

No za skupe novce kupovano;

Niti ga je koza - bara dala

No junačka kuka i motika -

Domaćine na tvoje poštenje,

Vazda pio, sved se veselio,

I Kristovo rođenje slavio

S kumovima i prijateljima,

Amen Bože da bi tako bilo!

U drugome nas dijelu upoznajete s domorodnim govorima i zdravicama koje su većim dijelom upućene činovnicima, upraviteljima gradova i općina, biračima, vladarima i vlastima čiju iskrenost lako možemo dovesti u pitanje, ali zato zdravice domovini ne ostavljaju nikakvu sumnju.

Amo de braćo Dalmatinci i Hercegovci, Bošnjaci i Slavonci, Hrvati i Istriani, da gajimo i širimo narodnost našu, narodnost hrvatsku. Narodnost i samostalnost valja nam držati i braniti, kao što držimo i ljubimo ženu i djecu, kao što ljubimo vlastiti svoj život...

ZDRAVICE MALIM LJUDIMA

Treći dio govori o zdravicama sa školskih priredbi i svečanosti, a četvrti je dio posvećen

nadgrobnim i spomen-govorima, gdje su, između ostalih, upisani i govori K. Vojnovića nad grobom Ivana Mažuranića, i govor K. Vojnovića nad grobom Augusta Šenoe. No, nisu svi govori bili posvećeni velikanima hrvatske povijesti već i malim ljudima.

Sa crno zavitom zastavom stojimo nad otvorenim grobom bojnika i vojnika poštenjaka koji je oduševljeno pratio zastavu svoga naroda u kleti boj proti dušmanim s geslom; radije pošteno umrieti nego sramotno pobieden živjeti!

(I. Kz.)

Ovaj pretisak trećeg pregledanog i dopunjenog izdanja zbirke hrvatskih zdravica *Nazdravičar - hrvatske zdravice* samim nam naslovom privlači pozornost jer zdravice, posebno one radosne, rado srećemo u životu.

IZVORI:

1. *Nazdravičar - hrvatske zdravice*, prefsak iz 1890. u izdanju Golden Marketinga, Zagreb, 1994.
2. *Glas Slavonije, Osijek*, srijeda 14. prosinca 1994, kultura, 21. stranica

MARIJA LENIĆ:

SVETKOVINA SV. MARTINA U SELU BOŠNJACI

Slavlje se polagano bližilo svome veličanstvenom kraju, svi su bili umorni i puni dojmova koje će zaboraviti ako Misa uskoro ne završi. Odjednom, dan je postao kao i svi drugi samo što je još preostao doček gostiju, stalno podgrijavanje juhe, sarme i strah da pečenke neće biti dovoljno

Došao je i taj dan kao i svaki drugi. Već dugo najavljivani dolazak presvijetlog kardinala konačno se približio i ostala nam je još koja minuta jer je najavljeno da prolazi kroz Županju. Dogovoreno je preseljavanje prijesvijetlog iz njegovog modernog auta u starinska zaprežna kola (iliti fijaker), i to na početku sela (ne računajući nekih stotinjak kuća što nas dijele od samoga početka). S presvijetlim je došao i nekakav španjolski izaslanik, gospodin Šeks, naš biskup... Narod se pretočio u ruke koje mašu. Oči pune suza radosnica (koje nikako da padnu), I, kardinal je stigao pred crkvu sjajući zbog pažnje koju mu udjeljuje masa (ipak je on samo čovjek). Svi ljudi oko crkve sjaje od udijeljene časti i slatkog očekivanja kada će im dragi Bog sve ove kune dane za poklon vratiti kao zadovoljštinu za njihove grijeha. Vrijeme je za početak mise, pjesma se prelama kroz prepunu crkvu, ali kao da tu harmoniju nešto ometa, svi pogledi su upereni prema presvijetlom koji jadan nije ni svjestan kako kreštav glas ima. Nakon toga (konačno) kardinal se obraća vjernicima riječima punim hvale kojima ističe njihovu velikodušnost naglašujući u prvom redu njihovu darežljivost u mnogim humanitarnim akcijama te zbrinjavanju što izbjeglica, a što prognanika. Kardinal i dalje nastavlja svoj monolog nakon te zbrinjavanja što izbjeglica, a što prognanika. Kardinal i dalje nastavlja svoj monolog nakon kojeg se crkvom prelama "aplauz" koji, blago rečeno, ostavlja zatečenima sve one koji su došli u svetište, a ne na smotru folklor... U zraku kao da se osjetio miris ljudske prljavštine koja je konačno proključala!

Narod je u tom trenutku bio tako jadan.

KOMEDIJA JEDNE NEDJELJNE SVETKOVINE

U međuvremenu, zbog opće zagušljivosti, mnogi izlaze iz crkve.

Crkva je sve više sličila pozornici, samo što se nije odigravala komedija (iako su se svi smijali), već je to bila tragedija svakog oblika vjere i Boga kao jednog jedinog. Sve dalje teče normalno, zbor se stvarno trudi i stvarno mu to uspijeva. Sada je, već pomalo, narod ponovno uznemiren jer se bliži evanđelje, a u ovakvim se prilikama ono pjeva i to bi trebao učiniti kardinal. Ali, svi odahnjuju kada ugledaju mladog bogoslova kako prilazi čitačevom mjestu. Dalje se Sveta Misa nastavlja lijepom propovijedi punom pastirске skrbi i upozorenja. Tada kreće povorka, na čijem čelu se nalazi mladić u narodnoj nošnji, slika bošnjačkog centra, nakon toga slijedi darivanje još niza poklona presvijetlom i njegovom zamjeniku: misno ruho, kruh, voće, povrće, misno vino, kamen temeljac za crkvu na Topoli. Ova je povorka nastala kao posljedica župnikove ideje o spajanju nedjeljne zahvalnice sa župskom svetkovinom zbog ove izuzetne prigode. Sve se to odnosi pred oltar, pred goste. Kardinal se lagano smiješi, a iz pogleda mu viri iskrena ganutos i duboka zahvalnost jer ipak u gradu je težak i skup život, a ovo će mu pomoći da preživi bar jedan dan više.

Slavlje se polagano bliži svome veličanstvenom kraju, svi su umorni i puni dojmova koje će zaboraviti ako se Misa uskoro ne završi. Jer sada je već jedan sat, a slavlje je započelo u deset i trideset... Slijedi blagoslov, još jedna kraća propovjed, olakšanje i odlazak kućama. Odjednom, dan je postao kao i svi drugi samo još predstoji doček gostiju, stalno podgrijavanje juhe, sarme i strah da pečenke neće biti dovoljno.

SPOMENKA TOPIĆ:

BIZOVAČKA NOŠNJA

Bušeni vez šlingoče posebno je svojstven bizovačkom tipu nošnje, a krasi svečane suknje i kecelje. Posebnost ženskog ruha čini i ukrućeni i bogato nabrani ovratnik - reklja, koji podsjeća na stil francuske mode s kraja 18. stoljeća, te djevojački vijenac od durđica u obliku dijademe

Svečana ženska nošnja bizovačkog kraja toliko je karakterističnog oblika da se može prepoznati na prvi pogled. Upravo zbog njezine specifičnosti možemo je smatrati posebnim tipom među slavonskim nošnjama, od kojih odudara po nekoliko svojih obilježja. Tu prije svega spadaju platneni skuti koji su vidljivo kraći u odnosu na nošnju ostalih slavonskih krajeva i sežu tek nešto ispod koljena, a donji dio pokrivaju u više slojeva zbog čega je odjeća vrlo široka. Bušeni vez ŠLINGOČE, iako poznat na širem prostoru panonskog dijela Hrvatske, posebno je svojstven bizovačkom tipu nošnje i mobilno krasi svečane suknje i kecelje. Sljedeća posebnost ženskog ruha je ukrućeni i bogato nabrani ovratnik - reklja, koji podsjeća na stil francuske mode s kraja 18. stoljeća, te djevojački vijenac od durđica u obliku dijademe. Prepoznatljiv oblik ove odjeće upotpunjuju šarene vunene bobene čarape i zlatom vezene papuče. U više kazivača zadržalo se, još uvijek jasno, sjećanje da je nošnja nekada drugačije izgledala (duljina i slojevitost ruha, te ogjavlje žena tzv. "rogovi", nalik na kapice Baranjki), jer danas bizovačke snaše zavijaju glavu u ŠAMIJU. Početkom ovog stoljeća nošnja dobiva i zadržava oblik koji ima i danas.

ODJEĆU BIRAJU DOB I BRAČNO STANJE

Razlike u svečanom ženskom odijevanju postoje s obzirom na životnu dob i bračno stanje. Šlingane suknje i svileni oplećci primjereni su djevojkama i mladim snašama. Žene u zrelim godinama nose kupovne suknje i odgovarajuće šlingane i ubiruće oplečke. Djevojčice u svečanom prigodama odijevaju volane, odnosno "pilange", suknje od lakog materijala poput vela.

Oglavlje također označuje razliku u dobi i bračnom stanju. Djevojčice nose na glavi samo usku traku "crnu kadifu" u kombinaciji s ukrasima od zlata ili jaspicama. Glavni ukras djevojačke glave je cvjetni vijenac od umjetnih durđica i ružinih pupoljaka, dok se snaše zavijaju u "šamiju", mlade najčešće bez povežala, a starije s njim. Kod odijevanja u nošnju prvo se obuvaju čarape i papuče, zatim podkrilca - kratka suknja od običnog platna, na kraju dolaze krilca - suknja od pamuka ubirana vunicom. Jedna potpuno čista (bez veza) suknja se podvezuje na krilca, a zatim, jedna za drugom, oblače se tri šlingane suknje. Oplećak "obični" čini gornji dio nošnje i odijeva se ispod ubiranog svilom ili šlinganog. Zatim se odijeva šlingana suknja "odozornja" i onda šlingana kecelja. Poslije sukanja i oplećaka dolaze na red sljedeći ukrasi: reklje, dukati, marama sa zlatom ili svilena i zrnje - druljaš.

MUŠKO RUVO - KOŠULJA I GAĆE

Iako je muška nošnja pretrpjela neke promjene, ona je ipak ostala konzervativnija i gotov da nema lokalnih obilježja, već se uklapa u opću sliku slavonske muške nošnje. Muško "ruvo"

IZVOR:

1. Duško Topić, *Bizovačke vijesti*, posebno izdanje prigodom osnivanja Ogranka Matice hrvatske 1991, Bilje (str. 10)

čine dva dijela: "košulja" i "gaće". Radnim danom, ljeti to je bilo sve što se nosilo, a prsluk, "tkanica" i šešir oblačili su se nedjeljom i u drugim svečanim prigodama. Radnim danom opanci nisu bili obavezni a kada su nošeni obuvali su se na obojke - pravokutne komade tkanine u koje se zamataju noge. Ženska nošnja nosila se sve do II. svjetskog rata svakodnevno (kazivači preciziraju do 1934. godine kada se počinju naglo napuštati - smatra se da je rat onemogućio daljnju nabavku materijala za izradu nošnje).

MIRJANA ERNJEŠ:

ANTE EVETOVIĆ MIROLJUB

Mnogi će se programi odvijati u čast velikog hrvatskog lirskog pjesnika i župnika Ante Evetovića Miroljuba, a samo će Valpovo znati koliko on ustvari vrijedi

Danas su rijetki oni koji žele zaviriti u prošlost i izvući iz stare škrinje zaboravljene nam umjetnike Hrvatske. Koliko li je samo zaslužnih ljudi, za bilo koju stranu kulture, ostalo u tajnosti? Sa završetkom života zaboravljeni su i oni, i njihove umjetničke vrijednosti.

U travnju 1991. godine valpovački ogranak Matice hrvatske upriličio je proslavu 60. obljetnice Miroljubove smrti. Uz valpovačkog župnika Antuna Z. Petovarija nastupili su i poznati glumci prisjećajući se života i djela Miroljubova.

Antun Evetović, s pjesničkim imenom Miroljub, rođen 12. lipnja 1862. u Aljmašu, a umro 24. veljače 1921. u Valpovu, svojim je književnim istupima postao najznačajnijim lirskim pjesnikom postpreporodnog razdoblja u književnosti podunavskih Hrvata.

Prihvaćanje njegovih stihova u najširim slojevima čitateljstva potvrđuju i riječi na spomen-ploči, uzidanoj na valpovačkoj župnoj kući, gdje se može pročitati kako je "... Ante Evetović Miroljub narodni pjesnik župnik valpovački".

Nakon što se školovao u Kalači i Beču, te 1886. godine postao svećenik franjevac redodržave sv. Ivana Kapistranskog, Ante Evetović od 1899. godine ostao je profesorom na učilištu toga reda u Baji. Prešavši u redove biskupijskih svećenika, župnikovao je po svim slavenskim županijama tada u granicama pečupske biskupije, da bi se 1912. godine smirio u Valpovu.

DIŽEŠ SE, BORIŠ SE, MOJ HRVATSKI NARODE

Uz suradnju u *Subotičkoj danici* i *Nevenu* te u zagrebačkom *Vijencu* i *Smilju*, Miroljubu je za života izdana zbirka lirskih pjesama *Sretni i nujni časi* u Osijeku 1908. godine, a nakon smrti zbirke *Spomen izdanje* u Subotici, te *Iz pjesama* u Osijeku, obje 1931. godine.

U njegovim lirskim pjesmama prevladavaju ljubavni, rodoljubni i vjerski ugođaji, a u nekim su zastupljene i socijalne note.

Jednu od većih popularnosti stekla je njegova pjesma *Jorgovane, jorgovane* gdje se kaže:

*Jorgovane, jorgovane
Kad ti vidim tanke grane
Žalosno je srce moje,
Ja se majke sjećam svoje.*

Glasno i snažno odjekuje njegov stih koji možemo poistovjetiti sa sadašnjim vremenom:

Dižeš se, boriš se, moj hrvatski narode

a ljubav prema materinskom jeziku potvrđena je stihom:

*Bunjevci sa svojim se jezikom diče,
Kome nije pravo nek više,
Mi na putu našem ostajemo starom
I ljubimo jezik cilim srca žarom.*

Osim gore navedenih tema Miroljubovih bavljenja pisanjem, pisao je i tradicionalnim izrazom narodne i Kačićeve epike. Neke od njih inspirirane su povijesnim događajem okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine. U toj vojnoj okupaciji sudjelovali su i mladići iz bunjevačkohrvatskih sela u Podunavlju, zbog čega su mnoge djevojke ostale bez svojih pratilaca koji su se nalazili na ratištima po cijeloj Bosni i Hercegovini.

Ante Evetović pisao je od početka bunjevačkom ikavicom, a potom hrvatskim književnim

standardnim jezikom. Pamti se po bogatstvu i svježini jezičnog izraza, čije je izvorište narodni govor.

I tako će se još mnogi programi odvijati u čast velikog hrvatskog lirskog pjesnika i župnika Ante Evetovića Miroljuba, a samo će Valpovo znati koliko on u stvari vrijedi.

IVANA SUDAR:

PUČKI PJESNIK FRANJO PETRIČIĆ - BEČAR

Franjo je plodan pisac amater, čiji se radovi baziraju na folklornoj tradiciji njegovoga kraja. Proslavile su ga pjesme u kojima izražava ljubav prema svom kraju, a naročito pjesma "Moje Ivankovo". Mnoge su mu pjesme prožete tugom za bivšom ženom, jer već godinama živi sam

Pučka je književnost postojala i živjela između tradicionalne usmene književnosti i pisane umjetničke književnosti. Ona svoju tradiciju vuče još iz srednjeg vijeka, a dokaz tome su srednjovjekovne legende, pučka religiozna poezija (pjesme, molitve, propovijedi) i sl. Pojam pučka književnost odgovara onoj književnosti koja ne zahtjeva jača intelektualna naprezanja, a stvaraju je ne samo pisci iz puka, nego i intelektualci raznih profesija. Stoga možemo reći da je pučka književnost tradicionalna narodna književnost, koja svojom vrijednošću i pojavom zaslužuje bolji status u društvu.

U pučkoj književnosti dolazi do izražaja raznovrsnost književnih oblika: poezija (epika i lirika), proza (pripovijetke, romani, legende), drame. Česte su i poslovice, zagonetke, uzrečice, rugalice koje nalazimo u prigodnim kalendarima i časopisima. Dvostisi, bečarci i kraći napjevi oblici su specifični za naš kraj tako da ih se najviše može zapisati u Slavoniji. Posebno su popularni dvostisi, pjevaju se pred kućom, na "drumu", u svatovima, u pokladama, na čijalu perja te na drugim mjestima. Današnja pučka književnost vezana je uz blizu stotinu (čak i više) znanih i neznanih pisaca amatera među kojima se nalazi i jedan pučki pjesnik iz Ivankova.

BEČAR I NJEGOVO IVANKOVO

Ivankovački pučki pjesnik zove se Franjo Petričić - Bečar koji je rođen 3. listopada 1929. godine u Ivankovu, u kojem i danas živi. Pjesme piše od mladih dana i time nastavlja tradiciju starijih pisaca Slavonije. Pisci amateri najčešće su sami sebi i financijeri i izdavači, međutim Franjo Petričić nije imao mogućnost samofinanciranja, stoga za sada nema niti jednu objavljenu knjigu. Ipak, Franjo je plodan pisac amater, čiji se radovi baziraju na folklornoj tradiciji njegovoga kraja. Pjesme koje su proslavile ovog pučkog književnika zovu se *Moja Marija*, *Moje zore*, *Moje Ivankovo*. To su pjesme rodoljubnog sadržaja u kojima on izražava ljubav prema svom kraju, naročito pjesmom *Moje Ivankovo*. Mnoge pjesme prožete su tugom za bivšom ženom (jer već godinama živi sam).

Kao i ostali slavonski pučki pjesnici Franjo Petričić - Bečar piše bečare i poslovice. Njegovi radovi uistinu su vrijedni pohvale, što dokazuju brojni nastupi na Sijelu pučkih pisaca Slavonije i Baranje u Đeletovcima, te na susretima recitatora. Prvi put nastupa na XI. Sijelu pučkih pisaca Slavonije i Baranje 23. veljače 1985. godine, u Društvenom domu u Đeletovcima. Nedugo zatim sudionik je XIII. Sijela pučkih pisaca Slavonije i Baranje koje je održano 16. veljače 1986. u Đeletovcima. Posljednji njegov nastup održan je 23. ožujka 1987. godine u Đeletovcima na istoj pjesničkoj manifestaciji. Franjo Petričić - Bečar član je mjesnog KUD-a "Ivan Goran Kovačić" s kojim redovito nastupa u različitim prigodama. Nastupi KUD-a "Ivan Goran Kovačić" bili bi siromašni bez Franje koji oduševljava publiku pjesmom "Moje Ivankovo".

Kao što sam već napisala, do sada nije objavljivao svoje pjesme, ali unatoč njegovim godinama mi se nadamo da će Franjo Petričić - Bečar u skoroj budućnosti objaviti svoju zbirku pjesama.

IZVOR:

1. *Hrvatski kalendar*, (godišnjak za hrvatsku narodnost u Mađarskoj), Budimpešta 1992

V.

NA KRIŽANJU PUTOVA

BOSANSKA BAŠTINA

POSAVSKI MOTIVI

Narod ovog kraja ima bogatu kulturnu baštinu koja se i danas nastavlja organiziranjem večeri poezije, okupljanjem lirskih duša i ljubitelja pjesničke riječi - onih koji i danas stvaraju i objavljuju na stranicama časopisa i novina, a za čije stvaralaštvo većina u njihovom kraju ne zna

Moram priznati da sam se, čitajući zbirku pjesama *Posavski motivi*, zatekla pomalo iznenađenom prepoznavši na njenim stranicama mnoga poznata imena i lica svojih sugrađana, susjeda i prijatelja za koje uopće nisam znala da se bave ovakvom vrstom stvaralačkog rada. Ova knjiga okuplja skupinu autora iz Bosanske Posavine, njih česnaest, koji pišu pjesme o svom zavičaju izražavajući na taj način pjesnički duh ovog kraja.

U zbirku je uvršten selektivan opus suvremenih poeta i samo jedna starija pjesma Ive Nedića-Mikića, nastala daleke 1935. godine. Knjiga je tiskana 1991. godine, a za pojedine bi se pjesme moglo reći da možda tek u današnje vrijeme dobivaju svoje prave konture.

Čitajući pjesme čiji autori uglavnom pripadaju mladoj generaciji, nametnulo se pitanje što je to što je same autore potaklo na ovakvu vrstu stvaranja? Možda bi se odgovor mogao pronaći u Freudovoj teoriji o umjetnosti kao velikoj tješiteljici i pomirateljici, koja možda nije naprosto izvor "kompenzacije", ali je uvijek korektura života i predstavlja najvrijedniju zamjenu za nedovoljnosti života, a zacijelo i u misli da "pjesnik pjesmom spoznaje sebe u svijetu otkrivajući svijet u sebi, a za izrazom teži da bi lakše dopro do drugoga. Pjesništvo proistječe iz težnje za ispovijedanjem, za propovijedanjem; za komunikacijom! Sve što vrijedi zapamtiti u životu stvari je njegova poezija. Strah je poezija, nadanje je poezija, ljubav je poezija, mržnja je poezija, prezir, ljubomora, griznja savjesti, divljenje, čuđenje, samilost, očaj, ludilo - sve je to poezija. Poezija je ona fina čestica u nama koja širi, razrjeđuje, pročišćuje, uzdiže cijelo naše biće..."

OŽIVLJENA POSAVSKA PJESNIČKA RIJEČ

Što se tiče same umjetničke vrijednosti zbirke pjesama *Posavski motivi*, ona se ne bi mogla odrediti općenito jer oscilira od jednog do drugog autora. Pojedine pjesme bi mogli izdvojiti kao izvjestan obračun s problemima života, te ih na taj način svrstati u pjesme koje su na višem stupnju stvaralačke djelatnosti, dok su mnoge ostale samo na razini zabave i rasonode. Od svih autora koji se amaterski bave pisanjem poezije mogao bi se izdvojiti samo Joso Živković, koji je do sada jedini izdao svoje zbirke pjesama.

Pjesnička je riječ na ovim prostorima odavno prisutna. Gašena je i ponovno oživljavana, stvaralačka nit je kidana, a tako sužavan i njezin krajnji domet. Narod ovog kraja ipak ima bogatu kulturnu baštinu koja se i danas nastavlja organiziranjem večeri poezije, okupljanjem lirskih duša i ljubitelja pjesničke riječi - onih koji i danas stvaraju i objavljuju na stranicama časopisa i novina, a za čije stvaralaštvo većina u njihovom kraju ne zna.

Na kraju bih navela još jedan navod, koji bi se svojim sadržajem mogao uklopiti u ono što je u ovom radu do sada napisano: "Bez čega poezija ne može, to je život i smrt; bez čega život i smrt ne vrijede, to je poezija. A čudo je našeg svijeta i života kako u svemu ima poezije, u travi, u oblaku, u ptičjem letu, u kamenu, u boji, u svirci, u pjevanju, a prije i poslije svega ima poezije u riječi, u jeziku, u govoru čovjekovu... A samo je poezija ono što, u stihu ili prozi, preživljuje i ostaje u književnosti jednog naroda".

Ukoliko ostvari svoj cilj - upoznavanje Posavine s lirskim treptajima stvaralaca njihovog podneblja, i još ako inspirira nove talente na slične napore, zbirka je poezije *Posavski motivi* ispunila svoju zadaću.

CRKVA UZNESENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE NA RAŠČICI U TOLISI

Zvonici crkve na Raščici ponosno se dižu k nebu usprkos neprijatelju i na radost hrvatskom katoličkom puku. Ti zvonici nijemi su već više od dvije godine - otkad je rat, ali ejera bosansko-posavskog puka budi nadu da će se uskoro začuti radosni glas zvona koji će objaviti mir Posavini

Na križanju putova koji vode od Gradačca prema Županji i od Tolise prema Kostrču, na mjestu koje se zove Raščica smješten je franjevački samostan s crkvom Uznesenja Blažene Djevice Marije u Tolisi. Dva reda starih kestena nadvijaju se nad put koji vodi od ulazne kapije do crkvenih vrata. Iznad kestena u visinu neba izdižu se dva barokna tornja visoka pedeset metara na vrhu kojih su križevi visoki tri metra i teški devedeset sedam kilograma. Temelje za ovu, prostorno najveću crkvu u Bosni i Hercegovini (1375 m²) postavio je fra Martin Nedić 1864. godine. U Tolisi je i prije ove crkve postojala crkva koja je bila u sredini sela, ali je tlo na kojem je bila smještena bilo močvarno, pa je stoga premještena na Raščicu. Za vrijeme obnašanja službe gvardijana franjevačkog samostana u Tolisi fra Stjepan Mikić Švabić je uz pripomoć i posredovanje fra Martina Nedića, koji je kod Kurdiš-paše u Sarajevu isposlovaio dozvolu za gradnju, sagradio samostan pored kojeg je pod upravom fra Martina Nedića, koji je na gvardijanskoj stolici u Tolisi 1861. zamijenio fra Stjepana Mikića, započela gradnja crkve polaganjem kamena temeljca 1864. godine. Gradnja je ubrzo prekinuta zbog pobune pučanstva protiv turskih begova koji su samovoljno zaveli plaćanje trećine, dok u to se vrijeme sultanu morala plaćati desetina.

CRKVA VELIČINE JEDNE VOLOVSKE KOŽE

Da bi dobio dozvolu za gradnju, fra Martin se obratio vlastima u Gradačcu, ali su ove vlasti zatezale i nerado izdavale dozvolu, pa se fra Martin preko austrijskih vlasti obratio carskom dvoru u Carigradu. Dozvola za gradnju, tzv. ferman, došla je u Tolisu 11. srpnja 1864. S dozvolom u ruci fra Martin je započeo gradnju koja je trajala sedamnaest godina do konačnog dovršetka svih radova. Graditelj je bio Đuro Eichhorn iz Osijeka. U gradnju je utrošeno u gotovu novcu 71.430 kruna i približno 10.000 dnevnicaradnika koje nisu uračunate u ovu svotu.

Godine 1875. na poziv fra Martina Nedića u Tolisu je došao dakovački biskup Josip Juraj Strossmayer posredstvom kojeg je fra Martin dobivao pomoć od Austrije. Ova posjeta ostala je zabilježena i u dnevniku fra Martinovog sinovca fra Bone Nedića koji će poslije napisati poznati povijesni roman *Dva zarobljenika*.

Osim ovih podataka o gradnji crkve, koji su poznati iz pisanih dokumenata, postoje i usmene legende koje i danas žive u narodu, a jedna od njih kaže da je dobivši ferman, fra Martin dobio i upozorenje od turskih vlasti da crkva koju gradi ne smije biti veća od jedne volovske kože. Kada je turska vojska došla provjeriti drži li se fra Martin upozorenja, vidjela je temelje koji su išli 55 metara u dužinu i 25 metara u širinu. Turski beg je zapovijedio svojoj vojsci da ruši temelje, ali je fra Martin u tom trenutku iz habeta izvadio ferman i pokazao ga Turcima pred kojim su se oni poklonili, a zatim je uzeo volovsku kožu izrezanu u špagu i njom je obuhvatio crkvene temelje. Na taj je način pokazao Turcima da se drži upozorenja i da gradi crkvu u veličini jedne volovske kože, ali ne cijele, nego izrezane. Ova pučka legenda na kraju kaže da su se Turci pred takvim fra Martinovim dokazom povukli i da je gradnja nesmetano tekla dalje.

BAROKNOST ŽUTE CRKVE

1911. godine crkvu je oslikao tirolski umjetnik Antun Huber. Na stropu crkve nalazi se

četrdeset oslikanih medaljona s likovima svetaca. Idući od glavnog oltara prema izlazu, na prvom dijelu stropa su slike Majke Božje i Srca Isusova, zatim slike četiri Evanđelista, a potom dolaze slike svetaca. Iznad oltara su slike svetog Petra i Pavla, te slika izlaska Duha Svetoga. Ove slike imaju, kao i sama crkva, barokna obilježja. Godine 1930. obnovio ih je Josip Pellarini.

Crkva je tijekom vremena mijenjala svoj vanjski i unutrašnji izgled; tako je do prije desetak godina imala sivu fasadu, a sada je i izvana i iznutra obojena žutom papinskom bojom. Glavni osjećaj sklada i savršenstva crkvi daje glavni oltar u čijem je središtu reljef uznošenja Blažene Djevice Marije na nebo okrunjene zlatnom krunom. Povrh ovog reljefa je kip uskrslog Krista, a sa strane su kipovi anđela, svetaca i vojnika s kopljem i štitom. Prijašnja siva boja kojom je bio obojen oltar zamijenjena je, prije desetak godina, smeđom koja je simbol franjevačkog reda jer i franjevački habeti su smeđe boje. Na lijevoj strani glavnog oltara je oltarić s kipom Majke Božje Gospe od Anđela, a s lijeve i desne strane glavnog oltara su dva pobočna oltara: oltar svetog Ante Padovanskoga i oltar svetog Franje Asiškoga.

Ranije su u ovoj crkvi postojala još dva pobočna oltara: s desne strane oltar Srca Isusova, a s lijeve strane oltar svetog Josipa, ali su oba oltara prigodom obnavljanja unutrašnjosti crkve, prije desetak godina, sklonjena. Crkva se sastoji od glavne i dvije pobočne lade. Na zidu lijeve lade nalazi se veliko raspelo s Kristovim likom ispod kojeg je također u prijašnjim godinama bio oltar, ali je i on prigodom obnavljanja crkve sklonjen.

Ova crkva ima vrlo zanimljivo oslikan križni put. Od trojih je ulaznih vrata, sve do glavnog oltara, na zidovima poredano četrnaest originalnih slika muke i smrti Isusove. Slike su nastale u baroknom razdoblju, odišu oblim oblicima, ali i tamom koja je u pozadini muke koja je Kristu nametnuta. Dugi niz godina ove slike su čuvane u crkvenom muzejskom prostoru jer nije bilo načina da se one obnove i postave na zidove crkve, te su umjesto njih na zidu stajale kopije. Tek prije desetak godina, kada je pod upravom fra Perice Martinovića obnavljana cijela crkva, obnovljene su i ove slike i svečano postavljene na ona mjesta koja im u ovoj crkvi pripadaju.

NIJEMI CRKVENI ZVONICI ČEKAJU

Crkva Uznesenja Blaženoj Djevici Mariji na Raščici u Tolisi bila je i jeste pod zaštitom države kao jedan od većih kulturnih, povijesnih i umjetničkih spomenika hrvatskog naroda. Usprkos toj zaštiti crkva je danas na meti neprijateljskog topništva, ali na njoj nema vidljivijih oštećenja iako su tijekom rata mnoge granate pale u njezinoj blizini. Zvonici crkve na Raščici i dalje se ponosno dižu k nebu usprkos neprijatelju i na radost hrvatskom katoličkom bosansko-posavskom i bosansko-hercegovačkom puku. Istina, ti su zvonici već više od dvije godine nijemi jer ne zvone otkad je rat, ali vjera bosansko-posavskog puka budi nadu da će se uskoro začuti radosni glas zvona koji će objaviti mir Posavini i kojim će Posavci odati čast, hvalu i slavu Bogu i Gospi sa Raščice.

IZVORI:

- 150 godina osnovne škole u Tolisi, Tolisa 1973. (izvadak iz dijela ove knjige koji je napisao Pavo Živković)
- razgovor s gvardijanom franjevačkog samostana u Tolisi fra Markom Oršolićem ml.

LJUBICA ORŠOLIĆ:

VIDOVICE - SELO HRVATA SELJAKA

*Vidovice to je lijepa slika
lijepa slika braće katolika*

Vidovice su veliko hrvatsko selo na desnoj obali Save, ispod njezine snažne krivine udesno. Nalaze se približno 250 kilometara autocestom istočno od Zagreba, 80 kilometara od Osijeka, 30 kilometara južno od Vinkovaca, 80 kilometar sjeverno od Tuzle, 25 kilometara istočnije od Bosanskog Šamca i sjeverozapadnije od Brčkog.

Dio su regije Bosanska Posavina, sada hrvatske provincije broj 3 prema Vance-Owenovu mirovnom planu uredjenja Republike Bosne i Hercegovine. Teritorij koji zauzimaju Vidovice pripada regiji koja je bila još od osmog stoljeća nastanjena Hrvatima i uvijek usko vezana s hrvatsko-slavonskom Posavinom, pa je tako i u prvog Jugoslaviji ušla u sastav hrvatske Savske banovine 1931. godine, odnosno Banovine Hrvatske 1939. godine. Prema prvom popisu stanovništva 1742. godine Vidovice su imale 85 stanovnika da bi 1991. godine, prema posljednjem popisu, imale 2.210 stanovnika u 555 obitelji, od čega se 93 posto stanovnika bavilo poljoprivredom.

1990. godine osnovna škola u Vidovicama je imala 534 daka, a nekad ih je bilo i puno više, jer pjesma ovog kraja tvrdi:

*Vidovice selo pokraj Save
više djece neg zelene trave.*

U srednju školu je išlo približno 200 daka, na studiju je bilo 25 studenata, a dotad je ukupno 75 mještana završilo visoko obrazovanje od kojih je 24 svećenika. Od 1719. godine Vidovice dokumentirano i neprekidno postoje. Naime, Požarevačkim mirom 1718. godine austrijski car je pomaknuo granicu Hrvatske preko Save, tako da je granica bila pola sata jahanja od Save.

Posavina pradavna kolijevka Hrvata koji su ukorijenjeni u ravnicu. Sela, koja su više puta u povijesti razarana, ali uvijek uporno obnavljana.

Jedan od niza razaranja bile su i poplave. Prva zabilježena bila je 1852. godine koja je trajala od početka jeseni 1852. do Spasova 1853. Sve se obavljalo čamcima, poplave su se nizale. Poplava 1888. kada je u Cvjetnicu župnik govorio misu s kata svoje župne kuće a vjernici je pratili iz čamaca. Poplave su se ponovile 1913, 1914, 1924, 1932.

Ali poplave Turaka, Srba, jugoslavenske vojske i četnika na ovim prostorima ostavljale su vidljive i nezaboravne taloge.

OTETA DJEDOVSKA ZEMLJA

Tako, iz godine 1945. mladića Iliju Vidića koga su živa gulili i solili partizani, koji su bili blagovjernici nadolazeće komunističke diktature koja će trajati i u Vidoljanima buditi i jačati urođeni otpor narastajućoj komunističkoj strahovladi, koja je zatirala nacionalnu i vjersku svijest, te svetu obiteljsku i osobnu individualnost hrvatskog seljaka. Vlast je svim silama nastojala kolektivizirati seljaka, razoriti obiteljski način privređivanja i življenja, natjerati seljaka da se odrekne svoje sirotinjske imovine i djedovske zemlje.

Najprije su proveli agrarnu reformu - oduzeli su zemlju svim obiteljskim zadrugama koje su posjedovale više od 10 hektara, te od svih koji su bili uključeni u hrvatske domobranske i ustaške jedinice. Oduzimali su najplodniju zemlju, dajući u zamjenu mnogo slabiju, te tako stvarali državno poljoprivredno imanje, na kome su seljaci prisilno radili, a kasnije za skromnu

nadnicu. Drugi oblik pritiska bile su "obveze" - seljačkim je domaćinstvima odredeno da moraju državi predati toliko poljoprivrednih proizvoda da su odvajali od dječijih usta, a u neplodnim godinama kada nisu mogli platiti daće, domaćine su podvrgavali kaznama od kojih je "kazna kiseljenja" (držanje mučenika u hladnim prostorijama namočenog u vodu do grla) bila najčešća. Da bi spasile svoju djecu i muževe, žene su u "gladnim" godinama 1948. - 1950. prodavale dukate i pokretnu imovinu (ručne radove), i putovale u Vojvodinu po hranu. Pri jednom takvom putovanju potopila se 20. 11. 1950. skela kod Orašja, pri čemu se utopilo pedesetak osoba, od čega iz Vidovica desetak.

PROTUNARODNA PROSVJETARSKA POLITIKA

Prema župi Vidovice, navikano ustaškom, provoden je i posebno rafinirani pritisak - etnocid. Velikosrpska klika je na sva državna radna mjesta, od prosvjetarskih, zadružnih do rukovodećih, dovodila Srbe. Oni su postali "podobni" jer su se lakše odricali vjere i imovine, ulazili u radne zadruge, a u komunističku partiju ulazili čak i oni koji su cijeli rat proveli u četnicima. Teške je posljedice imalo zapošljavanje nesposobnih učitelja koji su svim metodama, pa i prijetnjama, učenike nastojali odvojiti od vjere i nacionalne tradicije. Redoviti dio nastave bilo je dokazivanje da Boga nema, da su svećenici lopovi i neprijatelji naroda i kulturnog napretka, da su svi Hrvati ustaše i zločinci. Nasuprot tome, veličani su srpski mitovi i osvajački pohodi. U ime bratstva i jedinstva, i ravnopravnosti jezika, zatirana su sva obilježja hrvatskog narodnog jezika, a prirodan srpski. Uz postupno, ali sustavno protjerivanje svih osobitosti hrvatskog jezika pod izlikom da se suzbiju neknjiževne govorne pojave; ovakvi su prosvjetari protjerali i latinicu kao internacionalno pismo i prirodni srpsko narodno pismo - ćirilicu. Dogodilo se tako da daci vinkovačke škole za četiri godine nauče samo ćirilicu, pa tako i pisma svojim roditeljima i rođacima na radu u zapadnim zemljama pišu i adresiraju ćirilicom. Neki nastavnici su zabranjivali đacima odlazak u crkvu i na vjeronauk i kidali im medaljice ispod vrata. Zbog takve protunarodne prosvjetarske politike izbio je, nakon sukoba unutar nastavničkog kolektiva, i sukob sela i škole. Naime, 1971. u školi u kojoj je bilo 90 posto daka Hrvata, od tridesetak nastavnika bio je samo jedan Makedonac, jedna Muslimanka i Hrvat, sve ostalo su bili Srbi. Na jednoj proslavi u kolektivu izbila je tuča zbog puštanja srpskih nacionalističkih pjesama. Sutradan se to odrazilo i u učionicama gdje su nastavnici Srbi vrijedali nacionalne osjećaje daka.

Bježeći od takve nenarodne prosvjete daci i nisu nastavljali školovanje, ili su ga nastavljali u crkvenim školama. Tako ih je 24 postalo svećenicima, 40 časnim sestrama, tridesetak ih je prešlo na fakultete u Hrvatskoj. No i njih je stigla režimska osveta - samo petero njih se uspjelo zaposliti na području općine.

SVETI VID SVE VIDI

Vid otpora komunističkom internacionaliziranju bilo je čuvanje kulturne baštine, čuvanje narodne predaje i narodnih običaja.

Nakon skoro pola stoljeća srbokomunistička diktatura popušta pod pritiskom vala demokratizacije svih država srednje i istočne Europe. Hrvatsku je zahvatio novi preporodni val koji je najuspješnije kanalizirao dr. Franjo Tuđman i HDZ, i u Bosanskoj Posavini je, pa i u Vidovicama došlo do snažnog pokreta dugo obespravljenih Hrvata koji su svoje puno opredjeljenje dali upravo HDZ-u.

Na veliki četvrtak 1992. Vidovice su se našle u kandžama četničkih zvijeri. Srboarmijske oklopne jedinice predvođene Arkanovim i Šešeljevim terorističkim specijalcima započele su koncentrirani artiljerijski topovsko-tenkovski i minobacački napad na Vidovice iz svih okolnih

srpskih uporišta. Teroristi, kao davlom opsjednuti, prognali su najprije branitelje do Save, palili sve pred sobom i masakrirali civile koji su ostali u selu. Vidovice su uvijek bile naše, postale silom njihove, i nakon sedam mjeseci ponovno naše. Sveti Vid je sve vidio. Ništa neće biti zaboravljeno. Vidovice će živjeti!

VI.

POJAČAJ

GLAZBA

O STJEPANU STEPANOVU

Stepanov je uglavnom djelovao kao pedagog za glasovir i teorijske predmete. Kao traženi pratilac pjevača, violinista i čelista na glasoviru, sudjelovao je na više od 200 koncerata

U Zagrebu je prije deset godina (1984.) umro naš poznati skladatelj, dirigent i etnomuziolog, prof. Stjepan Leon Stepanov, rođenjem i višegodišnjim radom vezan uz naš, slavonski kraj. Stepanov je rođen u Osijeku, gdje je završio osnovnu školu i - za ono vrijeme - čuvenu klasičnu gimnaziju. Usporedo s grčkim, latinskim i matematikom učio je glasovir, teoriju glazbe, te nauku o harmoniji. Prvi mu je učitelj bio tadašnji dirigent Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku, Anton Stefan, rodom Bečanin i čovjek visoke glazbene kulture.

Nakon gimnazije, Stepanov nastavlja školovanje u Budimpešti. Tamo je na glazbenoj akademiji učenik čuvenog pedagoga prof. Arpada Szendyja, ali za kratko vrijeme. Krajem 1918., nakon propasti Monarhije, mora kao stranac napustiti mađarsku metropolu. Želja za usavršavanjem, svijetom i širim umjetničkim vidicima odvodi ga na Bečku glazbenu akademiju. Upisuje studij kompozicije kod prof. Eusebiosa Mandyczewskog, suradnika izdanja cjelokupnih djela F. Schuberta, J. Haydna i J. Brahmsa. Zatim uči kod kompozitora i glazbenog teoretičara prof. Josepha Marxa, kojem je neko vrijeme i asistent. Kroz tih deset bečkih godina (1920. - 1930.) Stepanov je uglavnom djelovao kao pedagog za glasovir i teoretske predmete, korepetitor i koncertni pratilac. Kao traženi pratilac pjevača, violinista i čelista na glasoviru, sudjelovao je na više od 200 koncerata.

GLAVNA SNAGA GLAZBENE ŠKOLE

Godine 1930. Stepanov se vratio u rodni grad. Ubrzo ga napušta, da bi na poziv Tomislava Tanhofera preuzeo mjesto rukovoditelja opere i dirigenta u Splitu. Unatoč uspješnom startu u Dalmaciji, već 1931. godine, zbog obiteljskih razloga (bolest i smrt majke), vraća se u Osijek. Ovdje će dugo biti glavna snaga glazbene škole: predaje kontrapunkt, znanost o harmoniji, analizu glazbenih oblika, znanost o instrumentima, povijesti glazbe i dirigiranje. Odgojio je niz glazbenih virtuozna, čitave generacije glazbenika, među njima mnoge današnje ugledne glazbenike, dirigente i skladatelje. Od 1963. Stepanov razvija značajnu suradnju i sa Staroslavenskim institutom *Svetozar Ritig* za koji snima hrvatsko glagoljaško crkveno pjevanje, vodi fonoteku i glazbeni arhiv. Kao kompozitor Stepanov je bio marljiv i plodni stvaratelj. Među orkestralnim djelima ističu se tri simfonijete i svečani preludij čije je praizvedbe izvela Osječka filharmonija. Znalci visoko ocjenjuju scensku glazbu za osječke kazališne izvedbe drama: *Machbet* (Shakespeare), *Razbojnici* (Schiller), *Čovjek* (Hofmansthal), *Umišljeni bolesnik* (Moliere), i *Izdaja kod Novarre* (Arx).

Među vokalnim su mu djelima kantata *Pjesma Slavoniji*, koral za mješoviti zbor i orkestar, oko 60 zborova, među njima: *Baranjska svita*, *Pjesma slavonskih didaka*, *Sije cura lan*, *Slavonska berba*, solo pjesme - *Premaljeće*, *Suton*, *Reci mi riječ*, *Što ću majko s očima* i druge. Za svoje učenike Stepanov je napisao *Opću teoriju glazbe*, *200 dvo-tro i četveroglasnih vježbi* za solfeggio i diktat u duru, molu i starim modelitetima, *200 dvo-tro četveroglasnih kanona*, skripte *Upoznavanje instrumenata*, *Pravila i vježbe za nauku o harmoniji i kontrapunktu*, kao i skripte za opće i nacionalne povijesti glazbe. Za potrebe programa ondašnje Radio-televizije Zagreb i Sarajevo. Instrumentirao je i obradio velik broj narodnih melodija iz raznih krajeva Hrvatske zajednice u Sjedinjenim Američkim Državama. Stjepan Stepanov je bio jedan od onih hrvatskih skladatelja koji su svoja djela za tamburaške orkestre pisali u većim glazbenim oblicima.

U svoja je djela, osobito vokalna, često unosio obilježja slavonskog glazbenog folklor, što mu je u ovom kraju dobrim dijelom osiguralo slušanost i popularnost. Svojim radom, širokom kulturom i svestranošću postao je markantna ličnost Osijeka i Slavonije. Zbog toga, kao i zbog njegove uporne radinosti praćene snažnim talentom, trebalo bi ga sačuvati od zaborava.

THE VELVET UNDERGROUND

Nakon gotovo 25 godina međusobnih svađa i optuživanja, ovaj se legendarni sastav ponovno okupio i održao turneju pod nazivom Velvet Reunion koja je dokazala da čarolija još uvijek postoji

Grupa *The Velvet Underground* osnovana je u Syracusi, država New Jersey, pod prvotnim nazivom *The Falling Spikes*, a nakon preseljenja u New York 1966. godine uključuju se u multimedijski show Andya Warhola. Članovi banda bili su Lou Reed, John Cale, Sterling Morrison te Maureen Tucker, jedna od rijetkih bubnjarki u rocku.

Na prvom albumu *The Velvet Underground and Nico* pokazali su nevjerojatnu snagu i ljepotu parajućih akorda, sviranje uz obilje grešaka, te upečatljivost realističkih tekstova o drogi, sadomazohizmu, prostituciji.

Kritike albuma bile su više nego nepovoljne: kritičari su izjavljivali kako njihov kreštavi rock'n'roll može podsjetiti publiku samo na dekadentni Berlin 30-tih, da grupa propagirajući "cvijeće zla", nasilje i perverznost napada sva obale SAD-a koja je tvrdila da je sve što trebamo "peace and love", čemu se ova grupa otvoreno suprotstavila.

Još više buke i monotonije donio je drugi album *White light/White heat* na kojem se nalazi klasik *Sister Ray*.

Nakon završetka turneje, John Cale odlazi a na njegovo mjesto dolazi Doug Yule.

KAD GLAZBENA KRITIKA KROJI SUDBINU...

Treći album, *Velvet Underground* iz 1969., bio je znatno tiši i naizgled manjeg naboja, ali nimalo slabiji od prethodnih.

Sljedeće godine Reed napušta grupu i uspješno se posvećuje solo karijeri. I bez Reeda, duše sastava, grupa je nastavila svirati izdajući 1970. album *Loaded* koji je primio rijetko čuvene pohvale kritike. Godine 1972. nastao je album *Squeeze* na kojemu više nitko iz prve postave nije sudjelovao. Novi su članovi banda stoga učinili ono što je najbolje - raspustili su grupu. Ova je skupina dokaz kako i glazbena kritika može napraviti kardinalne pogreške. Nakon što je ovaj band doslovce pokopala na kraju 60-tih, već deset godina kasnije priznala ga je kao najutjecajniji band u povijesti rocka. Golem utjecaj koji su *Velveti* imali na punk, new-wave, dark postao je vidljiv nekoliko godina kasnije.

Nakon gotovo 25 godina međusobnih svađa i optuživanja, ovaj se legendarni sastav ponovno okupio i održao turneju pod nazivom *Velvet Reunion*, koja je dokazala da čarolija još uvijek postoji. Grupa je uspješno preskočila dugogodišnju vremensku razliku pokazavši koliko je zapravo bila ispred svog vremena.

XIII MEMORIJAL FRANJO KREŽMA U OSIJEKU

Uz otvorenje zgrade HNK-a, susret gudača okupljenih XIII. Memorijalom Franje Krežme, kao svojevrsan povratak glazbenih događaja u naš grad, posladio je prošlogodišnji osječki prosinac

Moja, vjerojatno već primijećena sklonost glazbi, pobijedila je i ovaj put u odabiru teme. Nisam mogla zaobići trodnevne glazbene događaje i kvalitetne izvedbe u sklopu XIII. memorijala Franje Krežme održanog u Osijeku, te sam se opet našla na području glazbene umjetnosti.

Susret mladih gudača Hrvatske, XIII. memorijala *Franjo Krežma* održan je od 5. do 7. prosinca 1994. godine u organizaciji Muzičke omladine Osijek i pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Osječko-baranjske županije i grada Osijeka. Sva tri koncerta održana su u svečanoj dvorani Pedagoškog fakulteta u Osijeku.

Treba svakako naglasiti višeznačnost održavanja ove manifestacije u našem gradu. Kao prvo, to je svojevrsan povratak glazbenih događaja, te povratak osječke bogate glazbene tradicije. Osim toga, Franjo Krežma, izvrsni virtuoz na violini, podrijetlom je Osječanin. Iako je umro vrlo mlad (u 19. godini), svojim je djelima zadužio i Osijek i Hrvatsku. A našem gradu može biti samo čast što je pod slavnim imenom Franje Krežme mogao okupiti mlade gudače iz Hrvatske.

ZAHTJEVAN I RAZNOLIK PROGRAM

Ovaj susret gudača bio je podijeljen u tri večeri. Prve večeri nastupili su učenici glazbenih škola iz cijele Hrvatske: Splita, Osijeka, a najviše iz Zagreba. (Ovaj izraz "iz cijele Hrvatske" isforsiran je u glazbenim krugovima i organizaciji; meni je to nalikovalo uglavnom na suradnju Osijek-Zagreb. Dakako, to ne umanjuje ove glazbene događaje). Program je bio raznolik i zahtjevan, a što se može vidjeti već i po skladateljima koji su bili zastupljeni, a koji su poznati po svojoj glazbenoj i tehničkoj zahtjevnosti: Krežma, Kabalevski, Pugnani-Kreisler, Wienawski... i dr.

Naš je grad te večeri zastupao Davor Philips.

Druge večeri održan je koncert studenata Muzičke akademije Zagreb. Oni koji prate ovu vrstu glazbe, mogli su te večeri vidjeti rezultate rada dvije Osječanke koje smo s velikim nadama prije četiri godine ispratili u Zagreb. Agneza Hegyi i Aleksandra Šimić zablistale su u punom sjaju i oduševile publiku vrlo teškim, ali izvrsno i profesionalno izvedenim djelima J. S. Bacha i P. de Sarasate. Osječani koji su upućeni u glazbene vode, i koji prate rad mladih osječkih umjetnika, zasigurno ih neće zaboraviti, jer njih su dvije u potpunosti opravdale rad i nade uložene u njih, izrastajući u zrele mlade umjetnice.

Osim njih, te je večeri nastupila i studentica III. godine, Ana Slavica, izvodeći Adagio i fugu iz Sonate u g-molu J. S. Bacha, a nakon nje nastupio je Krešimir Petar Pustički izvevši Regerovu Sonatu u g-molu. Pridonoseći raznolikosti instrumenata i skladatelja, Debussyja je na violončelu izvela Jelena Očić, za što je nagrađena dugim i bučnim pljeskom. Po mom sudu, ova večer je bila najbolja i glazbeno najbogatija.

SOLISTIČKI NASTUP ZA KRAJ

Posljednju večer okrunio je solistički nastup violinistice Marije Čapulić iz Zagreba. Svojim je programom zadržala bogatu raznolikost svojstvenu ovom memorijalu. Svirala je Mozarta, Schumanna, Debussyja, D. Pejačević, Papandopula... i dr. Iako nije bilo mnogo slušatelja (a ovakav izvrstan program zasigurno zaslužuje više), oduševljenje je izazvala tehnička sposobnost

ove mlade violinistice. Meni se, osobno, neke stvari nisu činile dovoljno temperamentnima i upečatljivima, ali kvaliteta ove večeri ne može se osporiti. Nastupom Marije Čepulić završen je XIII. memorijal Franjo Krežma.

Ovi glazbeni događaji podigli su duh Osijeka i nagovijestili nadu da će grad uspjeti zadržati i njegovati svoju bogatu glazbenu tradiciju. Iako na ovim večerima nisam susrela nikoga od svojih kolega sa studijske grupe, naglašavam kako bismo svi trebali biti sudionici vraćanja našega grada glazbenim tokovima. Uz otvorenje zgrade HNK-a, ovaj susret gudača pozlatio je ovogodišnji osječki prosinac.

MIRNA TOKIĆ:

U OSIJEKU SE DOGAĐA JAZZ

Jazz kao glazbena vrsta jako je teško, ili nikako, priznata kod ljubitelja glazbe u Hrvatskoj, i to je razlog više za pohvalu Argusa i novoosnovanog jazz kluba, koji već drugu sezonu u Osijeku organiziraju gostovanja svjetski poznatih jazz izvođača

Prije tri godine nekoliko je glazbenika odlučilo osnovati jazz band - jedini na ovim prostorima, da bi se nakon godinu dana konačno formirala stalna postava Argusa - Ivica Murat, Vjekoslav Miling, Dinko Liščić, Davor Kuzmanović, i djevojka fantastičnih vokalnih mogućnosti, Dubravka Perković.

Moram napomenuti da je u pitanju skupina entuzijasta, jer je jazz kao glazbena vrsta jako teško ili nikako priznata kod ljubitelja glazbe u Hrvatskoj. Jedan od razloga je malobrojna publika, što nam govori o slabom glazbenom i kulturnom obrazovanju slušatelja koji jazz drži napornim zbog velike koncentracije koju tijekom slušanja mora imati. Drugi je razlog financijski, a to znači izuzetno slaba zastupljenost u medijima i propagandi, pomanjkanje sredstava za organizaciju koncerata, te financijska neisplativost koncerata.

Sve je to razlog više za pohvalu Argusa i novoosnovanog jazz kluba u prostoru Kod kestena, koji već drugu sezonu organiziraju gostovanja svjetski poznatih jazz izvođača kao što su Dimi Stanić (vokal), Zdenka Kovačiček (vokal), Laci Fydri (truba), Vanja Lisjak Trio i mnogi drugi.

SESSION KOD KESTENA

Svakog ponedjeljka odziv publike je fantastičan, čak i prevelik, što rezultira velikom gužvom u kojoj nema mjesta ni za stajanje, a pogotovo sjedenje. Ne želim ulaziti u razloge njihova dolaska (jer primjećujem da je mnogo njih počelo dolaziti samo zato što se nešto događa, a ne zbog samog koncerta), no smatram da je jazz tu isključivo da se sluša i komentira pljeskom ili šutnjom publike. Zbog velikog broja ljudi koncentracija opada i oni koji su došli slušati nisu u mogućnosti obratiti dostatno pozornosti na glazbeno umijeće izvođača.

No, bez obzira na sve, osvrnula bih se na događaj u kavani Kod kestena kada su gostovali jazzeri iz Rijeke i band iz Osijeka u kojem sviraju vrhunski osječki glazbenici svih stilova. Tako smo, osim klasičnog i swing jazza, mogli čuti i rock jazz, funky, pa čak i gitarske virtuoze poput Satriania i Lukathera (Toto), što je zadovoljilo mnoge ukuse.

Bilo je lijepo vidjeti sretne ljude kako se kreću u ritmu glazbe i čuti pljesak koji je ohrabrivao glazbenike na još bolju svirku.

Na kraju nešto najljepše što se može dogoditi glazbi i njezinom izvođaču - session. To je trenutak kada se izmjenjuju glazbenici koji nikada zajedno nisu svirali, i izvode poznate jazz i blues klasike pokazujući svoje znanje koje možda u tim trenucima i nije bitno, važan je osjećaj i dokaz da oni uživaju u onome što rade.

Sve to bi vjerojatno potrajalo do kasno u noć, no zbog sitnih sati se moralo prekinuti, a nastavak je uslijedio drugi dan.

Toliko uzbuđenja, te zadovoljna publika, bio je podsticaj da jazz klub organizira u ovoj sezoni, više zanimljivih gostovanja. Na zadovoljstvo svoje vjerne publike.

Na kraju, za sve zaljubljenike, ponedjeljkom se u Osijeku događa jazz!

NAPOKON KONCERTI

Kad nam se dogodio rat sve je stalo, pa i važnije stvari od rock koncerata. Ono što se dogodilo u posljednje dvije godine neoprostivo je - nije se dogodilo ništa

Bili smo ponosni i sretni kada je Zagreb krajem osamdesetih postao jedan od središta održavanja koncertnih zbivanja. Izvođači su bili manje ili više poznati, ali za nas svakako dovoljno značajni, jer su do tada poklonici dobre glazbe morali odlaziti u inozemstvo ukoliko su željeli vidjeti neke od rock ili pop zvijezda.

No do pravog procvata koncertnih zbivanja u Hrvatskoj dolazi 1989/1990. Napokon su ljubitelji svih glazbenih pravaca mogli uživati slušajući i gledajući svoje idole uživo. Zagreb je tada ugostio prilično velik broj vrlo popularnih svjetskih izvođača, kao što su: *PET SHOP BOYS*, *SPANDAU BALLET*, *EROS RAMAZZOTTI*, *RAMONES*, *PIXIES*, *THE FALL*, *DUBLINERS* i dr. Broj onih manje poznatih skupina bio je još veći. Oni su čak nastupali i u drugim gradovima Hrvatske. Mislim da nije ni potrebno naglasiti kakva je bila posjećenost tih koncerata. Cijene ulaznica je bila pristupačna, pa čak i za koncerte živućih rock legendi poput Tine Turner ili Davida Bowica gdje su posjetitelji mogli, usprkos hladnoći i kiši, doživjeti pravu atmosferu divovskog, stadionskog koncerta.

Tada nam se dogodio rat. Sve je stalo, pa i one puno važnije stvari od rock koncerata. No ono što se dogodilo u posljednje dvije godine, neoprostivo je, a nije se dogodilo ništa. Opravdanje se tražilo u ratnim posljedicama, koje su bile samo jedan od razloga zatišja stranih nastupa na hrvatskoj sceni. Nismo smjeli ili nismo htjeli priznati, ali smo znali da glavna prepreka nije strah od rata, već nesposobnost i nezanimanje naših organizatora da prirede bar ono, što bi bila sjena prijateljskih događaja. Govorilo se čak, kako koncerti u Hrvatskoj ne bi bili dovoljno posjećeni, iako smo bili svjedoci kreativnih vlakova u pravcu Slovenije uoči nekog koncerta. Isto tako, većinu posjetitelja u ljubljanskim dvoranama činili su upravo ljubitelji iz Hrvatske. Nažalost, te kratke izlete susjednoj nam Sloveniji ili čak Austriji mogli su si priuštiti samo oni s više novca i slobodnog vremena. Mi "obični smrtnici" priuštili smo si to samo u izuzetnim prilikama.

VAŽNO JE KRENUTI

Ipak, početkom srpnja ove godine, na stadionu u Velikoj Gorici, održan je koncert Lorenza Jovanottija, kod nas još gotovo nepoznate talijanske zvijezde, i Erosa Ramazzottija, omiljenog posebno među ženskim dijelom slušateljstva. Iako je tom prigodom Ramazzotti svojim obožavateljicama ponudio vrlo malo, znali smo da je to novi početak gostovanja u Hrvatskoj. Opet krećemo polako, no važno je da krećemo. Imam osjećaj da su nas do sada posjetili izvođači koji su već prije gostovali u Zagrebu, poput *Ramonesa*, *Iggy Popa*, ili *Dublinersa*, nadam se zbog zadovoljstva svojim prošlim nastupima kod nas.

Vrlo uskoro (30. listopada), u dvorani *Vatroslav Lisinski* nastupit će David Byrne, koji više nije toliko popularan kao u vrijeme *Talking Headsa*, ali svakako vrijedan pažnje. Nakon tri mjeseca od prvog nastupa u Hrvatskoj, 6. studenoga će ponovno nastupiti Lorenzo Jovanotti, nadam se sa istim žarom kao i prvi put.

Neslužbeno, priča se o još nekoliko mogućih nastupa poznatih sastava u Zagrebu u skorije vrijeme. Možemo odahnuti, napokon koncerti.

Ne želim biti neskromna, no ipak ćemo morati štedjeti mjesecima unaprijed, želimo li primjerice vidjeti uživo nastup *R.E.M.-a* u Ljubljani ili *U2-a* u Beču sljedeće godine, pošto to kod nas, u skorije vrijeme, ipak neće biti moguće.

UDIO HRVATSKE U SVJETSKOM GLAZBENOM BIZNISU

Hrvatska ima u svjetskoj diskografiji, glazbenom novinarstvu i glazbenom biznisu općenito veliki ugled, a naše tržište nije "tko zna kakvo". Dapače, naša domovina, posebice Zagreb, oduvijek su bili jedna od najjačih europskih koncertnih postaja

Ante Batinović u svom članku *Ekskluzivna inferiornost* koji je objavljen u *Večernjem listu* 18. prosinca 1994. u *Kulturnom obzoru* govori o hrvatskoj diskografiji, glazbenom novinarstvu i glazbenom biznisu uopće.

On govori da je hrvatsko glazbeno novinarstvo napredovalo, no nikad nije bolje stajalo s ekskluzivnim interviewima sa svjetskim glazbenim zvijezdama. On je sam samo u posljednjih pet godina napravio ekskluzivne intervjue s *The Pogues*, *Ramones*, *Erasure*, *The Cult*, *Cuck D. (Public Enemy)*, *Ianom Gillanom (Deep Purple)*, *Davidom Bowiem*, *Iggyjem Popom*, *Nickom Caveom*, *Davidom Coverdaleom*, *Davidom Byrneom* i mnogim drugima.

Batinović je, kao jedini novinar iz Hrvatske, bio na prvom američkom koncertu *Rolling Stonesa* ovog ljeta u Washingtonu i prvom europskom koncertu *Pink Floyd*a u Lisabonu. Također je bio na niz press-konferencija *P. McCartneya*, *Bon Jovica*, *L. Richarda* itd. Naglasio je da, iako teško, ipak je moguće doći do takvih "trofeja". No, i mnogi drugi hrvatski novinari uspjeli su doći do sličnih "trofeja", kao Robert Gelo koji je dobio interviewu s *Joem Cockerom*, koji je gotovo imun na davanje interviewa. Gelo je bio i jedini hrvatski novinar na nedavnom spektaklu *MTV* u Berlinu. Također, tu je i Damir Tiljak koji je među rijetkima u svijetu imao dva interviewa s *Nirvanom*, *Sonic Youth* i mnogim drugim zvijezdama.

ZAGREB - VAŽNIJI EUROPSKI KONCERTNI GRAD

Ante Batinović sa protivni tvrdnji Aleksandra Kostadinova, urednika televizijske emisije *Fluid Expo*, kako je nemoguće imati mnogo ekskluzivnih interviewa, jer za ostvarenje takvih zamisli vani treba imati izvrsne veze i kontakte. Naime, ti izvođači nemaju nekog prevelikog razloga davati interview hrvatskim novinarima koji za njih predstavljaju tko zna kakvo tržište. On veli kako Hrvatska, naprotiv, ima velik i značajan ugled u svjetskoj diskografiji, glazbenom novinarstvu i glazbenom biznisu uopće. Kada je na Hrvatsku krenula agresija, niti jedna svjetska diskografska kompanija nije otkazala ugovore sa *Croatia Recordsom*, koja je i prije toga zastupala njihov repertoar. *Od kada se Croatia Records privatizirala ponovo je procvatila licencna produkcija ove naše najveće diskografske kuće. Da je hrvatsko tržište "tko zna kakvo", kao što tvrdi Aleksandar Kostadinov, sigurno ne bi tako bilo*, ističe Batinović.

Isto tako Hrvatska, a naročito Zagreb, oduvijek su bili jedna od najjačih europskih koncertnih postaja. Samo 1994. godine u Zagrebu su bili *Ramones*, *Public Enemy*, *Ice T*, *David Byrne*, *Al Di Meola*, *Eros Ramazzotti*. Neki od njih, koji su po prvi puta bili u Zagrebu, bili su oduševljeni prijemom i organizacijom, što nisu mogli reći za svoje koncerte u mnogim drugim gradovima u svijetu.

Hrvatska ima u svjetskoj diskografiji, glazbenom novinarstvu i glazbenom biznisu općenito veliki ugled, a naše tržište nije "tko zna kakvo". Dapače, naša domovina, posebice Zagreb, oduvijek su bili jedna od najjačih europskih koncertnih postaja, glavne su činjenice koje ističe Ante Batinović.

SLAVONSKI ROCK '94.

Pored Why stakla, jedan od najboljih nastupa imala je grupa Die Hausers, band koji je u posljednjih nekoliko mjeseci doista imao seriju odličnih nastupa

Klub OKS, 11. siječnja 1995.

Gužva koja je te večeri obilježila klub, i prostor izvan njega, nostalgično je podsjetila na žestoke klupske koncerte i dane kada su oni bili obilježje osječčkog noćnog života.

Skupine Crni Petar, Apatridi, Why stakla, Leave, Wrong, Aphasia, No Way, Gužva u 16-ercu, Die Hausers, B.L.U.D., Children from the Cemetery bile su, nakon održane dvije večeri poluzavršnice krajem prosinca, glavni nositelji slavonskog rocka '94.. Primjetan je i veći odaziv publike, što je u svakom slučaju pozitivna činjenica jer najavljuje interes mlade rock populacije za skupinama rock stilova koje nisu toliko poznate u odnosu na nositelje osnovnog hrvatskog rock izričaja poput Majki, Laufera, Leta 3, KUD Idijota i inih.

Bila je to noć kojoj nije nedostajalo izgreda. Klub je ponovno obavila tama koja je donijela ludilo, sarkazam, uzbuđenje i anarhiju.

UKLUČI SE I OSTANI TAKAV DO KRAJA

Na samom je početku Crni Petar pokušavao zagrijati publiku, što mu baš i nije polazilo za rukom jer je, nakon 15 minuta svirke, u publici izazvao samo mlaku reakciju. Ni Apatridi, koji su te večeri svirali drugi, nisu ništa bolje prošli. Publika je ostala hladna sve dok na scenu nisu izišli dečki iz grupe Why stakla koji su uspjeli ostvariti pravi ugodaj klupskog koncerta, nabijenog energijom i s izgrađenom koncertnom dinamikom. Bilo kakva postupna gradnja koncertne atmosfere u njihovom je nastupu isključena, jer oni funkcioniraju prema načelu - uključi se i ostani takav do kraja. Publika je uživala u njihovoj svirci sve do posljednja dva odsviraja basa.

Sati su prolazili, glazba je treštala, grupe su se redale jedna za drugom i vladala je zaista prava koncertna atmosfera. Zasigurno, pored Why stakla, jedan od najboljih nastupa imala je grupa Die Hausers, band koji je u posljednjih nekoliko mjeseci doista imao seriju odličnih nastupa, od kojih nekoliko upravo u Oksovoj "rupi". Ovaj band se još jednom predstavio kao uigran i stilski posve jasno ustrojen sastav. Zvučali su odlično. Pjesme su im kontrolirani spoj agresivnog zvukovlja, melodije i snažnog udaračkog ritma, a prigodom izvedbe uživo sve to poprimalo dodatnu razinu izražajnosti i koncertne uvjerljivosti.

S tom ocjenom složio se i žiri prema kojemu su prvo mjesto osvojili Die Hausersi dok, po ocjeni publike, prvo mjesto osvaja Crni Petar, što je po mišljenju mnogih jedina nejasnoća cijele manifestacije.

Bilo kako bilo, to nije umanjilo pozitivnost cijele manifestacije, a pobjedničkim bandovima slijede vrijedne nagrade koje će moći iskoristiti za studijsko snimanje vlastitog materijala, dakako, sve u organizaciji agilnog Berislava Tonca i Studentskog parlamenta.

SEDMA (7)

FILM

DEJA VU

Film *Vrana* u cjelini inzistira na avangardi, crnilu i ozračju napuknuta postmodernizma. Koliko se igra *Dobra i Zla* u to uklapa, diskutabilno je pitanje

Uz naputke o neuobičajenoj filmskoj zabavi, i naivnošću ishitren poriv iniciran nadasve uspješnim reklamnim paketom, krenuh u kino. No, ukoliko nije zapisano, treba reći da tuđi savjeti nisu uvijek vrijednosno osnovani, a da šarene laže iz Hollywooda promjenom ambalaže nisu promjenile i stereotipnu šupljinu.

Vrana kao filmsko osmišljenje O'Barova stripa iskoristila je nesretnu smrt glavnoga glumca u svrhu promoviranja filma. Prilično surovo od strane ljudi koji su film potopili u formalin patetike. Potpisnici scenarija su gospoda David J. Schow i John Shirley, i kao takvi, krivci za 90-minutnu gnjajavu. Površnost ustaljene priče o anđelu osvetniku koji se vraća iz zagrobnog života da bi kaznio krivce i tako ostale spasio od njihova terota. Deja vu.

Idejna inercija, pronađena zasigurno u odličnom *Duhu*, ne razvija kompoziciju postupno već lomovima slika koji povremeno zamaraју i iritiraju predvidljivošću. Dosadu gradi fabularna razvodnjenost i sklonost preuveličavanju. Iskričavost ovih pismenih rezova potaknuta je dubokim razočaranjem njihove autorice koja je očekivala znatno više. Bez bilo kakve plastično-oblikovne karakterizacije likova, scenarij je zadržao temeljne crno-bijele tonove do završne špice. Prozaičnost zapleta, pa i ponekih imena, navodi na pomisao da je film uradak koji jednostavno ignorira imalo zahtjevniji auditorij.

Uz bijelog mačka Gabrijela, Erica Dravena (raven=gavran) i citirane Poeove stihove, očitost uklanja svaku tendenciju mističnosti.

Koliko god "gotika novog doba", kao scenografski ambijent, toj težnji daje neke mogućnosti, prilično vidljivo ugledanje u neka znatno uspješnija ostvarenja ruši i ovaj argument za.

NEUSPJELA SLIKA "SIGURNE ZARADE"

Mješavina *Duha*, *Dracule* i *Bladerunnera* prilično loše funkcionira ne samo u preuzetim motivima, već i u samoj realizaciji. Specijalni efekti na pragu zanimljivosti, s obećavajućom kamerom, mogu prouzročiti znatizelju tek u prvom dijelu filma. Iako poznata rješenja ostaju tek zametak nekih maštovitih zamisli.

Još jedan od propagandnih aduta - glazba, osvjedočila je imena koja u svojoj jačini pokapaju sve ostale značajke ovog filmskog ostvarenja. Ne kulisno važna, već ponajbolji element u brojnim praznim hodovima.

Ukoliko nisam ubila potencijalnu želju za gledanjem ovog filma, navest ću još neke propuste. Film u cjelini inzistira na avangardi, crnilu i ozračju napuknuta postmodernizma. Koliko se igra *Dobra i Zla* u to uklapa diskutabilno je pitanje, no i kostimografija i koreografija kao i ostali sastojci ovog "filmskog složenca" u znaku su, nazovimo ih neprilično, "novih trendova". Ubrojimo u to i šminku, pa smo popis okončali. Iako je nezahvalno o tome govoriti, ni glumci nisu bitno popravili ovu neuspjelu sliku. Da li zbog toga što im suhoparni scenarij nije dao mnogo prostora ili iz nekih durgih razloga, no njihovo bezvoljno repliciranje ostavilo je tek šuplju jeku. Na kraju, da zaključimo. Glavni krivac ovog šablonskog uratka zasigurno je redatelj Alex Proyas koji je svoju sigurnu zaradu vidio u pribjegavanju spletu već viđene akcije, ljubavi i glazbe. Njegov profesionalizam karakterizira pecaljka na vrhu kadra, no o tome i sličnim greškama neka progovori netko kompetentniji. Za sada, tek savjet da ovakve pretenciozne uratke gledate kroz oči prosječne razbibrige ili ih jednostavno izbjegavate.

NAKED

Noćni čuvar: "Hladno je večeras vani. Zar Vam je problem gdje otići?" Johnny: "Ne, problem je gdje ostati."

Film *Naked* prikazan u kinematografu Urania u sklopu *Festivalskih dana I.* (4.11.-9.11.1994.) odabrala sam nasumice, bez preporuke i poznatih imena na plakatu. Doživljaj je bio iznad očekivanog. Ne znam jesam li ikada do sada osjetila priču s toliko duše, istine, boli i pravog života. Upravo stoga bit će mi teško izraziti nešto konkretno i suvislo, nešto što bi bar približno ili djelomice prikazalo ovaj film:

1. Čovjek siluje djevojku, napušta Manchester, dolazi u London, pije čaj s nepoznatom djevojkom u nepoznatom stanu. Završavaju na nepoznatom kauču. To mu ionako ništa ne znači.
2. Dolazi druga djevojka, zove se Louise. Ljudi na kauču dobivaju imena Johnny i Sophie. Johnny je Louissin bivši dečko, došao je njoj da zapravo ne bi ostao. Sve dobiva smisao, ali za njega ionako nitko ne mari.
3. Johnny - čovjek koji ne može podnijeti blizinu drugih ljudi, no više od svega ne može podnijeti samoga sebe. Čovjek koji je genijalan u svojoj netrpeljivosti. Louise - žena u bijegu od prošlosti, dosade i nezadovoljstva. Žena u bijegu od sebe. Sophie - žena bez ideala, glupa u svojoj običnosti, obična u svojoj gluposti. Žena željna pažnje i topline utapa se u hladnoći seksa.
4. Johnny u kaotičnoj besciljnosti dospijeva na ulicu. Susret s malim škotskim uličarem, koji ni sam ne znajući zašto, traži malu njemačku uličarku. U tom traženju budućnosti priča se priča o prošlosti koja je možda bila ljepša, a možda samo mislimo da je bila ljepša, zato što je prošlost. Mali uličar napokon nalazi svoju uličarku, ali Johnnyju to ionako ništa ne znači, jer tko zna hoće li on ikada pronaći sebe.
5. Neki događaji o nekim ljudima koji nisu značajni. (Jedan perverzncjak i jedna konobarica.)
6. Hladna londonska noć. Johnny u sasvim običnoj ulici, pred sasvim običnom zgradom. Izlazi noćni čuvar da bi trenutak, dva udahnuo svjež zrak i možda Johnnyju uputio koju ugodnu riječ.
7. Noćni čuvar: "Hladno je večeras vani. Zar Vam je problem gdje otići?" Johnny: "Ne, problem je gdje ostati."
8. Čuvar čuva praznu zgradu, nikad se ne zna, možda netko pokuša ukrasti prostor! Ipak, čuvar se ne da omesti, njemu će u budućnosti biti bolje, ta neće uvijek vršiti besmisleni posao čuvanja praznog prostora.
9. Nebrojeno životno pitanje. Johnny: "Kako mislite živjeti u budućnosti? Budućnost je sadašnjost. Kad kažem: "Sada.", već je budućnost postala sadašnjost."
10. Prva prava konverzacija čovjeka koji vjeruje u budućnost i čovjeka koji vjeruje u sadašnjost.
11. Prvi pravi monolog. Johnny opsjednut mišlju o evoluciji čovjeka, proročanstvom o kraju svijeta, lomljenjem sedmog pečata, jahačima Apokalipse. Ponovno pitanje, nije li se to sve već dogodilo?
12. Johnny susreće još nekoliko ljudi od kojih svatko živi svojim nezadovoljnim životom u svom nesretnom svijetu. No to nije važno, jer tko su oni da bi bili nesretniji od onih što su živjeli i od onih što će doći? Nisu li oni već živjeli? Nisu li već bili nesretni i neće li biti opet?
13. Johnny: "Može li Bog biti dobar kad ima toliko zla na svijetu? Bog je zao i ako je poslao

zlo da bi se vidjelo ono malo dobrog.”

14. Potpuno slomljen tjelesno i psihički, vraća se Louissi i Sophie. Bolestan od potrebe da život misli, a ne da ga živi. U nastojanju da se tome otrgne, želi oživjeti propalu ljubavnu vezu s Louise. Sophie ponovo uskraćena za pažnju i ljubav napušta sve.
15. Johnny se sprema za odlazak, možda voli Louise, možda i ne. Nije važno, jer ionako nije došao da ostane.

Ispričavam se zbog zbrkanosti, nejasnoće, nedorečenosti i nepovezanosti. Iz kina sam izašla puna, jednostavno nesposobna naći pravu riječ.

SLAVICA PEŠUT:

ČEMU NAS UČE ULICE PHILADELPHIE

Divim se ljudima poput Andrewa Becketta, glavnog lika filma "Ulice Philadelphia", zbog njihove hrabrosti i odvažnosti da bar nešto u ovom svijetu promijene, sreća je da takvih ljudi ima

Nedavno sam pogledala u kinu film koji me se, pored dosta odgledanih filmova u posljednje vrijeme, prvi zaista dojmio. *Streets of Philadelphia*, *Ulice Philadelphia*, ili kako je kod nas, već poznati, doslovni prijevod samo *Philadelphia*, film je koji, po mome mišljenju, ima sve zadovoljavajuće kvalitete, od teme do izvrsne glume Toma Hanksa u ulozi Andrewa Becketta, čemu je dokaz i Oskar dobiven za tu ulogu.

Tom Hanks glumi mladog, ambicioznog i prilično uspješnog poslovnog čovjeka koji biva zaražen kugom današnjeg vremena - AIDS-om. Iznenada, njegov se život okreće naopačke. Dobiva otkaz koji je obrazložen njegovom nesposobnošću. To u njemu budi bunt. Želi se boriti i tužiti tvrtku, ali zbog bolesti nije u mogućnosti naći odvjetnika, jer ga se, u strahu, svi ljudi klone. On ipak ne odustaje, smatrajući da je dovoljno dobar odvjetnik da se bori sam. Na kraju se ipak nalazi čovjek koji mu je spreman pomoći, ali koji i sam trpi zbog te svoje odluke. Andrew Beckett je prikazan kao lik koji se, u prvom planu, bori za prava koja nema, jer ga većina ljudi (ne samo na filmu), smatra neprimjerenim članom društva. Ne odustaje, jer ima podršku onih koji su mu najbliži, koji mu daju snagu i hrabrost. Iako, kako se i očekuje, na kraju tragično završava, uspijeva se izboriti za nešto nemoguće - prihvaćanje čovjeka kao čovjeka, bez obzira na njegovu spolnu opredijeljenost ili bilo, a što drugo što je drukčije od onog "normalnog".

OVI PROBLEMI SE NE RJEŠAVAJU ŠUTNJOM

Ovaj film zaista smatram uspjehom, jer malo je filmova koji se usuđuju govoriti o tabu-temama (ne samo filmovi). Smatram da se o problemu kao što je homoseksualnost, i mnogima njemu sličnim, trebalo i treba govoriti, jer oni su naša svakodnevica oduvijek, htjeli mi to ili ne, a takvi se problemi ne rješavaju šutnjom. Iako živimo u suvremenom društvu, ljudi se takvih stvari klone, ostajući u pogrešnim uvjerenjima. Dovoljno je pročitati nekakvu reviju za mlade, pa i odrasle, gdje se šalju pitanja o nekakvim škakljivim i intimnim stvarima, pa da se vidi koliko smo obrazovani. Takve stvari nas znaju nasmijati, a u biti su razlog za zabrinutost, jer iako je ljudsko znanje dalo toliki napredak tehnologiji, malo je toga učinilo da i ljudska psiha dostigne koliko-toliki napredak.

I što još reći, osim da se divim ljudima poput Andrewa Becketta, zbog njihove hrabrosti i odvažnosti da bar nešto u ovom svijetu promijene, a takvih ljudi ima. Dokaz tome je i što su roditelji jednog momka, preminulog od AIDS-a, tužili tvrtku koja je snimila taj film, optužujući je da je ukrala životnu priču njihovog sina. Ne znam kako je spor završio, ali to niti nije bitno. Važno je da pravi Andrew Beckett ipak postoji. Ne treba li nas, onda, ovaj film ipak nečemu naučiti?!

VIII.

WELCOME

KAZALIŠTE

SVEPLANETARNO PRIJATELJSTVO

Globalna ideja - sveplanetarno prijateljstvo - ima u osječkim didaskalijama alegoričan prizvuk, ukazuje na porivce za povezivanjem rasparanih zemaljskih šavova. Na kraju bivate osupnuti spoznajom da vam sve vaše godine nisu odnijele neobjašnjivu radost. I Nevinost. A vaš obol funkcioniranju svijeta postaje znatno veći gledajući kroz svegodišnju prizmu.

Uokvirenost zadane tematike zahtijevala je suzbijanje literarnog izraza i oblikovanje publicističkog teksta. No, kompromis se nametnuo spomenom moga lajt-motiva. Kazalištem. Koliko ova fluidna umjetnost začinjava i obrazlaže svakodnevicu isčitajte u napisu o jednoj praizvedbi; šarenoj i nesputanoj. O letećem brodu.

Iskoni našeg ranog poimanja zabave vezani su za one prijepodneve sate kada smo eskapadičnim koracima ulazili u golemu dvornu i sjedanjem na stolice kupovali ushite djetinjstva. Kako bi ih sačuvali sve do danas. Nedavno su "neki novi klinici" upotpunili sjećanja. U novom ruhu. Novom vremenu. Ali prepoznatljivom ozračju. Predstava "DIT - Al (leteći brod)" svojevrsni je nastavak uspješne prošlosezonske predstave "Raketa Krimir". Jednostavnost fabule može se uobličiti tek u par rečenica. Prijatelji s Mjeseca na poziv Zemljana dolaze u posjet. Malobrojna posada rakete Krimir priprema im veselu dobrodošlicu. Ukratko: kolaž plesa, pjesme i humora.

Ako je raketa Krimir imala hrabre tehničarke, zločeste vanzemaljce, Medu, špijune, DIT Al ima još mnogo više. Čitava plejada balerina, Zumbića, krotitelja i mjesечеve djece provest će vas kroz nezaboravnu smotru zabave. I ode voljenome gradu.

RAZVODNJENA TEMA U SPRETNOM OKRUŽJU

Kompozicija same predstave prilično je labilna i svodi se na isječke zabavno-didaktičkog programa za djecu. Tekst je okvirno gledano prenapučen regionalnim rodoljubljem s tek ponekim maštovitim uzletima. No, sva sreća što je dospio u znatno spretinja okružja no ona iz kojih je proistekao. Počevši od scene koja djeluje spretno, maštovito i posve originalno. Polijetanje letećeg broda i odjeci dječjih divljenja ovaj se put stapaju u dojmljivu cjelinu. Glumački ansambl svojim temperamentom daje predznak predstavi, a brojnost zajedničkih nastupa reflektira se kroz zajedništvo i glumačke varijacije ponesene atmosferom. Iskrenom i spontanom. Nezahvalnost isticanja posustaje pred komunikativnom ležernošću Zvezdane Čubre koja je zaslužna i za izbor glazbe: izuzetno važne komponente ove predstave.

Svoje prve teatarske korake zakoračile su i balerine pod vodstvom gospođe Heller, četiri dražesne zumbićke, te Jakša Horvat i Vedran Mesarić u grčavim monolozima mjesечеve djece. Kostimi, iako nasljeđeni od prethodnice, uspješno su ukomponirani u sveopće šarenilo. Ako je autor predstave Frano Krčić pribjegao prilično razvodnjenoj temi i presimplitičnoj izvedbi, ostatak ekipe sve je to višestruko ispravio i upriličio nostalgičan doživljaj. Izvan vremenskih stereotipa. Globalna ideja - sveplanetarno prijateljstvo ima u osječkim didaskalijama alegoričan prizvuk, te stoga treba govoriti i o porivima za povezivanjem rasparanih zemaljskih šavova. I na ovakove načine.

CINIČNE PUKOTINE ISPUNJENE DJETINJOM RADOŠĆU

Ukoliko moji izričaji teško fotografiraju dojmove, to je upravo stoga što je nemoguće ostati po strani. Euforija koja zahvaća djecu pri sudjelovanju u dobrodošlici, neopazice uvlači i vas. I na kraju bivate osupnuti spoznajom da vam sve protočne godine nisu odnijele neobjašnjivu radost. I Nevinost. I da ste sposobni sladostrasno uživati u komičnosti pokreta i davno preslušanim

zvucima. Da blagozvučnost djetinjeg preplavljuje i one cinične pukotine i sumorne odljeve. I da trenutak ne gubi na značaju ni dan poslije. A na kraju vaš obol funkcioniranju svijeta postaje znatno veći gledajući kroz svegodišnju prizmu.

KAZALIŠTE I PUBLIKA

Doživljaji kazališne publike često su izrod vladanja političke aluzije ili raznih strasti koja izazivaju čuvstvo ugone - što je daleko od umjetničkog divljenja. Što je tome uzrok? Pomanjkanje pravih stvaraoca koji ne mogu stvoriti umjetnost jer je i sami ne osjećaju? Ili...

Vijenac, list za književnost i umjetnost, 1925. godina. U Listku podnaslov: Kazalište i publika. U središte postavljen problem - odnos između scene i publike. Svojim mislima nadovezujem se na pročitane rečenice i kritiku potpisanu imenom Ahmeda Muradbegovića. Ime mi ne znači ništa, ne zvuči mi poznato i to me ne zabrinjava. Zabrinjava me istinitost iznesenog. Ne radi se o mojoj sumnji u istu, već o činjenici da sve napisano 1925. vrijedi i danas, gotovo sedamdeset godina kasnije.

Spomenuti A. M. prisilio me napisanim člankom na razmišljanja o promjeni kazališta iz 1925. u 1995. Kazališna umjetnost živi uporedo s književnošću i za obje se može reći da su umjetnosti riječi. Kroz sve razvojne faze kazališne umjetnosti osjećala se težnja kazališnih krugova postići što uži kontakt s publikom i to nastojanje i danas "živi" na pozornici, iza nje i ispred nje. U tome kazalište vidi svoj progres. To mu je cilj: upotrijebiti svu svoju snagu, fascinirati, hipnotizirati. Je li to ostvarljivo, to je drugo pitanje, jer gledajući sa strane publike trajno divljenje ne postoji; kult Dantea, Moliere, Cervantesa živi i danas, ali on ne vlada i fetiška obožavanja njihovih djela su izgorjela vlastitim plamenom. Zbog toga je slab odziv publike u kazalištu kod svih klasičnih komada.

HISTERIČNO EKSPERIMENTIRANJE UMJETNIČKIM IZRAZOM

Interes kazališta da svakim svojim djelom privuče veliki (i svaki put jednaki) broj ljudi, zbog čega je spremno na gotovo grozničavo i histerično eksperimentiranje da bi pronašlo što snažniji i stabilniji umjetnički izraz. U tome je smislu bilo spremno na sve: na apsolutno vladanje ljudske riječi kada se uklanjaju sve kulise i dočaravanje pozadine prepušteno je mašti publike; na prenošenje pozornice u samu publiku vjerujući da će fizičkim kontaktom postići svoj cilj, čime je zapravo u velikom prostoru izgubljen onaj duh scenske umjetnosti koji bi želio uvući se u naše osjećaje i obogatiti nas iskustvom stvaraoca.

Takva kaotična nastojanja koja gube umjetnički smisao u želji da dođu do krajnjeg cilja stižu sa strane samog kazališta kao "rezultat zajedničkog djelovanja nekoliko umjetnosti: književnosti, glume, likovnih umjetnosti, pantomime, plesa i glazbe." (1)

S druge strane imamo publiku i postavljeno pitanje: "Kako zadiviti publiku?"

"... Bilo je udivljenja, pa još ga i danas srećemo po našim teatrima, kad sva publika uz otvorenu scenu grune u frenetičan aplauz i oduševljenu viku, kao da je u ekstazi. No ako pravo razmotrimo to udivljenje, vidjet ćemo da je ono najmanje postignuto umjetnošću i da ga je u većini izazvala kakva politička aluzija, a nipošto umjetnost... Ta sredstva kojima se postiže tako jeftino oduševljenje, ne bi smjela zapravo ni zaviriti na scenu..." (2)

BUDUĆNOST SE LIJEČI UMJETNOŠĆU

Uzmimo stvaraoca kao hipnotizera, a publiku kao njegovu žrtvu koju on vodi kroz svijet scenskih okvira. Ako je stvaralačka moć tog "hipnotizera" velika, "žrtva" kliče glasove uzbuđenja u besvjesnom zanosu. Javio se doživljaj umjetnosti, a on izaziva divljenje. Međutim, umjetnička su divljenja danas rijetka (jer doživljaji publike su često izrod vladanja političke aluzije ili izrod raznih strasti publike koja izazivaju čuvstvo ugone što je daleko od umjetničkog divljenja).

Ovo prethodno je posljedica, a gdje leži uzrok? U pomanjkanju pravih stvaraoca koji ne mogu stvoriti umjetnost jer je i sami ne osjećaju? U prečestom i prejakom eksperimentiranju kazališta kojim se išlo iz krajnosti u krajnost? U ljudima koji su u bezglavoj trci za vremenom izgubili osjećaj za umjetnost? U nama samima, nositeljima budućnosti, u kojima blijedi znak umjetnosti?

A sve dok se ne ispune praznine u mom razumu, ostavljam ova pitanja otvorenim i privlačnim za razmišljanje priznatih i nepriznatih redatelja koji mogu izliječiti teatrologiju od njezine kronične bolesti lijekom umjetnosti.

IZVORI:

1 Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, str. 185., Školska knjiga, Zagreb, 1982.

2 Ahmed Muradbegović, *Kazalište i publika, Vienac, 1925.*, Matica hrvatska, Zagreb

MORBIDNA NOSTALGIJA

Usljedi pregršt kolumni koje su ovjekovječile otvaranje novog Zdanja, i nove kazališne ere, osjetila sam se povrijeđenom. I usamljenom. Stoga sam odlučila posvetiti jedan pismeni rad upravo "suvišnom" i "nedostojnom" objektu gdje je kultura branila svoj značaj. Priručnom, a sada za potrebe nekih novih likova, srušenom gledalištu.

Nakon pompozniha fragmenata gadljivih gesti kojima su se psihopate pokušale okoristiti za komad tragične povijesti, posjetila sam kulturni Feniks. Nisam li iscerene TV-impresije ozbiljno shvatila, "double cash" uvukao je hladnoću u moje tijelo.

Baš poput Snježne kraljice.

Visina plavog Hladila, težina tuđih novčanica, protjecanje izvornog snobizma niz baršunaste tepihe obojala je večer u osječkom HNK-u. Smiješna obličja koja su u odijelima vladajuće stranke željela oficijelno prisvojiti kulturni hram uzrokovala su navale želučane tekućine. Osjetih se izigrana.

Ugledavši orkestralnog pojedinca u svečanom ruhu, ali s posve jednakim izrazom lica kao i mjesec dana prije oduševih se. I začeh ideju o osmišljavanju ovog napisa.

O improviziranom gledalištu od svega 130 mjesta s kojeg se s različitom uspješnošću moglo razlučiti dramaturgiranje na pozornici.

POVRATAK ISKONSKOM I TVRDOM

Sjećam se gorke godine kada su mi na istom tom mjestu ratni solilokviji jednog nedatiranog dnevnika učvrstili spoznaju o veličini kulture kao takve. I zgomili osjećaje poslije. Od tih trenutaka česti posjeti istome mjestu definirali su povratak iskonskom i tvrdom u svom kontinuitetu.

Iako nespretna rješenja pri oblikovanju repertoara, sam miris realiziranja i priručnih ideja bio je dostatan da se tamo zadržim dovoljno dugo.

Tko bi rekao da će i željezni zastor ubrzo izgubiti svoju svrhu.

Tadašnji kazališni rad mogao je jasno predočiti ondašnje življenje: pukotine i nesnalaženje. No i prkosne udarce - možda suviše suvremene i parajuće za vladajuće odašiljače. Govorim o bolnoj retorici "Crkvenog miša" - ponajboljoj mirnodopskoj (ukoliko se po tekućem pravopisu ovako pravilno piše) predstavi - scenskog i kostimografskog bezizražaja protutežnog s tekstovnim paketom nepatvorenog umijeća. Govorim o glazbenoj produkciji "domaćih" predstava "Zlatke" i vječitog Nikole Šubića Zrinskog.

Kao i na ulicama i u kazališnim hodnicima žurili su artisti u svoje odaje, na probe kostima i upjevavanja. No, svi nisu stigli na vrijeme. Dugo se pričalo o povratku solistice-zombija iz neutvrđena ratna azila. Pričalo i prestalo. Nama koji smo to nevoljko prihvatili, zadjevice su konačno uništile glas. Kao postratni šok uslijedila je i vijest o smrti tehničkog direktora - polutihim

patosom odživljena upravo na iskrzanim plavim stolicama.

UDISATI, CIJENITI I POHRANITI VRIJEME PRIJE

Protočno su uslijedile brojne predstave - loše, osrednje i odlične. Operetni uradak, odigran tek nekoliko puta, vratio je sjaj svojstven ovome gradu. Bolno dobra predstava čija je ključala atmosfera podsjećala na vrijeme prije.

I naposljetku - hitac. Uokviravanje ratno-kazališnog izvođenja - gastarbajterska kronika uspavanog i fatalističkog zaborava - sažetak Borbe.

Projiciranje obnavljanja u crvenome sjaju će odzvanjati groteskom. Ukoliko cenzori ne učine svoje.

Okrznuta "morbidnom" nostalgijom ospisala sam ovaj zgrčeni udarac. Usljedi pregršt kolumni i nadasve fotografija koje su ovjekovječile otvaranje novog Zdanja i nove kazališne ere osjetila sam se povrijeđenom. I usamljenom. Stoga sam odlučila posvetiti jedan pismeni rad upravo "suvišnom" i "nedostojnom" objektu gdje je kultura branila svoj značaj. Priručnom, a sada za potrebe nekih novih likova, srušenom gledalištu.

Ovaj tekst neka stoga bude "dokument" osobe koja je vrijeme prije udisala, cijenila i pohranila.

DASKE KOJE SUGLASNOST ZNAČE

Dovedite sebe u sklad sa sobom, dovest ćete se u sklad sa svijetom, kojeg ćete dovesti u sklad sa svemirom, s prošošću, sadašnjošću i budućnošću

Nedjeljno je poslijepodne - kad ni podne nije više podne, a večeri još nigdje ni na vidiku. Kasni listopad u ozračju južine, oblačno, nešto toplo se jedva miče. Treba se negdje pokrenuti, zaputiti se bilo gdje. Kroz zapušteno dvorište pri Trgu Sv. Trojstva nešto me nosi u polumračnu dvoranu nekadašnjeg gradskog kazališta što ga danas krste Centrom za kulturu. U polumračnom ozračju ćutim nešto poznato, ćutim zvukove što su ih nekada stvarali mladi glumci amateri. Tko zna otkud iz prošlosti izviri sjećanja iz vremena kada sam i sama djelovala na tim daskama. Sjedim u 16.00 sati, kao i prije godinu i nešto više, u dvorani nekadašnjeg kina *Dom*. U plahovitom mraku pozornice prisjećam se obrisa mladih ljudi. Ivan, Marija, Lukrecija, Saša, Sandra, Marijana, Kristina, Ines, Danijela, Pero, Goran, Andrijana i Anita. Bila je to postava *Omladinske scene* koja je imala zadatak oživjeti djelo nastalo 30-ih godina ovog stoljeća, u vrijeme jačanja njemačkog nacizma. Radilo se o *Badenskom poučku o suglasnosti*, poznatog njemačkog dramatičara, pjesnika i pripovjedača Bertolta Brechta, ili još poznatijeg kao tvorca tzv. epskog teatra. *Poučak* je posljednji put kod nas izvela zagrebačka skupina *Coco Le Mocco* sredinom 70-ih godina.

Scenarij od oko dvadesetak stranica, pri prvoj čitateljskoj probi, ostao nam je sasvim nepoznat. Iako se radilo o samo jednom jedinom činu, nije nam skoro ništa ostalo u sjećanju. To je bilo za nas nešto novo i sasvim nepoznato, nešto s čim se do tada nismo uopće susretali. To je nama bio IZAZOV.

“Spremit ćemo Brechta s velikim zadovoljstvom”, najavili smo.

SUGLASNA PULSACIJA SVAKE POJEDINE ZVIJEZDE

U zanimljivoj režiji našeg Tome, Brechtov “Poučak” počeo je živjeti u nama “od jutra do sutra”.

Slijedili su dani napornog rada. Od one prve, nespretne čitateljske probe, nakon samo nekoliko tjedana, mogli smo krenuti na scenu. Čekalo nas je mnogo posla oko postavljanja scene. Trebalo je napraviti mnoge rekvizite, odabrati i pripremiti kostime, napisati pamflete, osmisliti plakate, te još niz sitnica. Zajednički smo sudjelovali i u najmanjem zadatku. Iako nismo odstupali od izvornog Brechtovog poučavanja, u predstavu smo unijeli i neke elemente klasične teatrologije, kao i kazališne te filmske trikove uz pomoć suvremene video tehnologije. Posebnu dimenziju izvedbi davala je klaustrofobična glazbena podloga naglašavajući konstantnu univerzalnost Brechtova teksta i sveprisutnosti poučka.

Iza nas su bila 2-3 mjeseca neprestanog napornog rada i došlo je vrijeme da se predstavimo požeškoj publici:

“Aktivnošću svojih moždanih vijuga i vi postajete djelićem Sveukupnosti cijelog svemira. Dolazite u sklad s prefinjenom pulsacijom svake pojedine zvijezde, u Suglasnost sa svojim bićem, ma koliko ono danas bilo deformirano. Tijekom ovog poučka samo na umu imajte ova četiri pojma: INTELIGENCIJA, NEUSTRAŠIVOST, VOLJA, OBAZRIVOST. Dovedite sebe u sklad sa sobom, dovest ćete se u sklad sa svijetom, kojeg ćete dovesti u sklad sa svemirom, s prošošću, sadašnjošću i budućnošću.”

U posljednjoj rečenici prethodnog teksta s pamfleta, izrečena je osnovna poruka predstave.

USUGLAŠEN JE NEARTIKULIRANI KAOS

Većina posjetitelja nije navikla na alternativniji pristup teatru, ali je upravo svojim

neartikuliranim reakcijama doprinjela dramatičnoj i kaotičnoj situaciji na koju Brecht svojim tekstovima i upozorava. Višeminutni pljesak nakon premijere pokazao je da publika ipak nije ostala ravnodušna. Trebalo je mnogo hrabrosti prilikom odluke da upravo Brechtov komad bude naše predstavljanje, ali uz volju, inteligenciju i obazrivost uspješno smo to učinili. Ne primjetih da sam ostala sama u velikoj dvorani. Izadoh van, a na Trgu me dočekaao prohladan povjetarac. Zadovoljna koračam dalje - SUGLASNOST JE U MENI.

FESTIVAL GLUMCA U VINKOVcima

Razlog malom broju poklonika kazališnih predstava kulturno je mrtvilo koje je obavilo ne samo Vinkovce, nego i većinu gradova u Hrvatskoj, no ono znakovito govori o cjelokupnom kazališnom životu u Vinkovcima posljednjih nekoliko godina

Od 5. do 12. studenog, Vinkovci i Vinkovčani živjeli su s teatrom. Ovogodišnji prvi Festival glumca u Vinkovcima održan je pod pokroviteljstvom Županije vukovarsko-srijemske u kino-kazalištu *Le Cinema*. Tih sedam dana Vinkovci su bili središte kazališta, kazališnih predstava i umjetnika koji su došli iz svih krajeva Lijepe naše.

Tijekom sedam večeri odigrano je i isto toliko prikazano malobrojnog, ali nadasve vjernom gledateljstvu, osamnaest predstava u izvedbi nekoliko kazališnih družina i u izboru umjetničkog izbornika Festivala Vanje Dracha. Festivalu glumca bile su nazočne skupine poput *Teatra ITD* iz Zagreba, *Kazališta mladih* iz Splita, *Gumbek cabarea*, *Lapsus teatra* i *Male scene* iz Zagreba, *HNK* iz Varaždina, satiričkog kazališta *Kerempuh*, te zagrebačkih *Histriona*.

Festival glumca imao je i natjecateljski karakter koji se odnosio na glumce i njihove izvedbe određenih likova. Stoga je Festivalu bila nazočna i Prosudbena komisija u sastavu: Sandra Langerholz-Miladinov, Ljudevit Galić i Stjepan Bahert. Festival je otvoren u petak, 5. studenog predstavom *Hamlet-maschine* u izvedbi *Teatra ITD* iz Zagreba.

Kako sam prethodno naglasila, na Festivalu je izvedeno osamnaest kvalitetnih i dobrih, ali nadasve za oko gledatelja, ali i glumaca, zahtjevnih predstava. Završne večeri Festivala dodijeljene su nagrade najboljima, a zagrebačka družina *Histrioni* izvela je *Krležijadu*.

NAGRADE, NAGRADE...

Ove godine, nagradu za najbolju žensku ulogu ravnopravno su, prema ocjeni Prosudbene komisije, podijelile glumice Neva Rošić i Nada Subotić. Nagradu za najbolju mušku ulogu dobio je Tomislav Lipljin, a za najbolju mladu glumicu Festivala nagradu je dobila Andrijana Vicković. Osim nagrada Festivala glumca dodijeljene su i nagrade gradova. Grad Županja poklonio je umjetničku sliku glumici Mariji Kohn, grad Vinkovci poklonio je umjetničku sliku glumici Nadi Subotić, a grad Vukovar statuu Vučedolske golubice glumcu Žarku Potočnjaku.

Moram naglasiti kako je ovaj Festival istodobno održavan i u Županji. Taj podatak dovoljno govori o buđenju kulturnog života ovakve vrste u Županiji vukovarsko-srijemskoj. Istaknula sam kako je sve predstave pratilo malobrojno gledateljstvo. Razlog takvom malom broju poklonika kazališta i kazališnih predstava je kulturno mrtvilo koje je obavilo ne samo Vinkovce nego i većinu gradova u Hrvatskoj. Tome je uzrok i smrt kazališnog života posljednjih nekoliko godina. Međutim, zahvaljujući maloj skupini entuzijasta, kazališni se život ponovno budi.

OŽIVLJAVANJE KULTURNOG ŽIVOTA

Hoće li cjelokupni kulturni život i raznolika kulturna događanja zaživjeti u našem gradu ovisi samo o nama samima, dakle o našoj želji za takvim događanjima i razvijenosti kulturne svijesti. No, ako nekome nešto govori podatak o posjeti Vinkovcima i ovom Festivalu visokih državnih, županijskih i glumačkih ljudi, suditi je kako će se bar pokušati održati kontinuitet održavanja Festivala.

Iskreno se nadam kako će Festival glumca u monodrami i komornom teatru, kojeg su ove godine utemeljili Vukovarsko-srijemska županija i Hrvatsko društvo dramskih umjetnika, zaživjeti i postati tradicionalnim, te na taj način obogatiti kulturni život cjelokupne županije,

ali i našega grada, te ostvariti jedan od ključnih ciljeva, a to je "poticanje i populariziranje glumačkog stvaralaštva i afirmacija malih oblika kazališne umjetnosti, ali istodobno i kazališne umjetnosti u cjelini".

Sudeći prema odnosu stvaratelja "kultnog" filma *Vukovar se vraća kući*, čija je premijera bila upravo na području naše županije, točnije u Nuštru i Vinkovcima, odgovorne osobe Festivala bile su dovoljno "odgovorne" pojavivši se na završnoj večeri Festivala ističući kako "niti Vinkovci, a niti Vukovar" nisu zaboravljeni (!?). Stvaratelji filma to nisu dokazali, no njima ćemo se pozabaviti nekom drugom prigodom ili, još bolje, uopće ne!

DJEČJE KAZALIŠTE U OSIJEKU

*Čovjek i lutka
U svakom, lijepom, teškom trenutku
čovjek u svjetlo podmetne lutku.
Kad god se lutka iz svjetla odmetne,
u tami spretno čovjeka podmetne.
Dok zemlja vježba uporno kretanje,
traje i ovo vječno podmetanje.*

Luko Paljetak

Ovom pjesmom Luka Paljetka počinje programska knjižica koju je izdalo Dječje kazalište u Osijeku. Možda je i cijela priča o Dječjem kazalištu počela upravo tako - čovjek se skrivao od svijeta iza lutke, a dijete ga svojom maštom uz pomoć lutke otkriva. Ta igra neprekidno traje, dijete želi gledati "žive" lutke, a čovjek želi iza njih pobjeći, živjeti malo lutkinim životom, biti ponovno dijete, a za uzvrat dobiti iskrene dječje osjećaje, istinsko oduševljenje koje samo dijete može pokazati.

"Radosno kazalište" - kako osječko Dječje kazalište naziva Ljubomir Stanojević, urednik i priređivač knjižice, "ulazi u svoju 45. sezonu kontinuirana djelovanja nastojeći održati, razvijati i obogatiti davne zasade koje su to Kazalište neporecivo identificirale kao: uzbuđljivo i radosno". Jasminka Mesarić, sadašnja ravnateljica Dječjeg kazališta, u pozdravu "maloj publici", kako ih ona naziva "kazalištarcima", kaže da je "Dječje kazalište u Osijeku osnovano godine 1950. kao profesionalno javno kazalište za djecu, s odraslim profesionalnim glumcima i djecom do 14 godina starosti kao amaterskim suradnicima. Igraju se pretežno lutkarske predstave u svim lutkarskim tehnikama, kao i predstave u "živoj" sceni. Osim profesionalnih predstava razvija se i poseban rad s nadarenom djecom u dramskom i baletnom studiju".

SINONIM DJEČJEG KAZALIŠTA-IVAN BALOG

Dječje kazalište "živi" u Donjem gradu, na Trgu bana Jelačića, u već dotrajaloj zgradi, pa su smišljeni prijedlozi kako je obnoviti. Jedan od prijedloga se nalazi na stranicama programske knjižice, a autor rješenja foajea je Sanja Semenčić, dipl. ing. arh. Dakle, Dječje kazalište čeka lijepa budućnost, koja se nadograđuje na lijepu prošlost tog Kazališta. Čovjek koji je dio te lijepe prošlosti, koji od samih početaka prati rad Dječjeg kazališta je Ivan Balog. Za njega Ljubomir Stanojević kaže: "Još je i danas sinonim Kazališta redatelj Ivan Balog čije je ono, na neki način, životna kreacija. Svojim aktualnim kazališnim prinosima Balog i dalje potvrđuje svoju kreativnu nazočnost". Ivan Balog je redatelj predstave *Zeko, Zriko i Janje* osječkog autora Branka Mihaljevića, a Jasminka Mesarić naglašava kako se posebno ponose tom predstavom koja je praižvedena na njihovoj pozornici i dosada odigrana preko 550 puta.

ON JE MOJ DUŠO-TVORAC, DUŠO-DUŠAC I DUŠOVOĐA

Na kraju programske knjižice su portreti glumaca-lutkara, ljudi koji su svoju životnu profesiju posvetili oživljavanju lutaka.

O tom odnosu čovjek-lutka piše Lutka Luka Paljetka u svom pismu:

"... Rekoh "samom mnome", ali to nije potpuno točno. Imam ja i svoga čovjeka! Ostvarujemo zajedničko postojanje svijeta. On je moj dušo-tvorac, dušo-dušac, dušovoda. On je sve što ja nisam: nestalan je, podložan mijenama, osjetljiv na jezik i povijest, na vrijeme i trajanje, nosi emocije. Ja sam savršena ili nesavršena, ali ne jedno i drugo, nevjerovatna ili svakidašnja, ona

koja tobože trpi ili se tobože raduje. Ona sam koje nema u mome pamćenju, jednom rječju (jasno je da se tu ne radi ni samo o riječi, ni samo o jednoj riječi), ja sam ja i to mi je dovoljno, više nego se može podnijeti. Zato ja i imam svoga čovjeka, da on, umjesto mene, podnese sve, od djetinjstva (kojem, dakako, prethodi koncepcija i rođenje), do smrti koju ja is(m)ijavam svojim životom. Osjećala sam potrebu da ovo kažem, ostajući uvijek nasušna vaša"

Lutka

IZVOR:

1. Programska knjižica Dječjeg kazališta u Osijeku, 1994.

POVIJEST HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U OSIJEKU

Napokon imamo obnovljenu zgradu kazališta, samo mali dio onoga što kazalište čini kazalištem, no još uvijek očekujemo te velike promjene. Nadam se da to neće biti očekivanje Godota.

27. prosinca 1994. godine je ponovno otvoreno Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku. Jedan takav veliki kulturni događaj odigrao se i prije 87 godina - prvo svečano otvaranje HNK u Osijeku 7. prosinca 1907. Kazališni život u Osijeku nije započeo tek tada, on je postojao i ranije. Zgrada kazališta je izgrađena 1866. godine u pseudomaurskom stilu i do 1907. u njoj su se izmjenjivale različite glumačke družine. U početku se u kazalištu najčešće čuo latinski jezik, a kasnije su prevladavale njemačke glumačke družine. Kazalište je svake sezone mogla zakupiti jedna glumačka družina, a najčešće su u tome uspjevale njemačke glumačke družine jer ih je podržavalo Gradsko poglavarstvo. Osječka se publika, osvještana ilirskim idejama, buni protiv njemačkih družina, osuđuje "protuslavenske predstave" i sve više jača želja za hrvatskim narodnim kazalištem. U svemu tome je, tada bi se moglo reći, pozitivnu ulogu odigralo novosadsko kazalište - *Srpsko narodno pozorište*. Osječani su bili oduševljeni njihovim gostovanjima, i u skladu s ilirskim težnjama, dive se kako njihova "braća Slaveni" imaju svoje narodno kazalište na narodnom jeziku. U to vrijeme se i Varaždin borio za svoje hrvatsko narodno kazalište, te Osijek i Varaždin počinju surađivati. U Osijeku su u to vrijeme postojala tri srednja učilišta i bilo je dovoljno jake inteligencije koja bi podržala kazalište, no problem je bio u tome što Osijek tada nije bio dovoljno hrvatski za razliku od Varaždina.

DRUGO STALNO GLUMIŠTE U HRVATSKOJ

Iako nisu imali svoje kazalište u Osijeku su postojale glumačke družine, no bile su vrlo loše. Glumci su bili "nimalo ili malo naobraženi, bez dovoljno inteligencije (...) čak nepismeni" (D. Mucić, Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku). Mlada generacija glumaca je uvidjela tu nekvalitetu i uspjela je prevladati.

1907. počeli su se okupljati ljudi koji se ozbiljno bore za osnivanje hrvatskog kazališta. 23. travnja 1907. u hotelu *Royal* je dogovoreno osnivanje *Društva za osnutak stalnog hrvatskog kazališta*, a 8. svibnja 1907. osniva se *Hrvatsko kazališno društvo u Osijeku*. Osniva se stalna glumačka družina i počinju sa ozbiljnim radom. Njihov prvi nastup je bio na gostovanju u Varaždinu 3. listopada 1907. Nakon toga slijedi povijesni događaj za Osijek - svečano otvaranje Hrvatskog narodnog kazališta. U cijelom gradu je vladalo svečano raspoloženje, ljudi su bili oduševljeni i razdragano su dočekali glumce na kolodvoru.

7. prosinca 1907. u Osijeku je otvoreno drugo stalno glumište u Hrvatskoj. Svečano otvaranje je počelo proslavom kojeg je u ilirskom duhu spjevao dr. Milan Ogrizović, a govorila glumica Anka Stipanović. Dr. Milan Ogrizović je napisao *Slavu preporoditelja*, dramaturgiju slike Vlahe Bukovca *Ilirski preporod*, koja je oslikana na svečanom zastoru u HNK Zagreb. Kazalište je nastavilo s intenzivnim radom, te su izveli do kraja 1907. dvadeset jedan komad u dvadeset tri dana.

ZGRADA NE ČINI KAZALIŠTE

Hrvatsko narodno kazalište je doživljavalo različite promjene - dva svjetska rata, promjene imena, smjene glumačkih generacija, no uvijek se nalazilo u svojoj zgradi, izgrađenoj još 1866. godine, i u svoje gledalište primalo kazališnu publiku.

16. studenog 1991. godine neki su se usudili sve to uistiiti. Zapaljivim granatama je razoreno i spaljeno gledalište i svečani foaje kazališta, no ono je i u razdoblju rata radilo, stvaralo, usprkos onima koji su ga uništili. U to vrijeme je održano 150 programa i tri ratne premijere.

Sve do prosinca 1994. Kazalište je primalo svoju publiku u improvizirano gledalište. Nakon tri godine obnove i konzervatorskog rada zgrada HNK je obnovljena.

27. prosinca 1994. godine Hrvatsko narodno kazalište proživljava još jedno svečano otvaranje. Ponovno je, kao i 1907. godine, oživljena slika svečanog zastora Kazališta. Ovaj put je izvedena glazbeno-scenska slika *Slavonski preporod* rađena prema slici novog svečanog zastora osječkog HNK, koji je naručen još 1916. godine, a skicu je napravio osječki akademski slikar Bella Czikos Sessie.

Ponovno, kao i 1907. mediji su se potrudili da se otvaranje Kazališta doživi kao veliki kulturni događaj, događaj nakon kojeg slijede velike promjene u životu Kazališta.

Napokon imamo obnovljenu zgradu kazališta, samo mali dio onoga što kazalište čini kazalištem, no još uvijek očekujemo te velike promjene. Nadam se da to neće biti očekivanje Godota. Becket se mnogo boljem odigrao u proljeće 1992. Pa bi smo onda takvo kazalište molili.

IZVOR:

1. D. Mucić, *Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku*, Osijek, 1968.

IX.

NOVE DIMENZIJE TOČKE

SLIKARSTVO

LIKOVNA DJELA IZMEĐU STROJEVA (OPRAVDANOST OTVARANJA LIKOVNE GALERIJE U "VODOVODU")

U vrijeme kada su u "Galeriji likovnih umjetnosti" u Osijeku izlagali tek manje poznati autori, galerija u "Vodovodu" ugostila je najeminentnija imena hrvatske i svjetske likovne scene

Prestanak ratnih zbivanja u gradu otvorio je nove mogućnosti za organiziranje kulturnog života. U nastalom vakumu on je bio gotovo zamro, te je novootvoreni izložbeni prostor u gradskom poduzeću *Vodovod* dočekan s entuzijazmom. No, galerija *Dobri Duh Osijeka* (otvorena 25. srpnja 1992.), osim spomenutih ovacija, izazvala je istodobno i brojne skeptične komentare. Mnogi su se likovni kritičari upitali je li opravdano uklopiti umjetnost u komunalno poduzeće. Ovaj se postupak proglašavao divljim i neprimjerenim, previše plebejskim. Kulturni "čistunci" su držali da je loše spajati umjetnički s karitativnim duhom. Postojao je strah od procesa u kojemu bi umjetnost prenesena u svakodnevnicu izgubila dio svoje vrijednosti.

Iako je izvjesno da su spomenuti prostor i okruženje u *Vodovodu* daleko od idealnih, mora se priznati da je tijekom cijele 1992. i 1993. godine upravo tamo bilo središte likovnosti u Osijeku. I danas, kada se priprema otvaranje obnovljenog Kazališta i kad su otvoreni deseci novih izložbenih prostora, Osijeku je prava umjetnost još uvijek teško dostupna. Upravo je zbog toga *Dobri duh Osijeka* više no dobrodošao. U vrijeme kada su u *Galeriji likovnih umjetnosti* u Osijeku izlagali tek manje poznati autori, galerija u *Vodovodu* ugostila je najeminentnija imena hrvatske i svjetske likovne scene. Prvi postav, otvoren u srpnju 1992., činila su djela Ivana Lackovića Croate, Antuna Mateša i Daniela Šokca. Uslijedili su Munir Vejzović, Vatroslav Kuliš, Hrvoje Šercar, Smiljan Vicenco Popović te Vladimir Herceg.

LIKOVNOST PRAĆENA PUČKOM VESELICOM

Kasnije se ponovno pojavio jedan od zaštitnika Galerije, I. L. Croata. No, ovaj smo puta mogli vidjeti ne samo autorske otiske grafika, nego i čitav presjek kroz tridesetogodišnji rad tehnikom ulja na staklu. Poslije njega, potpuno neočekivano, u *Dobrom duhu Osijeka*, svoje je radove izložio jedan od najvećih hrvatskih umjetnika uopće. Bio je to Edo Murtić, koji je još davne 1954. godine, na izložbi u *Umjetničkom paviljonu* u Zagrebu, prvi u tadašnjoj Jugoslaviji ukinuo figuru. Njegov je rad urezan i u globalne likovne tijekove te je pravo čudo kako je uopće pristao izlagati u nepoznatoj galeriji u Osijeku. Nije li na taj način Murtić najbolje opovrgao sva skeptična stajališta o utemeljenosti ovog izložbenog prostora? Ili je to prije njega učinio istaknuti ekspresionist Munir Vejzović, koji je nedavno na Bienalu u Veneciji osvojio značajna priznanja. Čini se da je nepravedno izdvajati bilo koga iz tog skladnog niza ljudi i umjetnika.

Osim promocije likovnog, izložbe u ovoj Galeriji bile su pokretač i drugih aspekata umjetničkog izraza. Svaka je izložba bila popraćena pravom pučkom veselicom gdje se nastupi Vice Vukova, Josipe Lisac, Tereze Kosovije i ostalih privukli auditorij mnogo širi od uobičajenog.

U prilog nezaustavljivosti kontinuiteta ove Galerije govore i tri nova, zvučna imena najavljena za buduća izlaganja, a to su: Zlatko Kauzlarić Atač, Vaništa i Mersad Berber.

MIROSLAV KRALJEVIĆ (GENIJ SLIKARSKOG ANIMALIZMA)

Usprkos Parizu i svim njegovim čarima, Miroslav Kraljević ostaje vezan za Požegu i Slavoniju, te karakterističnu atmosferu koja svojim plodovima nadahnjuje umjetnost

Čvrste sapi, snažne noge, vrat povijen nad hranom... Akvarel gotovo fotografski dočarava krasnog konja. U jednom su uglu inicijali FK, ime konja: Osman, godina 1910., i Ratarnica. Likovna zagonetka, možda čak i za većinu Požežana. Tko je FK?

Miroslav Kraljević, jedan od najvećih hrvatskih likovnih umjetnika, izdanak slavne Kraljevićeve loze. Naslikao je 1910. godine ratarničkog konja Osmana, kao i bika Bimbu i vučjaka Pašu. Ti akvareli, visoke umjetničke vrijednosti, smještaju ga na sam vrh hrvatskog animalizma. Sto devet godina požeške Poljoprivredne škole, poznatije pod imenom Ratarnica, bila je od 1901. - 1913. pod upravom Dušana pl. Kraljevića, sina Miroslava Kraljevića, autora romana *Požeški dak*, urednika *Slavonca*, te osnivača Požeške tiskare. Brat mu Toma imao je sina slikara imenom Miroslav. Mladi Miroslav Kraljević portretirao je svoje roditelje, tri strica i tetku. No, kad je došao red na strica Dušana, ovaj ga šalje naka slika ono što je Dušanu najdrže - za što živi. Miroslav motive za svoje akvarele pronalazi na Ratarnici. Otkriven je genij slikarskog animalizma, koji je definirao Matko Peić rečenicom: *Ratarnica je oživotvorila Kraljevićevo slikarstvo.*

FIZIOLOŠKI OBLIK SNAGE DUHA

Kraljevićeve životinje nisu tek jednostavan proizvod kista u galeriji; to su žive životinje iz požeških štala. Dušan je ostao bez portreta, ali ono što je njegov portret zamijenilo nije žaljenja vrijedno. Je li pogled s predsmrtnog *Autoportreta s lulom*, ona mrka veličina punokrvog bika, ima li u tom čistom čelu napetosti mladoga konja, u čeljusti čvrstoće vučjaka Paše. Možda su i motivi Kraljevićevih životinja tek odraz snage i volje obitelji Kraljević, možda je slikar htio pronaći fiziološki oblik snazi duha. Dio naobrazbe Miroslav je stekao u Parizu. Pariz ga je vodio kroz mnoštvo svojih galerija, pokazujući mu obilje umjetnina. I ondje, u svjetskom središtu slikarstva, njegov je izbor najčešće padao na životopisne slike ljudi i životinja, ta aktivnost i dinamičnost slikanoga. Najbolje kopije iz tih vremena kopije su slika s mnoštvom života. Dakle, usprkos Parizu i svim njegovim čarima, Miroslav Kraljević ostaje vezan uz Požegu i Slavoniju, te karakterističnu atmosferu koja svojim plodovima nadahnjuje umjetnost, i stvara genije neprestano im pružajući pregršt novih motiva. Kraljević je prikaz svjetlosti - od tuđih kopija, odnosno, kopija tuđih dijela, do originala u svom svom sjaju.

OSVRT NA IZLOŽBU FOTOGRAFIJA STEPHANA LUPINA (GALERIJA MAGIS OSIJEK)

Svijetla pozadina. Igra svjetla. I ljepotica. Smiješe mi se sa svih strana. Kate, Mary, Vesna, Jadranka, kako li se sve ne zovu. Nepoznate, ali lijepe. Božanstveno lijepe. I opet Lupino

To kišno poslijepodne sasvim slučajno zatekao sam se u Osijeku. U nedostatku topline, odlučio sam se ugrijati uz šalicu kave. Espresso, naravno. Odlučujem se za *Magis*. Za mene novo i ugodno mjesto. Diskretna tišina, ugodan interijer. Pri ulasku otkrivam: izložba fotografija Stephana Lupina. Kontroverzni fotograf. Još kontroverznije fotografije. Umjetnost. Za nekoga. Ulazim. Sjedam za prazan stol. Konobar je bio ljubazan. Čudno. Za ove naše prostore. Naručujem espresso. Bez šlaga. Na stupu nasuprot mene dvije fotografije. Muški aktovi. Dvije velike suprotnosti: crni mladić savršena tijela - iznad njega gojazni muškarac tipa "a la Corleone, New York". Nag. Ne potpuno. Oko vrata mu visi kravata. U ruci skraćena dvocijevka. Mafija. Možda. Ne znam. Lupina nije bilo. Vjerojatno bih ga pitao. No, iznenađenje. On me gleda. Iznenadenje? Lupinov autoportret. Iliiti autofotografija. Kombinacija koja savršeno funkcionira i prolazi: kratka frizura, mišićavo tijelo, jedva primjetan lebdeći smješek koji se odvajava od usana. Pod njim bijesna mašina tipa "Harley ...". Što nedostaje? Vjerojatno jedna od onih mnogobrojnih ljepotica s njegovih fotografija. No to nadoknađuju ostale fotografije na zidu pokraj mene. Jedna plavuša bestidno je digla lijevu nogu, točno toliko da se mogu nazirati obrisi njezinih gaćica. Koža. Svijetla pozadina. Igra svjetla. I ljepotica. Smiješe mi se sa svih strana. Kate, Mary, Vesna, Jadranka, kako li se sve ne zovu. Nepoznate, ali lijepe. Božanstveno lijepe. I opet Lupino. Sada meni iza leđa. Okrećem se. I gledam. Ovaj puta nema motora. Ali ima ljepotica. Nema ni smješka. Lupino u ulozi modela. Rijetkost? Ne znam. Svidaju mi se aktovi. Pogotovo ženski. Kombinacije pop-arta i luksuzne pornografije. Na granici neukusa. A opet s mjerom. Gdje god dođe, pravi show. Zašto? Možda je zaista umjetnik, pitam se. Vjerojatno da. Razmišljam. Bilo bi dobro upoznati ga. Da si konačno napravim dobru fotografiju. Ne za službenu iskaznicu. Za zid iznad kreveta? Možda. Mislim da bih je poklonio nekoj dragoj osobi. Pod jednim uvjetom. Da ne bude akt. Gledam na sat. Sastanak u Našicama, na koji sam gotovo zaboravio, počinje za manje od sat vremena. Moram pronaći Stjepana, suradnika s posla. Pozivam konobara, te plaćam kavu. Kunama. I ponovno pogledam na fotografiju s desne strane ulaznih vrata. Crnka. Gleda me otvorenih usta, s rukama na grudima. Razmišljam. Ne, ne smijem razmišljati. Moram ići. Posao čeka. Krećem. Izlazim van, u sumorno predvečerje. Kratak pogled na prozor *Magisa*. Plakat za Lupinovu izložbu. Padam u iskušenje da ga zatražim od konobara. Ne, pomislih. Škripanje i zvonjava tramvaja nadglasali su moje korake. Katedrala je postajala sve bliža....

UMJETNOST FOTOGRAFIJE STEPHANA LUPINA

Osobitost Lupinovih fotografija nije čarolija trenutka, neobično lijepa ili ružna pojedinost iz života, već nešto posvema suprotno - namještena i dobro iscenirana figura, našminkana ljepota, crna koža, perverzna erotika...

Svjetski poznate, nostalgичnom sadašnjošću prožete, u pravilu crno bijele, fotografije Stephana Lupina mnoge promatrače i fanove takvog načina viđenja stvari i ljudi oko nas, ostavljaju bez riječi. Opora erotika, kojom zrači velika većina njegovih dosada objavljenih fotografija, a kojom se Lupino kao fotograf služi vrlo proračunato, ali s neospornim stilom, ipak može kod nekoga izazvati drukčija osjećanja i stoga različite reakcije.

Kako svjetski priznati modni, ali i umjetnički fotograf Stephan Lupino obično fotografira djevojke specifične tjelesne (duhovne) ljepote, usudujem se primijetiti da ponekad ljepotom, kojom se služi, ima namjeru istaknuti upravo suprotnost objektu koji slika svojim aparatom. Naime, karakteristika Lupinovih fotografija nije čarolija trenutka, nekakav neobično lijep, pa i ružan detalj iz života, već ono posvema suprotno - namještena i dobro iscenirana figura, našminkana ljepota, crna koža, perverzna erotika...

Sva ta obilježja njegove fotografije dijelovi su naše stvarnosti i samo pažljiv promatrač vidjet će da mu Lupino tim načinom fotografiranja upućuje određenu poruku. Bit poruke uglavnom je višeznačna, ali uvijek izaziva svojevršno divljenje, jer fotografski laik teško da će u jednom trenutku, koji je Lupino izdvojio, pronaći ono na što će kasnije njegova fotografija ukazivati. Iako je amater u svijetu fotografije, mladi "umjetnik" pronašao je svoj osebujan način iskazivanja svijeta i života, sadašnjosti i ljudi koje ona stvara. Neovisno o činjenici koliko je takav način izražavanja kroz fotografiju doista umjetnički, ipak se može zaljučiti kako je Lupino svojevrstni majstor fotografije i ljudske metamorfoze koja je nezaobilazno obilježje naše sadašnjosti.

ČARI "UMJETNIČKOG" POSLA

U sve navedeno imali su se prigodu uvjeriti gosti *Vege* koji su bili nazočni jednoj Lupinovoj stvaralačkoj večeri, nazvanoj *perfomance*, u kojoj je on, s pomoću dvije razgoličene ljepotice, pokazao zainteresiranima sve čari ovog "umjetničkog" posla. Fotografije snimljene te večeri još nisu videne, no svi tada prisutni osjetili su Lupinovo viđenje ženskog tijela i bez snimka otisnutog na papiru. Poze koje je Lupino "sklapao" i osobe koje je tada "načinio" od modela, publici su dostatno govorili.

Neskrivena, namjerno probuđena erotika, imala je za cilj povećati ushit Lupinovim djelom apelirajući na osjećaje gledatelja. Razodjevena djevojačka tijela, skrivena pod velom i izložena reflektorima, nisu sirova erotika, već tjelesni izričaj i posvema novo viđenje istinske tjelesne ljepote čovjeka. Mnogi se nisu složili te su njegovu namjeru proglasili suviše liberalnom i prostački neograničenom, zbog čega su odmah dobili epitet konzervativaca. Usprkos tomu, ipak ističem, kako za neke stvari, pa bile to i fotografije umjetnika svjetskog glasa, mora biti i vrijeme i mjesto. Njegov se stvaralački poriv mora promatrati u kontekstu u kojem i zbog kojega je nastao... Tek tada će se Stephana Lupina moći smatrati umjetnikom čije fotografije prihvaćaju široke mase.

SLAVONIJA OČUVANA NA STAKLU

(BOCE NIKOLE ŽIVKOVIĆA, SLIKARA IZ RETKOVACA)

Šokačka nošnja nije zato da bi bila u ormaru sve do "Vinkovačkih jeseni", pa onda ponovno spremljena. Šokačka nošnja je zato da bi bila cijele godine videna, riječi su Nikole Živkovića iz Retkovaca

Nikola Živković nastavnik je razredne nastave u svojim rodnim Retkovcima. Retkovci su malo selo, nedaleko od Vinkovaca. Pravo, bogato, šokačko selo u srcu Slavonije, uvijek se trudilo predstaviti drugima u svom pravom sjaju, i to prvenstveno bogatom narodnom nošnjom koju nam gospodin Živković predstavlja.

Čime se u stvari bavi gospodin Nikola Živković? On to sam najbolje skromno kaže: *Trudim se da narodne motive prenesem na bocu.* Iako nastavnik po zanimanju, koji voli rad s djecom u školi, svoj odmor i zadovoljstvo našao je u oslikavanju stakla, uglavnom boca.

Oslikavanje boca je težak i iscrpljujući posao, no usprkos tome, slikar se ne predaje. On nam na taj način pokušava sačuvati i produžiti trajanje našeg šokačkog bogatstva. Dakako da ti počeci ljubavi prema narodnoj nošnji, i njezino vrednovanje, sežu još u djetinjstvo, i zadržali su se sve do danas. Kao dječak, Nikola Živković nosio je nošnju kao i svi Retkovčani. No, od 1957. godine, kada se nakon studiranja vraća u Retkovce kao učitelj, nošnja je sve rjeđa. Baš zbog toga su njegove boce najčešće oslikane Šokcima, Šokicama, te raznim "šlinganim" maramama. U novije se vrijeme pojavljuju hrvatski motivi, primjerice grb i zastava, te razrušene crkve, posebice njemu najdraža - crkva u Nuštru.

POSTUPAK OSLIKAVANJA BOCA

Da bi se moglo početi crtati na bocama, potrebno je, kako kaže gospodin Nikola, temeljito očistiti bocu od svih masnoća, te je osušiti, da bi takva, savršeno čista, bila spremna za nanošenje boje. Do boja nije lako doći. Slikar se trudi nabaviti što više kvalitetnih i boljih boja, koje uglavnom naručuje iz Beča i Njemačke, budući da ih u Hrvatskoj nema. Čak i teško nabavljene boje predstavljaju mu problem, jer je paleta vrlo oskudna. Ona sadrži svega desetak boja, tako da je teško pronaći pravu boju. No, to rješava miješanjem, postiže razne nijanse, te dobiva prirodne seljačke boje.

Kistove nabavlja iz inozemstva, jer vrlo tanke, kakvi su mu potrebni, ne može pronaći u Hrvatskoj. Oni su potrebni za precizne, vrlo sitne detalje, kojima naša narodna nošnja obiluje.

Da bi jedan rad uspio, potrebno je prije svega napraviti crtež, odnosno osnove buduće slike. Crtežom slikar nastoji uskladiti veličinu lika, odnosno proporcionalnost dijelova njegova tijela. Tek kada je osnovni crtež završen, može se početi bojati. Slikar uvijek počinje od velikih površina, da bi se na kraju posvetio pojedinostima. Kada je jedna boca završena, na nju se nanosi zaštitni sloj. To je jedna vrsta laka koji štiti sliku od oštećenja, kao i od utjecaja vode. Boce se zahvaljujući tom zaštitnom sloju mogu prati, iako to baš nije preporučljivo.

ZAUSTAVIO PROCESU ZABORAVLJANJA

Zanimalo me kako i kada uspijeva slikati pored svih obveza koje ima kao učitelj u školi? Odgovorio mi je, sa simpatičnim smjешkom, da obično slika noću, kad svi spavaju i kad je mir i tišina. Napomenuo je kako je za takvu vrstu slikanja potrebna potpuna koncentracija. Sve radi isključivo sam, i u svoje radove unosi dušu i znanje - prije svega etnološko poznavanje svoga kraja.

Na pitanje koji mu je rad najdraži, gospodin Nikola otkrio mi je da je to konj, jer je upravo slikajući konje postigao savršenstvo. On spominje grivu, za koju kaže da je nastoji prikazati

što vjernije, kako bi se vidjelo da je taj konj "timaren". No, na kraju je ipak priznao, da su mu svi njegovi radovi jednako dragi, svaki na svoj način.

Uvjeren sam da gospodin Nikola Živković nije jedini koji voli i živi za svoju rodnu Slavoniju, kojoj se u potpunosti predaje. Takvih ljudi ima još, ali on je jedan od rijetkih koji je uspio zaustaviti procese zaboravljanja oslikavši obične, staklene boce, i tako pridonio vrijednosti narodnih običaja, prvenstveno narodne nošnje. Jedno je sigurno, takvim rijetkim ljudima treba pružiti punu podršku da i dalje nastave pridonositi umjetnosti naše Majke Slavonije.

OSJEČKI LIKOVNI KVADRAT (PREDSTAVLJANJE VLADIMIRA PANDŽIĆA)

Pandžić nema ograničenja, slika ono što vidi pokušavajući iskoristiti sve vrste materijala. Njegova podloga nije slikarsko platno ni papir, on najčešće odabire čiste, prirodne materijale - drvo, daske i ostale proizvode od drveta

Autor kojega ću predstaviti je Vladimir Pandžić, čovjek koji se pridružio osječkom likovnom kvadratu.

V. Pandžić nema nikakvih tematskih ograničenja. Premda mogu govoriti samo o izloženim slikama, jer sam samo njih vidjela, pokušat ću vam ih predstaviti i donekle vas upoznati s tehnikom slikanja i pojedinim sadržajem svake slike.

Kao što sam već spomenula, Pandžić nema ograničenja, on slika ono što vidi, pokušavajući iskoristiti sve vrste materijala. Ulaskom u prvu prostoriju s njegovim slikama zatamnio mi se pogled, jer svaka slika sadrži najtamnije nijanse određene boje, dok kontrasta uopće nema. Crna boja karakteristična je za kompoziciju većine njegovih slika, izražavajući depresivan i vrlo pesimističan ton. Potezima kista zatamnio je cijelu površinu da bi tek u sredini, ili u kutu, svijetlijom bojom osvježio rad. Upravo ta svijetla boja kao da prikazuje njegove trzaje i pokušaje izvlačenja iz sivila i tame.

Vrlo je važno napomenuti i njegovu posebnu tehniku slikanja te neobičan materijal. Podloga mu nije slikarsko platno, niti papir. Najčešće odabire čiste, prirodne materijale - drvo, daske i ostale proizvode od drveta. Slaže ih i spaja tvoreći tako zamišljeno platno preko kojega prelazi uljanom bojom. Osim obrađenih drvenih površina, za likovni rad koristi i one neobrađene, sasvim prirodne površine.

SVIJETLI NABORANI KRUG

Ulaskom u drugu prostoriju početni, odnosno, prvi dojam se promijenio. Ovdje je likovni sadržaj potpuno je drukčiji od onoga već viđenog. Ovdje, ne samo da su boje svijetlije (žuta, crvena, ljubičasta), već je i njihov prikaz veseliji i življi. Glavni motiv je krug na jednoboju površini, sačinjen vrlo neobičnom tehnikom slikanja i likovnog izražavanja: olovkama različitih vrsta i veličina koje su priljepljene za drvenu površinu, i prebojane, tvoreći tako nabore i nepravilnosti na ravnoj plohi.

I ovaj put htjela bih vas pozvati u *Galeriju likovnih umjetnosti* u Osijeku na vrlo zanimljivu i jedinstvenu izložbu, čiji sam dio pokušala predstaviti, a sve ostalo (i ovo predstavljeno) ipak je najbolje pogledati.

Ako čovjek iskreno voli što takvu ljubav zavređuje i ako je ne rasipa na tričave i beznačajne stvari onda malo-pomalo stječe sve više znanja i postaje jači... Nikada ne smijemo dopustiti da se ugasi plamen u našoj duši, već ga moramo neprestano podržavati. Tko uvijek živi u siromaštvu i voli ga, ima veliko blago...

Vincent van Gogh

IZLOŽBA U GALERIJU LIKOVNIH UMJETNOSTI OSIJEK (JOSIP ŠKERLJ I LUCIJA PANDŽIĆ PEROJEVIĆ)

Škerlj nije svoj bunt protiv postojećeg izrazio na već viđen način, on sivilo uništava snažnim ali poetski profinjanim bojama. Djela Lucije Pandžić Perojević modelirana su isključivo rukom a krasi ih blaga asimetričnost i profinjani, sitni vjenčići

Redoviti su posjetitelji osječke *Galerije likovnih umjetnosti* imali prigodu vidjeti zanimljivu izložbu. *Osječki likovni kvadrat* bio je sačinjen od djela Branimira D. Kusika, Vladimira Pandžića, Marijana Sušca i Marka Živkovića. No, prostor Galerije ispunili su i aktovi poznatog osječčkog slikara Vladimira Džanka (kojeg su proslavili akvareli i pasteli Dunava i Drave), slike Josipa Škerlja, te keramika Lucije Pandžić Perojević. Posebnu je pozornost izazvao upravo likovni izraz dvoje posljednjih autora. Osječki su se likovni umjetnici pretežitno posvetili domoljubnoj tematici, pa je, s tim u skladu, jednim dijelom izložbe zavladao tmuran ugođaj. Već toliko puta viđenu tamu dopunili su naslovi, primjerice *Baranja 1991., Progon...*

PROFINJENOŠĆU PROTIV SIVILA

Svojevrsno je mrtvilo i formuliran izraz, kao i siromaštvo kulturne scene, tih nadolazećih jesenskih dana pobijedio Škerlj. Ovaj je Dubrovčanin završio Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu 1965. godine i potom se ponovno nastanio u svome rodnom gradu. Nagrađen je 1970. godine nagradom *SKOJ-a* i *Salona mladih*. Iste je godine primio nagradu *Turističkog društva Dubrovnik*. Godine 1981. uručena mu je *Diploma zaslužnog likovnog pedagoga Hrvatske*. Samostalno je izlagao u Dubrovniku, Zagrebu, Šibeniku, Slanom i Beču. Škerlj nije svoj bunt protiv postojećeg izrazio na već viđen, poznat način. On se sivilu ne suprotstavlja tako da prikazuje njegovu ružnoću i time ga, bila nam to želja ili ne, afirmira. Naprotiv, on sivilo uništava rabeći snažne ali poetski profinjene boje. Autorova preokupacija, Dubrovnik, nije prikazan kao ratni stradalnik, iako je velik broj slika nastao u vrijeme, i poslije, granatiranja grada. Dubrovačke zidine, ulice, krovovi i nebo, u stvarnosti oštećeni i unakaženi, preneseni su na platno kao cijeli, lijepi i uzvišeni. Osim dominacije nijansi zelene i plave boje, autor je prepoznatljiv i po slikarskom rasteru. U obliku dijagonalnih šara koje se međusobno isprepliću, on je postao obvezan inventar svih Škerljovih slika na ovoj izložbi, dajući im veseo, razigran, proljetni ton. Upravo na taj način, zanosom i optimizmom, ovaj se autor izdvojio od ostalih.

PLAVKASTO-ZLATNA BEZBRIŽNOST

Ipak, bilo bi nepravedno kada bismo kao zaslužnog za svojevrsnu transcendenciju imenovali samo Škerlja. Lucija Pandžić Perojević svojom je keramikom izuzetno dobro dopunila izložbu svoga sugrađanina. Njezina djela, modelirana isključivo rukom, nastala tehnikom trostrukog pečenja, krasi blaga asimetričnost i profinjani, sitni vjenčići kojima je pokrivena gotovo cijela površina svakog eksponata. Pretežno plavkasti tonovi, ponegdje dopunjeni zlatnom bojom, pridonose ugođaju već ranije spomenute razigranosti i bezbrižnosti. Nadovezana na Škerljove slike, ova keramika budi asocijacije na morsku površinu ili obalu.

Lucija Pandžić Perojević završila je srednju školu i fakultet u Osijeku, ali od 1977. godine živi i radi u Dubrovniku. Keramikom se počela baviti 1984. godine kada su je D. Fradl i K. Garmesen Fradl uputili u keramiku. Bitno je spomenuti kako skulpture Lucije Pandžić Perojević dobivaju oznaku umjetničkog unikata od strane Udruženja samostalnih umjetnika Hrvatske. Samostalno je izlagala 1993. godine u Dubrovniku (*Galerija Ars Longa Vita Brevis*) i 1994. godine (Dubrovnik, *galerija Sebastijan*), a sudjeluje i na *Bienalu Slavonaca* u Osijeku.

PRVA SAMOSTALNA IZLOŽBA SLIKA ŽELJKA BEGOVIĆA

Od 31. listopada do 12. studenoga 1994. godine u izložbenom prostoru Cibalee banke d.d. Vinkovci održana je prva samostalna izložba Željka Begovića

Željko Begović rođen je 1964. godine u Slunju, a živi u Cerni nedaleko Vinkovaca, gdje je završio osnovnu školu i ostvario prvi kontakt s likovnom umjetnošću, te upoznao osnovne likovne tehnike.

Danas je apsolutno na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi profesora Zlatka Kauzlarica - Atača. Do sada nije imao značajnijih izlazaka pred javnost, osim grupnih izložbi, tako da sada imamo priliku pogledati njegovu prvu samostalnu izložbu. U likovnom postavu izložbe sudjelovao je i sam umjetnik, tako da izložba slijedi likovni razvoj autora od druge godine studija do danas. Na samom početku možemo vidjeti autoportrete na kojima se zamjećuje početnička plahost poteza, diskretne linije i vrlo blagi tonalitet. Obilježja su to i sljedećih djela nastalih također na drugoj godini studija: dva muška akta i mrtva priroda, nakon čega, na trećoj godini, slijedi potpuni preokret. Slikar otkriva žive i čiste boje stvarajući, odnosno, otkrivajući svoj likovni izraz s vidljivim utjecajem njemačkog i francuskog ekspresionizma. Prvo nastaju ženski aktovi vrlo izražajnih boja i osobite forme, zatim autoportret bitno drukčiji od onih u početku. Tu su i vizije čovjeka dvadesetog stoljeća, odnosno autorovi izleti u apstrakciju, nakon čega se ponovno vraća u stvarnost te radi mrtvu prirodu i konje, čiju realnost još više povećava uokvirivanjem u prozorska okna, što je vrlo dojmljivo i originalno.

EKSPLOZIJA PRASVIJESTI

Poslije takve realnosti, naravno, nešto potpuno drukčije. Serija od dvanaest čisto ekspresionističkih slika s temom leptira. Tema jest ista, ali svaka od tih dvanaest slika kazuje nam nešto drugo. Svaka ima svoj osobit izraz, svoju paletu dominantnih boja. Željko Begović odabrao je boju, a ne oblik da bi nam priopćio ono što misli. Za moj ukus, boje su previše sirove i napadne, no, bitno je ono što slikar osjeća, što želi pokazati. Mogu samo reći da su mi se najviše svidjele tzv. bezpredmetne slike, apstraktna faza ovoga, zasigurno vrlo nadarenog mladog hrvatskog slikara, koji će svojim djelima upotpuniti i obogatiti naše slikarstvo.

Osobito su mi se svidjele dvije slike nazvane *Eksplozija pra-svijesti* i *Igra vertikalne energije* koje odudaraju od svih ostalih djela svojom dubinom i unutrašnjom energijom. Obje slike su radene uljem na platnu, tehnikom koju najviše i upotrebljava. Osim ulja na platnu, neke slike radene su i temperom, te uljem na kartonu, lesonitu i drvetu.

Ova izložba vrlo je zanimljiva, a Željko Begović novo je ime u hrvatskom slikarstvu, koje svakako treba upamtiti. Na početku je svojeg slikarskog opusa i nadajmo se da ćemo uskoro ponovno imati priliku vidjeti njegova djela u Vinkovcima. Za Vinkovce je to poseban događaj jer je kulturni život grada sve do nedavno bio vrlo zapušten.

Osobito je žalosno to što su mladi ljudi potpuno nezainteresirani za kulturna događanja bilo koje vrste, tako da na otvorenju ove izložbe gotovo nije niti bilo mladih. Za to je možda kriva neobaviještenost građana, jer u čitavom gradu mogao se naći samo jedan plakat koji bi upozorio na događaj koji se odvija u našem gradu, a kojem bi se trebalo posvetiti puno više pažnje. Osim toga mislim da je otvorenje izložbe trebalo biti prikazano i na Vinkovačkoj televiziji kako bi građani bar putem ovoga medija bili obaviješteni o kulturnom životu u svom gradu.

OGRANIČENI RADOVI GORANA TRBULJAKA

Glatkoća drveta čini savršen zatvor, a bijelo platno leđi svojom čistoćom. Točka, jedva primjetna, dobiva nove dimenzije. Rupa je bacila sjene: jedna, dvije... Vidim ih sedam. Ograničeno?

Izložbeni prostor *Galerije Hajdarović* u Požegi pružio je svojim posjetiteljima uokvirenu utjelovljenost motiva Gorana Trbuljaka. Ta uokvirenost nazvana je *Ograničeni radovi*. Jesu li djela imenovanog umjetnika zaista ograničena, kako je to istaknuto u naslovu?

Izloženi radovi manji su dio Trbuljakove djelatnosti na temu slikarskog platna zaštićenog iza ostakljenog okvira. Početak je označen (banalnim) slikanjem izloga dućana sa slikarskim potrepštinama, ispred platna koje je u izlogu bilo postavljeno. Kasnije Trbuljak sve više i više slika po staklu ispred slikarskog platna, dakle, platno ostaje netaknuto. Slikarev glavni adut je ironija kojoj izjednačava vrijednosti *Mona Lize* i čistoga, bijelog platna ali kojom, isto tako, naglašava kako njegova čista platna ostaju za nekoga "tko će slikati bolje od njega". Međutim, konačno i njegov kist popušta čarima platna. Ipak, ne potpuno. Upravo su tako nastali radovi izloženi u požeškoj *Galeriji Hajdarović*.

U drvenom okviru smještena je pravokutna bijela ploha. Ispred nje se nalazi staklo s rupom na sredini, promjera svega nekoliko centimetara. Iza rupe, na platnu, nacrtana je valerom (zemljanih boja ili pak bijele) obična točka, ponegdje nešto veća od rupe na staklu, a ponegdje sukladna rupi. Na nekim slikama točka je razlivena prema dnu, ostavljajući tako dva-tri puteljka. Ograničeno? Realno gledano, da. Ograničenost je naglašena i drvenim okvirom, i pravilnim rubom rupe na staklu, i (polu)praznom bijelom plohom, a i točkom nacrtanom kistom kroz onu rupu, koja nije slikaru dopuštala naslikati nešto više (i bolje (?)) od obične točke.

RUPA JE BACILA SJENE

No, svjetla Galerije se pale, a s njima stižu i sjene. Glatkoća drveta čini savršen zatvor, a bijelo platno leđi svojom čistoćom. Točka, jedva primjetna, dobiva nove dimenzije. Rupa je bacila sjene: jedna, dvije... Vidim ih sedam. I tonem. Ta je tužna točka sama, unatoč sedam sjena na sebi. Sama je, zarobljena u tom hladnom zatvoru, na čistini, dok jedini kontakt sa svijetom predstavlja ta majušna rupa. Majušna je, a ipak velika gotovo koliko i točka sama. Netko pride, želi je, možda, i dodirnuti. Odustaje. Od straha, vjerojatno. Ona je opet sama, sama sa svojih (čak ne ni svojih) sedam sjena. Parapsiholozi kažu da se svaka osoba sastoji od sedam tijela, odnosno, sedam bića. Neka, navodno, mogu i otići iz fizičkog tijela. Sjene na točki vrludaju. Sve to zahvaljujući običnom, umjetnom svjetlu. A točka se ne pomiče. Tužna ostaje u sredini svog brutalnog platna, zahvaljujući kojemu, ipak, i postoji.

Svjetla se gase. Ostalo je još jedno, uporno. I jedna je sjena ostala. Na bijelom platnu ostaje svijetli rub i tamni rub. Rekli bismo kako u svakom dobru ima zla i u svakom zlu dobra. Ili, najjednostavnije (!), krenuli bismo od Yin Yanga.

Čovjek poželi istrčati van kako ne bi morao nositi teret spoznaje ostalih točaka. No, nema potrebe. Ostale se točke pasivno odnose prema slikama. Uživaju u čavrljanju, u zamaranju glupostima. Ne, nećemo tako. Ipak su to intelektualci. Možda i zubari, ali još uvijek intelektualci. I umjetnici posjećuju prezentacije zubarskih stolica kako bi "razglabali" o nečijoj djeci ili politici. Ima nas/vas svakakvih.

MONOLOG OBJAŠNJENJA IZABRANIMA

Sam autor nije se potrudio izreći više od deset riječi kako bi pojasnio svoje motive i značaj slika. Zato se, poslije uvoda, zdušno bacio u tihi monolog koji je (pozorno (!)) slušala zgodna,

mlada novinarka. Iako mu htjedoh postaviti nekoliko pitanja, pobjegla sam nakon nekih pola sata čekanja, u strahu da će potpuno razrušiti impresije stečene promatranjem njegovih slika. Uvjerena sam da sam u zabludi. Iskreno se tomu nadam. Inače, Trbuljak je diplomirao na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti i Akademiji za film, kazalište i televiziju u Zagrebu. Studirao je i na *Ecole Nationale des Beaux Arts* u Parizu. U posljednje je dvadesetčetiri godine imao osamnaest izložbi, od Pariza, preko Venecije, Zagreba, Dubrovnika, Umaga, Rovinja pa do Beograda. Usprkos tomu Trbuljak je izjavio kako ni na jednom otvorenju svojih izložbi nije zapazio posjećenost veću od ove u Požegi, gdje je otvorenje bilo 19. studenog 1994. godine. Sve u svemu, iako nisam primijetila pretjeranu zainteresiranost za djela, atmosfera je bila ugodna i opuštena. Unatoč ogorčenosti koju je u meni prouzročilo ponašanje slikara, žao mi što nisam uistinu čula kako govori, te malo porazgovarala s njim, tim više što mi se stvarno sviđaju njegove slike. No, nadam se da ću za to već imati prilike.

X.

BISERI PROŠLOSTI

SAMOSTANI I KNJIŽNICE

FRANJEVAČKI SAMOSTAN KAO KULTURNI SPOMENIK

Knjižnica broji približno 11.000 stranica rukopisa, 15.000 svezaka knjiga, 5.000 svezaka novina i časopisa te ostale građe. Posebna vrijednost je arhiv koji je pouzdan svjedok materijalnog i duhovnog razvitka samostana, grada i njegove okolice

Jutro je. Nedjelja. Pravo jesensko prijevodne. Mnoštvo je boja i sunca. Dan kao stvoren za šetnju. No, ni šetnja nije kao što je nekad bila. Više nema šetnje uz obalu pa do franjevačkog samostana. I tako, dok razmišljam o franjevačkom samostanu i bogatstvu koje nosi u sebi, pada mi na pamet pitanje koje si, zapravo, sve do danas nisam postavila. Što je s knjižnicom franjevačkog samostana i od kada ona zapravo postoji? Koliko se to bogatstvo zapravo krije u njoj?

Tražeci odgovor na ovo pitanje, prolitala sam mnogo literature, ali najpreciznije odgovore našla sam u *Brodskom kalendaru* iz 1991. godine. Naišla sam na mnoštvo podataka koji su me iskreno iznenadili, jer su posvema novo saznanje za mene. To je otkriće koje me obogatilo i učinilo sretnom.

Prvi drevni samostan uz Savu osnovan je 1694. godine. Onaj tko imalo poznaje život franjevaca treba znati da su *Biblija*, *Brevijari*, molitvenici i razne nabožne knjige, prije svega životi svetaca, knjige iz kojih su franjevci crpili građu za svoj duhovni život. Te su knjige, u biti, okosnica oko koje su se gradile kasnije samostanske knjižnice. Kada je 1710. godine u Slavonskom Brodu otvoren Provincijski studij filozofije *Franjevačke filozofske škole*, potrebe za knjigama u nastavi filozofskog karaktera došle su naglo do izražaja, što je potaklo obogaćivanje knjižnice novim knjigama. Sam je studij postojao 65 godina, a za to se vrijeme izmjenilo 25 profesora, koji su i sami pisali knjige. Studij se odvijao u dva razdoblja, s prekidima: od 1710. do 1713. i od 1720. do 1783. godine. U dva razdoblja, i to od 1712. do 1720. i od 1816. do 1817. godine u Slavonskom Brodu organiziran je i novicijat (jednogodišnje iskušeništvo, duhovno pripremanje za redovničko i svećeničko zvanje) radi upoznavanja duhovnog života, osobito franjevačkog, zašto su i nabavljene knjige iz ovog područja. Pored ovog filozofsko-duhovnog književnog fundusa, iz tog doba datira i notni materijal koji je pohranjen u knjižnici, budući da su franjevci posebnu brigu vodili o glazbenoj kulturi i izobrazbi, o čemu svjedoče i samostanske orgulje.

SPOMENIK KULTURE PRVE KATEGORIJE

Samostan dobiva 1750. godine rukopisnu knjigu *Kantual*, pisanu baš za Brodski samostan u Veneciji. Prvi službeni knjižničar je Brodanin, franjevac Jeronim Bačić, i to u vremenu od 1772. do 1777. godine. On je odredio posebnu prostoriju za knjižnicu, za koju su franjevci-laici uredili stalaže. Bačić je nabavio puno vrijednih knjiga i inkunabula. Nabavio je *Bibliu* (oko 1492.-1494.) i *Bibliu* (1495.). Kasnije su knjižničari, uglavnom, bili poglavari samostana. Dokinućem samostana 1787. godine, inventar knjižnice prenijet je u samostane u Požegi, Osijeku, Đakovu. Kad su se franjevci vratili iz Đakova u brodski samostan, zaslugom đakovačkog biskupa Antuna Mandića i franjevca Marijana Lanosovića 1806. godine, vraćen je 381 naslov s 536 svezaka. Godine 1855. u samostan je dopremljena knjižnica obitelji Brlić. Smrću Ignjata Alojzija Brlića njegovi su sinovi, koji su studirali u Beču, prenijeli obiteljsku knjižnicu (8-9 tisuća knjiga) u samostan i tu je ostala 20 godina. U drugoj polovici 19. stoljeća samostanska knjižnica biva bogatija za 70 naslova i 128 svezaka tzv. *Opera Ilyrika*. Tu su zastupljena djela Adžića, Bandulovića, Lanosovića, Glavinića, Brlića, Valikanovića.

Poslije 2. svjetskog rata knjižnica je smještena u istočnom dijelu samostana. Danas ona zaprema tri velike prostorije. Knjige su većim dijelom evidentirane. Najnoviji popis je izradio fra Vatroslav Frkin uz pomoć fra Mije Hrmana i prof Antuna Đamića 1985. godine. Zalaganjem

fra Vatroslava Frkina i fra Domagoja Šimunovića knjižnica je 1985. godine svrstana u red spomeničkih knjižnica, dok ju je *Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture* u Osijeku registrirao kao spomenik kulture prve kategorije.

Ivan Damiš, Međimurac, doktor povijesnih znanosti, odnedavno uz dužnost profesora crkvene povijesti na *Višoj bogoslovnoj školi* u Đakovu vodi brigu i o samostanskoj knjižnici.

NAJVAŽNIJA DJELA

Među najvažnija djela u biblioteci mogu se izdvojiti sljedeća:

- 15. stoljeće: *Bibliu* (1492.-1494.) pisana goticom i *Bibliu* (1495.)
- 16. stoljeće: *Breviarum argentinense* (1511.), Plinius Secundus *Naturalis historia* (1536.), Ovidius Publius Naso
- 17. stoljeće: Matija Divković *Nauk krstianski* (1611.), Bartol Kašić *Perivoj od dievstva* (1683.)
- 18. stoljeće: Antun Bačić *Istina katoliscanska* (1732.), Pavao Ritter Vitezović *Kronika* (1744.), Andrija Kačić Miošić *Razgovor ugodni...* (1795.), Marijan Lanosović *Die neue Einleitung zur slavonischen Sprache* (Osijek 1776.), *Četverojezični njemačko-hrvatsko-latinsko-talijanski rječnik* i *Njemačko-hrvatsko-latinsko-mađarski rječnik* (oba u rukopisu)
- 19. stoljeće - može se izdvojiti prva pisana povijest Hrvata na hrvatskom jeziku Ivana Šveara *Ogledalo Ilirije* (1839.-1842.), te *Vienac bogoljubnih pjesama* (1885.) Marijana Jaića, a tu je i knjiga Rudolfa Horvata *Slavonski Brod*.

Knjižnica broji približno 11.000 stranica rukopisa, 15.000 svezaka knjiga, 5.000 svezaka novina i časopisa te ostale građe. Posebna vrijednost je arhiv koji je pouzdan svjedok materijalnog i duhovnog razvitka samostana, kronika zbivanja u i oko samostana, i u izvjesnom smislu kronika grada.

NA RASPOLAGANJU I GRAĐANSKIM LICIMA

Iako u samostanu, knjižnica nije sama sebi svrha, niti je zatvorena za javnost. Kao dio hrvatske kulturne baštine ona je na raspolaganju, kako članovima samostana, tako i građanskim licima. Njezin knjižni fond koriste učenici, studenti, kulturni i znanstveni radnici. Knjižnicu godišnje posjeti više od tisuću posjetitelja. Danas je vrlo teško doći do literature koja se nalazi u knjižnici franjevačkog samostana, jer je knjižnica tijekom rata izmještena u jedno slavonsko selo.

Na kraju ove priče o knjižnici franjevačkog samostana, umjesto zaključka, može mi poslužiti misao dr. Ivana Damiša: "*Knjižnica i arhiv Franjevačkog samostana mogu imati neslućenu misiju u ovome gradu i okolici i to baš na poseban način u ovo vrijeme. Ovdje se preko kulture mogu približiti jedni drugima ljudi najrazličitijih ideologijskih obzora vjera i nacija. Na području kulture se uvijek moguće susresti, jer to je temeljna realnost koja nas ujedinjuje*".

TENJA

Pisani dokumenti govore da su prve obitelji, koje su nastanjivale mjesto Tenja, bile katolici prezimenom Šimić i pravoslavci Kneževići, a potomci i jednih i drugih i danas žive u Tenji

Između 1360. i 1380. godine, u crkvenim knjigama za ovaj dio Hrvatske, prvi put se u pisanoj formi spominje ime naselja Tenja. Prema znanstvenim izvorima na području današnjeg naselja Tenja tisuću tristo i neke nalazilo se vlastelinstvo njemačke obitelji Thena i drži se da je po njima čitavo naselje dobilo ime.

U crkvenim knjigama, koje su za to vrijeme jedina pouzdana literatura, spominje se pošast kuge 1369. godine. Tadašnje naselje Tenja bilo je jedno od rijetkih mjesta koje je, uz još neka, pošteđeno te opake bolesti. Za vrijeme turske okupacije u selu Tenji i okolnim mjestima, uključujući i grad Osijek, uvriježio se jedan mali dio riječi koje se i danas upotrebljavaju u svakodnevnom govoru. Tako se u Tenji upotrebljavaju turcizmi kao što su dućan, avlija, pendžer, ćuprija, astal itd. Završetkom turske okupacije grad Osijek i okolica, kao granični predjeli, potpadaju pod utjecaj europskog načina življenja i kulture, čiji je nositelj Austro-Ugarska.

Pisani dokumenti iz tog vremena govore da su prve obitelji, koje su nastanjivale mjesto Tenja, bile katolici prezimenom Šimić i pravoslavci Kneževići, a potomci i jednih i drugih i danas žive u Tenji. Postoji i legenda koja priča o izvjesnom "Tenjcu" koji je bio vrlo zapažen napadač na Turke.

U Tenji postoje dvije crkve: katolička posvećena svetoj Ani i pravoslavna crkva posvećena svetom Nikoli. Obje su smještene u starom dijelu Tenje.

MISLI I DALJE U TENJI

U 17. stoljeću, vlastelinstvo je u Tenji preuzela obitelj grofova Bartolović, koji su tamo izgradili ljetnikovac (dvorac - današnji dio škole). U okolini su bile i druge vlastelinske obitelji koje su imale svoje ljetnikovce, primjerice, obitelj Adamović na Orlovnjaku (koja je posjedovala i ergelu). Pored Bartolovića i Adamovića, u okolici mjesta Tenje postojale su obitelji Guner, Tufek, Reis i druge, a danas postoje i tzv. pustare pod tim nazivima.

Pored crkvi Tenja je već 1806. godine imala jednokatnu školu (prva izgrađena katnica u Tenji) u sadašnjoj ulici Maršala Tita. Nakon II. svjetskog rata dvorac Bartolović pretvoren je u zgradu osnovne škole, a 70-ih godina dograđena je nova zgrada pa je škola tada bila proglašena, u ondašnjoj Jugoslaviji, najboljom. U parku oko dvorca postoji jedno u svijetu rijetko drvo. Naziv mu je *GINKO BILOBA* (papratnjača) i zaštićeno je međunarodnom konvencijom. Tenja je s Osijekom uvijek bila povezana drumom - putem nasutim sitnim kamenjem. 70-ih godina se više pozornosti počelo posvećivati razvitku samog mjesta te se gradi nova asfaltna cesta, pošta, obnavlja elektrifikacija. U novije vrijeme izgrađen je vodovod, zbog pojave epidemije žutice, a prije nekoliko godina selo dobiva plin. Nekako, u isto vrijeme, stavljena je u funkciju i nova telefonska centrala. U selu je oduvijek djelovalo kulturno-umjetničko društvo, odvijao se bogat športski život, čiji su članovi često imali zapažene nastupe i bili nagrađivani. U posljednjih dvadesetak godina Tenja se naglo razvija na svim poljima pa tako i u izgradnji novih kuća. Sjeverno od starog dijela Tenje razvilo se naselje sa svom potrebnom infrastrukturom, te je odmah dobilo naziv *NOVA TENJA*.

Moje selo je lijepo i meni veoma drago. A onda je došao kobni datum - 27. lipnja 1991. Tada je sve počelo. Bili smo otjerani. Moja obitelj i ostali. Nikada neću zaboraviti taj dan. Bez obzira na sve što se od tada dogodilo, svojim mislima sam neprekidno u Tenji. Jednog dana u skorij budućnosti, nadam se i vjerujem, bit će to stvarnost.

DANI CERNIČKE KULTURE

Cernik je, za sada, malo slavonsko mjesto, ali vrlo bogato zahvaljujući mještanima i svima onima koji se trude kako bi jednog dana, osim domaćih posjetitelja, na prag franjevačkog samostana stupili i strani turisti

Cernik, mjesto smješteno sjeverno od Nove Gradiške, ovih dana poznato je po brojnim kulturnim i društvenim događajima. Sam Cernik nije tako velik. Kao povijesno i kulturno mjesto, značajno je prije svega po starom franjevačkom samostanu. Upravo su se u toj kulturnoj ustanovi odvijali svi kulturni i društveni događaji ovog ljeta. Ipak, najveća slavlja i svečanosti odvijala su se za vrijeme velikih blagdana i misnih slavlja. Narod ovoga kraja morao bi biti sretan i zadovoljan svojim zavičajnim mjestom, jer ono živi jednim aktivnim životom gdje svatko može naći nešto za "svoju dušu".

U posljednje vrijeme franjevački samostan svoje je prostor obogatio brojnim izložbama likovnih, slikarskih i kiparskih radova nekih poznatih i manje poznatih umjetnika. Svi oni, čije oko nalazi zanimljivosti na slikarskim platnima, mogli su pronaći mir i zadovoljstvo te se prepustiti razgledavanju zanimljivih radova. Sva djela postavljena na izložbi 8. listopada, nastala su upravo u Cerniku na drugom ovogodišnjem sazivu *Likovne radionice* franjevačkog samostana. U radionici je sudjelovalo i stvaralo sedamnaest slikara i kipara, koji su radili od ponedjeljka, 25. rujna 1994. godine. U poznatom, prekrasnom jesenskom ambijentu cerničkog samostana, svoja nova djela stvarali su Josip Vukojević, Natalija Kovačević, Zdenka Bošnjaković, Vesna Kolač, Marija Šebalj, Josip Šimić, Elizabeta Filajić, Ankica Verhas, Draženka Šarić, Branimir Buk, Emil Žižman, Miro Sekulić, Predrag Gol, Miroslav Župančić, Tomislav Petranović Rvat i Josip Bičanić. Tomislav Petranović Rvat jedan je od pokretača ove radionice, koji je izrazio zadovoljstvo nastalim djelima i istakao da je u ovom sazivu nastalo i nekoliko vrhunskih radova. Otvaranjem ove izložbe pod nazivom *Brodani Cerniku* započeli su ovogodišnji *Dani Cerničke kulture*.

SAMOSTAN - KULTURNO SREDIŠTE

29. listopada održana je kulinarsko-zabavna manifestacija, poznata kao *Cernički Krmokolj*, koju je organizirao HPD *Tomislav* na veliki blagdan Svih svetih, uoči Dušnog dana položeni su vijenci na grobove palih vojnika u Domovinske ratu po svim grobljima cerničke općine. 4. studenog uslijedit će svečana sjednica Općinskog vijeća i Poglavarstva, a u poslijepodnevnom satima u franjevačkom samostanu u Cerniku bit će otvorena likovna izložba gluhoonijemog slikara Josipa Vukojevića iz Slobodnice, gotovo stalnog sudionika *Likovne radionice*, koja djeluje već četiri godine u sklopu franjevačkog samostana. Nakon otvorenja izložbe u velikom holu Franjevačkog samostana bit će promocija *Zbornika radova* s dva znanstvena skupa koja su održana prošle godine. U večernjim satima istoga dana održat će se i svečana akademija u mjesnom Hrvatskom domu, gdje će sudjelovati domaća društva i sastavi. U subotu 5. studenog, održat će se prvi susret mladih pjesnika Slavonije i Baranje u prostorijama mjesne osnovne škole. 6. studenoga, u nedjelju, svečanom svetom misom koju će predvoditi zagrebački pomoćni biskup msgr. Juraj Jezerinac zahvalit će se Bogu i dobročiniteljima koji su pomogli u obnovi cerničke župne crkve. U samostanu se planiraju još neke aktivnosti koje bi franjevački samostan pretvorile u kulturno središte. Od dosta planova dva su najvažnija, odnosno najizraženija: osnutak *Muzeja sakralne umjetnosti* i *Umjetničke galerije* u Cerniku. Osim materijala potrebnog za Muzej, franjevci u Cerniku osigurali su i materijal za Galeriju -

umjetničke slike koje datiraju iz 18. stoljeća. Galerija bi sadržavala i djela suvremenih umjetnika. U želji, da će se ostvariti zamisli i planovi franjevacu ovog samostana, budimo ponosni na Cernik. On je, za sada, malo slavonsko mjesto, ali vrlo bogato zahvaljujući mještanima i svima onima koji se trude da bi jednog dana, osim domaćih posjetitelja, na prag franjevačkog samostana stupili i strani turisti, te tako opravdali trud vrijednih franjevaca.

XI.

VLASTITA SADAŠNJOST KAO ALTERNATIVA

RAZNO

FANZINI

Požega je nesumnjivo jako (a donekle i kvalitetno) žarište fanzina. Povezani su s drugim fanzinima diljem Hrvatske, a i šire, pružajući pomoć mnogim manje poznatim bandovima prilikom promocije

Zbog nedostatka objašnjenja tudice "fanzini" u rječnicima stranih riječi, poslužit ću se laičkim prijevodom. On polazi od engleskih riječi fan i zine koje označuju obožavatelja, poklonika, odnosno, časopis, primjerak. Iz toga proizlazi da je fanzin (eng. fanizne) svojevrsan časopis, svezak za poklonike određenih stilova, ideja ili žanrovskih skupina.

U razvijenoj požeškoj subkulturi i "underground" životu motiviranost su pronašli ponekih pripadnici "punka" ili "metala", ističući potrebu za ljubavlju, mirom, slobodom ili pak morbidnost svakodnevice, želju za uništenjem i samouništenjem, te likovanje nad vlastitom ideologijom. Početak je označen krajem osamdesetih godina kad je Goran Ivanović, uz podršku ondašnjih kreativaca, izdao svoj *Warhead (are you fit to live?)*. Imenovani fanzin i danas nadmoćno drži najcjenjenije i najpopularnije mjesto u ukupnosti hrvatskih fanzina ovog žanra, a vlasnici njegovih prvih brojeva s ponosom ih čuvaju, ne samo zbog sadržaja, nego kao vrijedan dokument. Ljeta 1994. izdan je 12. broj Gocovog *Warheada* i to dokazuje, koliko autorovu sposobnost nabave aktualnih materijala, toliko i aktivnost kako hrvatskog tako i svjetskog "undergrounda". Uz česta udruženja s Gocom, ali i mnogim drugim autorima fanzina, aktivan je i Boris Milaković - Kukatz. On kroz svoj fanzin, ali i kuću *Fecal Forces* nastoji prenijeti bit anarhije, moć hard core razmišljanja, ali isto tako nemilo eliminira sve one "pozere" koji se uklapaju u takva društva zbog traženja lidera u misli koja nastoji srušiti društveni poredak, nadajući se manijakalnim provodima, a ne pokušavajući proniknuti u srž problema. Taj sažetak Kuktzevih monologa trebao bi pokazati put kojim je krenuo sa svojim *Fecal Forcesom* i objelodanio tri primjerka tog fanzina. Ogorčen i kritičan stav autora, dosta interviewa, ali i literarno stvaralaštvo ponekih amaterskih pjesnika s ogromnom dozom morbidnosti i pesimizma, obilježja su Kuktzeva fanzina.

NA MLADIMA SVIJET OSTAJE

Treći u egzistenciji je petnaestogodišnji Oliver Sertić, tradicionalno dugokosi "diktator", aktivan kako na požeškoj "underground" sceni tako i na Radio Požegi, te u požeškom Narodnom kazalištu. Dva broja Oliverova *Postmortema* označena su kao grind/doom/death/thrash/punk/HC/crust/stench/anarcho/noise/full/argh!, zine, no, većinom mu se javljaju metal-bandovi. Uz iznimku poneke kaotične stranice, može se reći da dečko ide dobrim putem. *Star Slamer* pokušaj je Daria Tomića koji paradoksalno veliča s jedne strane anarhiju, a s druge nacizam. Mnoštvo sličica iz stripova s razgolićenim ženama i mišićavim muškarcima, pjesme poznatih bandova i autorovi (primitivni) literarni pokušaji ipak nisu nešto što čini pravi fanzin.

Potres mozga Sulijana Samardžije - Sulija podsjeća na Paju Kanižaja, ali u nekom naturalističkom stilu. Literarno stvaralaštvo petnaestogodišnjeg Sulija, inače mladog death-metalca, posvećeno prvenstveno njegovim prijateljima, donosi 10 minuta surovog humora, koji je ("sad but true") zanimljiviji od podosta tekstova drugih fanzinista. Dokaz kako godine ne predstavljaju nikakve prepreke, jedanaestogodišnji je metalčić Filip Sertić, koji je stidljivo objavio fanzin *Deplh*, bez ikakve vrijednosti ali s puno entuzijazma, stoga bi bilo nemilosrdno zaobići ga.

Tu je i fanzin *Sleep* Silvia Mojaša-Frica, a u pripremi su bar još dva nova fanzina. Dakle, Požega je nesumnjivo jako (a donekle i kvalitetno) žarište fanzina. Povezani su s drugim fanzinima diljem Hrvatske, a i izvan njezinih okvira, pružajući pomoć mnogim manje poznatim

bandovima prilikom njihove promocije.

Literarnim djelima ponajviše zadovoljavaju Mihael Rukavina - Riki, Kukatz i određeni Mika, dok tekstovima prednjače legendarni *Apatriidi*, a ne zaostaju ni *Attitude*. Uspješnost daljnjeg djelovanja Požežana i njihovih fanzina pokazat će se slovima koja već nekoliko godina revno prikazuju našu, a i ostalu "underground" scenu ostatku življa (neskromno bi bilo reći svijeta). Ako je vjerovati onoj staroj uzrečici *Punk, s not dead*, ovoga će biti još dosta.

VUKOVAR - 18. STUDENOGA 199...

Središom studenog svake godine sjećamo se Vukovara. Obilježavamo početak njegova nepostojanja. Vremenom i taj datum postaje kao i svaki drugi...

Kada govorimo o Vukovaru danas, malo je ljudi koji mogu shvatiti pravo značenje i veličinu te riječi. Teško je uopće pričati o nečemu što više ne postoji. Možda bi poneki ljudi pokazali određenu tugu pri samoj pomisli da taj grad više ne egzistira i da je pitanje hoće li ikada više biti kao prije.

Vukovar je, u svojoj bliskoj prošlosti, imao sve ono što je potrebno da bi se neki grad zvao potpunim. Po svom opsegu nije se ubrajao u velike gradove, ali baš ta njegova "veličina" činila ga je posebnim i iznova zanimljivim.

Dvorac Eltz - jedna je od osnovnih asocijacija na Vukovar. Ta građevina bila je smještena na samom izlasku iz središta grada. Velika je žuta zgrada širila oko sebe određenu tajanstvenost, i mamila slučajne prolaznike i turiste da bez oklijevanja uđu i "pročeprkaju" po slavnoj prošlosti Vukovara. Tamo se moglo pronaći raznih zapisa o vladarima na području Vukovara. Ljudi su se u mislima vraćali u povijest razgledavajući razne sablje, mačeve, štitove, oklope... Dvorac Eltz slovio je za jedan od najpoznatijih muzeja u Hrvatskoj, čak u tolikoj mjeri da su i ljudi u inozemstvu pri njegovu spomenu znali o kojemu je gradu riječ.

TKO SE NAJEDE ŠTUKI, I NAPIJE VUKE...

Vječni Dunav. Činjenica je da i danas tamo stoji. I nakon tri godine izbjivanja Vukovaraca još uvijek je jednako plav i teče istim smjerom. Ali ljudi više nisu isti. Nekada se na njegovoj obali moglo susresti mnoštvo ljudi, u svako doba dana, koji su se jednakim zadovoljstvom divili Dunavu. Po njegovim vodama plovili su čamci, veći i manji, prelijetale su ptice, ponekad zastajkujući, kao da i one promatraju njegovu ljepotu. Na njemu su se do kasnih večernjih sati zadržavali ribiči, ili kako su Vukovarci govorili, "pecaroši". Vječna vukovarska pošalica glasila je: "Tko se najede štuke, i napije Vuke, taj ne ide iz Vukovara". Isti ti ljudi vjerojatno i danas pecaju negdje, i traže utjehu na nekoj drugoj rijeci, ali to više nije onaj isti žar i jednaka ljubav prema tom hobiju.

Na samom Dunavu se nalazio visoko uzdignuti, često puta posjećivan Hotel Dunav. Klasična građevina sa sličnim rasporedom prostorija kao i mnoštvo drugih hotela. Ipak, nešto je bilo drukčije u njemu. U samom prizemlju nalazio se butik, a odmah do njega diskoklub "Fortuna", noćno okupljalište vukovarske mladeži. Oko samog hotela, krajolik je ukrašavala uvijek svježije pokošena trava s mnoštvom proljetnog cvijeća. Da je područje oko hotela bilo jedan od najljepših dijelova grada, potkrepljuje činjenica da se ono nalazilo gotovo na svakoj razglednici Vukovara. I danas postoje iste takve razglednice. Nakon tri godine i dalje gledamo u spotovima pjesama Vukovar prije. Vukovarci sa sjetom gledaju spomenuto i prepuštaju se, vjerojatno nikad ponovljenim, uspomnama.

NEKE NOVE RAZGLEDNICE

Druga, sasvim druga vrsta slika i svjedočanstava je Vukovar nakon 18. studenoga 1994. ali i mjesecima prije. Rijetko koja zgrada je ostala toliko očuvana da ju je moguće prepoznati. Od spomenutog dvorca Eltz ostali su samo kosturi i poneka žuta opeka. Hotel Dunav je još uvijek na istom mjestu, ali više nisu potrebne riječi za opis hotela danas.

Cijela Hrvatska i svijet još uvijek znaju da je taj grad nekada bio na sjeveroistoku naše zemlje, da još uvijek jeste, ali da ga tamo više nema. Središom studenog svake godine sjećamo se

Vukovara. Obilježavamo početak njegova nepostojanja. Vremenom i taj datum postaje kao i svaki drugi.

Ovih dana započinje i projekcija filma *Vukovar se vraća kući*. Sada je to hit i nešto novo, ali i sami smo svjesni realnosti koliko će to biti aktualno. Danas, kada netko kaže da je Vukovarac, ni po čemu se više ne razlikuje od drugih. Čak, i bježeći pred tom istinom, vjerojatno je da samo pučanstvo toga grada zna što ta izjava znači. A ostalima to postaje prošlost, i možda još samo jedan zapis u arhivu ratnih razaranja.

GDJE ĆEMO VEČERAS

Gdje izaći bistra uma, s neograničenom voljom za dobrim provodom - u ovom gradu? I vratiti se bar bistra uma. Istina je kako je "dobar provod" relativan pojam, ali ipak, neke se granice moraju povući

Od mnogobrojnih mjesta za izlazak (čak tri), za provod u našem gradiću, čovjek se naprosto ne može odlučiti gdje bi izašao. U koji disko? U koji kafić?

I tako kad se jedan neteenager odluči izaći petkom, subotom ili možda nedjeljom, u velikoj je trilemi. Gdje izaći bistra uma s neograničenom voljom za dobrim provodom u ovom gradu? Istina je kako je "dobar provod" relativan pojam, i da svatko ima svoje viđenje dobrog provoda, ali ipak, neke se granice moraju povući. Izgleda da se ljudi, bez obzira na sve, dobro provode. Što se tiče kafića, može se naći mjesto gdje se normalno sjedi, pije i zapali poneka cigareta, a da se pri tome ne osjete tuđe butine, stražnjice, dahtanje alkoholnih para u vrat, te svi ostali smradovi čovječanstva. No, uvijek se nade pokoji pripiti polovnjak koji se nečujno iskrao iz toplog obiteljskog gnijezda (dvoje djece, trudna žena, 30 godina radnog staža prosječno uspješnog knjigovode i debelo životno iskustvo), i sjetio da još uvijek može biti duhovit, šarmantan i vreckast, a da nimalo ne posumnja u svoje tjelesne (kamoli psihičke) sposobnosti. Prekrasno! Još se cijelo vrijeme moraš smješkatati kako bi izmakao debeloj ručerci oženjenog muškarca, nažalost spremnog na sve. A kad tako počne večer, zna se jako dobro završiti - mahnitim bijegom kući i vječnim zaboravom naturalizma života.

NEODOLJIVE ČARI NOĆNOGA ŽIVOTA

Kako rijetko koji kafić radi dulje od 24 sata, ne preostaje ništa drugo do odlaska u Vegu, OKS ili Tufnu. Zaista je izuzetno teško odlučiti se za samo jedno od ta tri mjesta jer svako od njih krije neodoljive čari noćnog života i potpunu zadovoljštinu. Krenimo prvo u Vegu.

Nakon susreta s neukusno nabildanim gorilama na ulazu, sudaramo se i stapamo s uznojenom gomilom. Ovdje se može svega naći: od pijane (dva piva) dječice čiji je svaki pogled očajnička želja za ljubavlju, preko umišljenih zalizanih mladaca koji ni sami ne znaju kud s tolikom šarmom, neodoljivošću i ljepotom, do trbušastih mužeka s čitavom plaćom (ili mirovinom) u džepu. Prava seoska idila!

No, tu je i OKS. Zbog savršene konstrukcije građevine STUC-a, mirisi ručka i večere se, naravno, osjete u podrumskim prostorijama (8. krug pakla) tako da kose i dijelovi odjeće posjetitelja nimalo ne smrde. Dakako, tu je i ventilacije, stoga se nikada nije dogodilo da kondenzirani znoj i alkoholne pare kaplju sa stropa na glave i ramena plesača i plesačica. A da bi koji pijani član razularene nam skupine posjetitelja OKS-a dosadivao, slinio po tebi i davio imbecilnim pošalicama - nikad! To je mjesto gdje izlaze pravi bohemi. Te ljude, ama baš nitko ne razumije! Toliko su jadni, ugroženi (u svakom pogledu), nagriženi, od svih ostavljeni siročići. Srceparajući prizor koji puni oči krokodilskim suzama. Žalosno! Okolo plešu kao mahnite polugole buduće majke koje u sadašnjem (pijanom, naravno) stanju izazivaju duboku sućut i sažaljenje nad gorkom im sudbom. A budući očevi? Oni već odavno slave rođenja svojih sinova i kćeri, tih nastavljača tradicije i širenja parole: "Ima svega osim trijeznog stanja!" Idealisti, idealisti!

OBILNE RUNDE DOBROG PROVODA

Ne zaboravimo Tufnu, to žarište osječke elite i inteligencije, taj premalen prostor ispunjen neukusom u najširem smislu riječi. Tufna je prepuna ljudi koji su tek završili (jedva nekako) osnovnu školu, a slučajno imaju oko 25 godina i pokoju Vectru. Čovjek se naprosto zapita na

koji su način ti dobri, poštenu dečki došli do novca i ništa mu ne pada na pamet. Možda se u sedmom razredu usavršili piljenje šperploča i specijalizirali izradu stalaka za salvete. Sve je moguće. Ponekad se u Tufnu zaleti krdo klimakteričnih majki, pomalo bijesnih zbog zagorena ručka, ali uvijek spremnih za dobar provod. Zanimljivo! I kad bi se kvocjent inteligencije svih prisutnih u Tufni pomnožio i potencirao s 1000, rezultat bi bio zapanjujući! Bio bi za usporedbu s IQ-om bjeloglavog supa, što je i za pohvaliti. Nije loše. Bravo! Bravo!

Zaključak je lako izvodiv. Oni malo hrabriji se odlučuju na izlazak van, dok ostali ostaju kod kuće uz vrlo zabavan i osmišljen TV program, dobre filmove (po mogućnosti japanske borbene) i nadasve šaljiv program na radiju. U svakom slučaju, može se jako dobro provesti u našem gradiću (tek nakon obilnih rundi - čega?). Sve je relativno.

Lijep provod želim!

TREBA LI BOGU TELEVIZIJA?

Kako omogućiti konfesijama da se ravnopravno služe radiom i televizijom, a da se ne ostavi dojam stvaranja konfesionalne države, katoličke? Kako osigurati kakvoću televizijskih priloga religioznog sadržaja, a da se ne dogodi puka folklorizacija religije?

Riječ, pismo i slika - tri su osnovna sredstva čovječjeg komuniciranja. Riječ - konkretno očitovanje ljudskog jezika, univerzalna je ljudska pojava, radilo se o svakodnevnom sporazumijevanju ili o priopćavanju umjetničkih, religioznih ili znanstvenih iskustava i spoznaja. Stoga, nije čudo što je biblijska poruka nazvana Božjom riječju, a Božanski Logos, Misao Očeva u Ivanovu evanđelju, Riječju (1) koja bijaše u početku, od iskona. Pismo i slika dugo su u povijesti bili samo sredstva vizualnog bilježenja riječi, ili njezina ilustracija. Izumom filma i televizije, novovjekovna tehnika, ne dokinuvši ni riječ ni pismo, vratila je slici ulogu koju ona nije možda nikada imala u povijesti ljudskoga roda. Kao da se uloga promijenila. Riječ i pismo prisutni su i u filmu, ali su sada pratnja slici, kao što nekada slika bijaše pratnja riječi, njezina iluminacija. Stoga postoji i zavodljiva lakoća slike u usporedbi s riječju, usmenom i pisanom, koje zahtijevaju određen napor u vremenskom slijedu. Premda se i slike na filmu nižu u vremenskom nizu, globalne su jedinice simultane, lake i sugestivne, što na svoj način hvata i malo dijete.

Država, poglavito totalitarna, brzo je shvatila moć i ulogu televizijske naprave, koja je danas prisutna gotovo u svakom stanu tehnički razvijenijih zemalja. Njezinoj se sugestiji prepušta ne jako dijete, mladež, odrastao radnik i namještenik kada se vrate s posla i zavale u naslonjač. Televizija je neobično prikladno sredstvo, i totalitarnih i liberalnih društava, da u čovjekovu dušu, sugestivno i dojmljivo, kanaliziraju skup svojih vrijednosti, svoj pogled na svijet i ideologiju.

TELEVIZIJA NIJE PROPAGANDNI SERVIS

Kao što nas povijest uči, religije su od samog početka upotrebljavale sliku u izražavanju religiozne poruke, a nakon izuma pisma, i pismo. Kad je u XV. stoljeću izumljen tiskarski stroj kršćanske su se zajednice smjesta uključile i okoristile tim tehničkim izumom, poglavito u doba reformacije i katoličke obnove. Stoga je razumljivo da nakon urušavanja komunističkog poretka, koji je televiziju strogo nadzirao i monopolizirao u svoje ideološke svrhe, vjerske zajednice posegnu i za tim civilizacijskim izumom kako bi svoju vjersku poruku prenijele na suvremen i djelotvoran način, kako su to nekoć uspješno činile pismom i tiskom. I hrvatska država, izašavši iz komunističkog poretka, zaputila se prema demokratskom i pluralističkom društvu u kojem bi i vjerske zajednice trebale naći svoje mjesto i svoj ravnopravan položaj, pa i u sredstvima priopćivanja. U tom je smislu uočljiv i simptomatičan nedavni sastanak predstavnika vjerskih zajednica iz Hrvatske i visokog televizijskog dužnosnika.

Budite strpljivi, gospodo, teče im on, ta vi ste duhovni ljudi. Televizija ne može biti servis nečije propagande, kao što to rekoše neki od naših ljudi koji su se već počeli buniti. Osim toga, Bog je u komunističkom režimu opstao bez televizije pa će i sada! K tomu, kad bismo vas odmah pripustili na televiziju, vi biste se smjesta zavadili...

U prvi mah, televizijski je dužnosnik u pravu, osobito ako se pažljivo ne razmotre njegove matanovske doskočice iz raosovske teologije sinova i prosjaka. Ako, naime, Boga shvatimo kao puku apstrakciju koja nema nikakve veze ni sa svijetom ni s čovjekom pa ako ga, prema tomu, i nema, on zaista može i bez svijeta i bez čovjeka pa, dakako, i bez televizije. Odgovorimo li pak doskočicom na doskočicu, mogli bismo reći kako Bogu možda i ne treba televizija, ali

ona treba suvremenom čovjeku, pa i vjerniku. Vjernik bez nje ne može, primjereno suvremenom životu i svijetu, u skladu sa svojim građanskim i ljudskim pravima, izraziti i javno očitovati svoje religiozne osjećaje i vjersko iskustvo. A on na sve to, kao čovjek i građanin, ima pravo.

TV - KRIVAC ZA NOVE VJERSKE RATOVE

Uz taj sofizam u navedenu je tekstu još nekoliko "potpetljaja". Puste li se odmah na televiziju programi raznih vjeroispovijesti, one bi se posvadle oko trajanja pojedinih programa, i, eto, novih vjerskih ratova i za demokraciju neželjene kavge. Taj iskaz, u obliku doskočice, nije ništa drugo doli stav što ga je prema religijama gajila donedavno službena ideologija. One, po njoj, samo zavode ljude te ih u korist mira i snošljivosti mora zamijeniti jedan pogled na svijet, njezin.

Osobito je dvojben primjedba kako televizija nije ničiji propagandni servis, jer ona to, ovako i onako, uvijek jest. Serviralo nam uredništvo dnevnopolitička izvješća, floru i faunu nekog dalekog otoka, modernu glazbu, sportska borilišta, *Santa Barbaru* ili koji film, vazda je, izričito ili prikriveno, prisutna i neka ideologija, neki svjetonazor, neka kvazireligija pa prema tomu i propaganda nečega. Dakle, ako je televizija neizbježno u službi nečije propagande, zašto to dijelom ne bi bila i u službi promicanja vjerske poruke pojedinih konfesija, razmjerno njihovoj prisutnosti u društvu?

Dakako, stvari nisu nikad jednostavne i valjat će s vremenom riješiti mnoga načelna pitanja i tehničke probleme. Kako, primjerice, omogućiti konfesijama da se ravnopravno služe radiom i televizijom a da se ipak spasi načelo svjetovnosti dotične države? Kako u Hrvatskoj to omogućiti katoličkoj većini a da se ne ostavi dojam stvaranja konfesionalne države, katoličke? Kako, napokon, osigurati kakvoću televizijskih priloga religioznog sadržaja, a da se ne dogodi puka folklorizacija religije, čemu se neizbježno ide ako se religiozni sadržaji svedu na blagoslivljanje kakvog javnog objekta - što je očita povreda svjetovnosti hrvatske države - ili na izvješća o župnim proslavama i proštenjima?

No, ipak valja jednom početi, ali sa svom skromnošću i strpljivošću popova glagoljaša.

IZVORI:

1. Iv. 1., 1-2 Novi zavjet i psalmi, KS, Zagreb, 1989.
2. Kana (kršćanska obiteljska revija), XXV. br. 9, rujan 1994., str. 18

IN MEMORIAM KROATISTICI

Slavistika će u budućnosti više nego do sada proučavati razlike među južnim Slavenima, ona je posljednja disciplina u kojoj će se studenti dijeliti na Ruse i Hrvate, Poljake i Čehe. Ideal ravnopravnosti samo je ideal, a sve drugo stvar je prakse i snalaženja u njoj

Prelistavajući stari broj *Vijenca* naiđoh na članak Slobodana Prosperova Novaka pod nazivom *Slavistima nema tko da piše*. Člankom se Slobodan Novak obraća sveukupnom književnom puku i studentima kroatistike, ali i onima koji to nisu - sve u cilju "otvaranja očiju" i "čistog pogleda" na stanje koje vlada kroatistikom u hrvatskim i svjetskim krugovima, te na njezin položaj u istima, koji nije nimalo zavidan niti povoljan i za koji treba puno učiniti kako bi se poboljšao.

"Što se zapravo događa?", postavljam pitanje Slobodanu Novaku i sebi, i istovremeno iščitavanjem dobivam odgovor koji me duboko razočarao i natjerao da i sama nešto učinim za svoju stvar, svoj studij - za kroatistiku. U ime hrvatskog jezika i književnosti - izravno pred oči gospodina Gorana Rema!

U našoj javnosti stvara se osjećaj kako diljem Europe i Amerike kruži jedna slavistička zavjera koja smišljeno i perfidno odlaže svjetsku afirmaciju kroatistike kao zasebnog studija, piše Slobodan Novak u uvodu svoje rasprave. Svojim istraživanjem osvjedočio se u Ministarstvu kako tamošnji dužnosnik zna sve o tome kako se i koliko hrvatski i srpski predaju ili ne predaju na velikim slavističkim katedrama. Međutim, isti dužnosnik zna vrlo malo o domaćim snagama koje rade na tim pitanjima. O ljudima i institucijama koje bi trebale poboljšavati stanje poduke hrvatskog jezika i književnosti u Hrvatskoj, i koje bi svojim radom natjerale slavističke katedre da se prilagođavaju novim stručnim okolnostima, zna se vrlo malo.

SLAVISTIKA ISTIČE RAZLIKE

U Ministarstvu znanosti ne znaju kako tretiranje jezika i književnosti u svijetu ovisi o načinu tretiranja istih u matičnoj zemlji i nacionalnoj katedri. Za svjetske slaviste to je oduvijek bila kroatistika (nekad jugoslavistika) *Filozofskog fakulteta* u Zagrebu. To je ono što i dalje vrijedi na svjetskoj burzi slavistike.

O tim pitanjima u Hrvatskoj djeluje jedna takva institucija koja se zove *Zagrebačka slavistička škola* i djeluje u okviru *Filozofskog fakulteta*. Na njezinu je čelu prof. Mladen Kuzmanović. Međutim, činjenica je da ova škola djeluje samo na papiru. Ono što se od nje očekuje jest dobit. Kroatistika je u južnoslavensku filologiju mnogo uložila, i sada zaslužuje povrat uložena. Istina je da je do nedavno u *Vatikanskoj knjižnici*, u glavnoj čitaonici, kroatistika bila bezimena i udružena s južnoslavenskom gradom, ali za kroatistiku je to prošlost. Posao koji ju čeka neće riješiti oni koji po novinama, ili za saborskim govornicama, prijete našim najboljim lingvistima optužujući ih kako nisu rodoljubi i kako su u pitanjima odnosa između hrvatskog i srpskog jezika popustljiviji. Oni žive misleći kako problem hrvatskog jezika leži sjedinjen sa srpskim jezikom na slavističkim katedrama, ne shvaćajući kako hrvatskom jeziku treba konkurencija bez političkog uplitanja. Danas je svakome jasno da će slavistika u budućnosti više nego do sada proučavati razlike među južnim Slavenima, a da će neznatnije isticati sličnosti među njima. Ali jedno je jasno: slavistika je posljednja disciplina u kojoj će se studenti dijeliti na Ruse i Hrvate, Poljake i Čehe. Nisu Hrvati jedini koji se žale na imperijalizam drugih.

Ideal ravnopravnosti samo je ideal, a sve drugo stvar je prakse i snalaženja u njoj. Vjerujemo u kroatistiku!

POJAČAJ DO DASKE

Tragika u cijeloj priči o radioemisiji Pojačaj do daske, nepotrebno je zauzimanje prostora onima koji bi na dobar način iskoristili mogućnost otvorenog komuniciranja s ljudima, jer čitavi nizovi različitih tema vape za razrađivanjem i polemikom

Teško je govoriti o glazbenim emisijama i emisijama koje su posvećene glazbi jer one trebaju zadovoljavati određene kriterije glazbenog ukusa koji se manifestira različitim sklonostima pripadnika raznih društvenih skupina.

Međutim, oštra granica koja treba odavati kvalitetu treba biti povučena između klasične vrijednosti glazbe i glazbe komercijalne vrijednosti. Osvrćući se na šaroliku paletu glazbenih emisija koje redovito možemo pratiti na radiopostajama širom Hrvatske, ističem emisiju *Pojačaj do daske* emitiranu na Radiopostaji Orahovica. Emisija, ako je uopće zaslužila taj naziv, trebala bi svojim programom zadovoljiti mlado orahovačko pučanstvo. Međutim, prema temama i izboru glazbe koju pruža, jedino bi je iz očaja mogli nazvati zabavnom.

ZAŠTO PTICE LETE NA JUG?

Poteškoća s izborom tema, od kojih je jedna *Zašto ptice lete na jug*, više je nego očita. Temama sličnog sadržaja trebalo bi obogaćivati intelektualne sposobnosti mladih Orahovčana.

Slušanost emisije, ako je uopće i postojala, počela je opadati zbog glazbe koja se ne može pripisati niti jednom glazbenom pravcu.

Bez prestanka su se "vrtile" stvari u stilu legendarne *Čuće*. Negativan odjek izazvalo je i javno izvješćivanje o neopravdanim satima pojedinih razreda srednje škole u Orahovici. Pokušaj popunjavanja prostora u emisiji doveden je do krajnjeg neukusa iz kojeg se ni sami, nazovi - voditelji, nisu uspjeli izvući. Glavni slušatelji, privučeni nagradnim igrama, postali su polaznici vrtića i nižih razreda osnovne škole.

Tragika u svemu tome je nepotrebno zauzimanje prostora onima koji bi na dobar način iskoristili mogućnost otvorenog komuniciranja s ljudima. Čitavi nizovi različitih tema vape za razrađivanjem i polemikom. Dosadašnju glazbu neprepoznatljivog stila trebalo bi zamijeniti glazbom iz svih područja. Na taj bi se način zadovoljilo većinu slušatelja. Međutim, kritika jednog slušatelja je nedovoljna, stoga se možemo i dalje njihati u ritmu *Čuće* i njoj sličnih pjesama. Ukoliko volite glazbu koja doista zaslužuje naziv koji nosi, izbjegavajte subotom 98,5 MH.

ABRAKA DABRA, FIGULI MIGULI

Ljudi više vjeruju u magiju moći no u magiju ljubavi. Ljubav dopušta kretanje sunca i zvijezda... I ako u tom dahu ne postoji magija, onda je ona ništa

Zaprepašujuća i pomalo čudnovata činjenica ostavila me je ovih dana, doslovno rečeno, "zabezeknutom". U razgovoru sa studentima starije ili svoje generacije, pa čak i s ljudima koji su odavno završili fakultete primijetila sam prisutnost jedne vrlo zanimljive teme. Teme koja se ne može izbjeći uz šalicu kave, u tramvaju, prelistavanju novina ili običnoj šetnji ulicom. Riječ je, naime, o magiji. O temi koja je svima zanimljiva, koja pobuduje ljudsku maštu, jer ljudi su oduvijek željeli odgovoriti na pitanja: Tko sam? Odakle dolazim? Kamo ću otići poslije smrti? Tko je režiser u ovom suludom vrtlogu zvanom - život?

Naravno, broj raznoraznih pitanja nije moguće obuhvatiti, niti zamisliti. Ona se kreću u rasponu od adolescentnih djevojačkih pitanja: "Za koga ću se udati?", do traženja određenih znanstvenih odgovora nedostupnih čovjekovu umu. Međutim, kako je u čovjekovoj prirodi ukorjenjena i trunka zlobe, magija se često koristila (koristi?) za nanošenje nesreće neprijatelju. Uza sve to, vjerojatno me ta tema ne bi toliko iznenadila, niti pogodila, da je vodena na određenoj kulturnoj razini, sagledana s neke više razine. Ali, upravo ono što treba istaknuti je, da ljudi o njoj razgovaraju na razini pećinskog čovjeka.

MAGIJA POSTOJI OTKAD JE LJUDI

Odgojena, a odrasla sam uz baku, s određenom dozom skepse i nepovjerenja prema takvim razgovorima, filmovima ili novinskim oglasima, na sve sam to u prvo vrijeme gledala kao na šalu, neku vrstu zabave, bilo da je riječ o gledanju u šalicu kave, karte ili čitanju horoskopa. Sve je to za mene predstavljalo samo obično "ubijanje" vremena i mislila sam kako i drugi ljudi tako gledaju na to.

Nitko od nas ne može poreći da nismo u određenim godinama osjećali želju za bavljenjem magijom i saznanjima nedokučivog. Ponekad su nas oduševljavale razne sekte zbog svoje tajnovitosti. Međutim, smatram da postoji vrijeme kada bi ljudi trebali napustiti takve stavove i razmišljati o svemu na malo drukčiji način.

Činjenica je da magija postoji od kada postoje i ljudi, o čemu govore i slike na zidinama Altamire, te su o njoj napisane brojne knjige, a ona se i u blažem obliku zadržala u svakodnevnom govoru u riječima: dobar dan, laku noć, raznim psovkaama ili slično.

Magija je po svom karakteru usko povezana s religijom i ja nikada nisam poricala postojanje magije, crne ili bijele. Također, ne negiram ni postojanje paralelnih ili različitih svjetova i onoga nama nedokučivog. Ne poričem ni postojanje ljudi s različitim sposobnostima od telepatije, vidovnjaštva i sl. Ali, također, vjerujem u čovjeka, u njegovu svijest i podsvijest. Mislim kako se prava tajna magije ne može shvatiti za dvije, tri ili deset godina i s nekoliko desetaka pročitanih knjiga, nego je potrebno cijeli život posvetiti tome, i onda možda nešto znati.

Međutim, ono što me ljuti i dovodi do granica strpljenja, su ljudi koji pričaju o mrtvim ribama s kljunovima ispod jastuka ili o kravi koja se nije mogla oteliti jer se ispod praga nalazila čudnovata metalna pločica. A upravo se takvi razgovori često mogu čuti.

DAJ DA TI GATAM...

Ono što još više zastrašuje je činjenica, da su se od nedavno, po novinama počeli pojavljivati oglasi u stilu "vračam po kućama", a po ulicama roditelji vode djecu kojoj su oko ruke vezane crvene trake - protiv uruka. Pojavljuju se i ciganke koje proseći govore "daj da ti gatam", a

povećao se broj i otvorenih "salona vidovnjaštva". Kći vlasnice gostionice, u mom bliskom susjedstvu, počela se baviti vraćanjem u prošle živote tj. reinkarnacijom.

Mladić na drugoj godini Ekonomskog fakulteta povjerio mi je kako je u prošlom životu bio Indijanac, a jedna frizerka koja namjerava postati pjevačica bila je Crnac. Zaista zgodno. Za seansu se plaća samo 50 DEM, a one su, naravno, učestale, jer nije moguće samo tako otkriti tko si bio!!! Djevojka na trećoj godini Učiteljskog studija rekla mi je, sasvim ozbiljno, kako je njezinu baku urekla svekrva i kako je ta ista baka nakon odlasa kod neke "vračare" morala spaliti svu posteljinu. Vračari je, također, morala platiti veliku sumu novca, a spaljujući posteljinu našla je u krevetu mrtve žabe, šišmiše, komade krvavog mesa itd. Prva misao koja mi je u tom trenu proletjela glavom bilo je pitanje je li ta žena ikada presvlačila krevete! Čini se kako je izrađivanje osobnih horoskopa zastarjelo, iako se i za njih još uvijek plaća lijepa suma novca. Uzaludno je i spominjati velik broj ljudi koji u talogu nakon ispijene kave traže svoju sudbinu, ili bacaju karte uvjereni kako će u njima vidjeti basnoslovno bogatstvo i velike ljubavi. Granice mog uma ne dopuštaju mi veću maštu i zamišljanje žene (muškarca) koji u loncu kuhaju šišmiševu nogicu, tri kapi svoje krvi, uže na kojemu se netko objesio...

MAGIJA U SLUŽBI MOĆI POJEDINCA

Činjenica je da magija postoji, ali činjenica je i da postoje različita praznovjerja koju imaju svoje lažne magičare i svoja šarlatanstva. Glazba, također, ima svoje svirače po krčmama, ali zbog toga Bach i Mocart nisu manje stvarni. Napokon, sva privlačnost vraćanja, za ljude očito ne predstavlja izazov u tome kako bi bolje upoznali sebe i svijet u kojem žive, nego jedino što je važno je skok na metli, skok na neko drugo konkretno mjesto ili pristup drugoj strani koju norme logičnih misli ne mogu opisati.

Magija se razvijala kroz povijest i neprekidno traje do današnjih dana, te u njoj postoje mnoge stvari o kojima se može raspravljati. Ona je neraskidivo povezana kako s književnošću tako i sa svakodnevnim životom, počevši od snova, jutarnjeg horoskopa itd. Međutim, ona je oduvijek najviše služila želji pojedinca za dominacijom, vladanjem svijetom, te zgrtanjem bogatstva. Očito, ona ni danas nije primijenjena na druga područje, te postaje obična manipulacija ljudima. O tom fenomenu moglo bi se naširoko raspravljati, više no što je moguće ovim seminarom. Međutim, napomenula bih kako ljudi ipak više vjeruju u magiju moći, posjedovanja i zloće, no u magiju ljubavi koja čudesno oplemenjuje našu svijest i korijenito je mijenja. Ljubav koja dozvoljava kretanje sunca i zvijezda... I ako u tom dahu ne postoji magija, onda je ona ništa.

TKO TRČI TAJ SE NE DROGIRA

Naivnost pojedinih odluka, ali istovremeno i agresivnost njihova provođenja, navodi nas da se zapitamo koliko je dobronamjernosti i istinske brige za društvo u cijelom procesu borbe protiv narkomanije

Sredinom 1994. godine započela je vrlo snažna borba protiv narkomanije! No je li se krenulo pravim putem? Narkomanija je vrlo stara pojava. U nekim se krajevima već stoljećima uživaju lake droge. Ipak, stanje je postalo zabrinjavajuće tek drugom polovinom dvadesetog stoljeća, kada je odjednom porastao broj uživatelja teških droga, posebice na sjevernoameričkom i europskom kontinentu. Tome pridonosi i brz razvoj kemijske industrije koja omogućuje proizvodnju određenih narkotika sintetičkim putem. No, u ovome trenutku ne želim raspravljati kako se i zašto postaje narkoman. Je li to posljedica znatizelje, kako se može čuti, ili je kriv pritisak grupe, nedostatak perspektive, preambiciozan karakter... Pitanje je vrlo složeno, te na njega odgovor mogu dati (ili ga bar neprestano tražiti) stručnjaci. Absurdno je davati savjete za izlječenje u novinama ili na plakatima. Ono o čemu treba raspravljati jest pristup problematici sprječavanja narkomanije.

OPASNO NEPOŠTIVANJE STRUČNOSTI

Dakle, liječenju već oboljelih, to jest narkomana, teško mogu pridonijeti laici. No, kako zaustaviti nastanak novih narkomana, pitanje je koje bi se trebalo ticati, kako stručnjaka, tako i svakog građanina. Usprkos tome što svaki član društva treba imati svoj stav, pa i kreativan prijedlog, ne treba apstrahirati ulogu stručnjaka. Upravo to nepoštivanje stručnosti predstavlja velik problem borbe protiv narkomanije u Hrvatskoj. O ovom problemu danas govori svatko. To je pozitivna strana. Potrebno je otvoriti vrata svim novim prijedlozima, mišljenjima i nastojanjima, ali ih bez odobrenja širokog spektra stručnjaka ne treba provesti u djelo. No, kod nas se sve kreće pravim putem - ali u pogrešnom smjeru. Umjesto prijedloga građanstva te mišljenja najmjerodavnijih sociologa, psihijatar i psihologa, na prvom mjestu su oni koji imaju dio u trodiobi vlasti. Na taj način svatko, bez obzira na stupanj upućenosti u aktualnu problematiku, može provesti svoj plan u djelo. Svi ostali bivaju potpuno isključeni. Mjere se poduzimaju samoinicijativno i na njih, iako po mišljenju upućenih graniče s ludošću ili prelaze prag gluposti, ne može utjecati nitko tko nema svoje mjesto u vladi.

SPORT I VJERONAUKE - LIJEK PROTIV DROGE !?!

Imali smo priliku čuti da bi većinu "udarnih" termina na radiju i televiziji trebao zauzimati sport. Slično bi mjesto trebao imati u novinama i ostalim medijima. U školama bi, prema istoj logičkoj shemi trebalo oduzeti mjesto nekim "neupotrebljivim" predmetima i novonastalu prazninu popuniti tjelesnim odgojem. Zašto? Zbog toga što se onaj tko trči, igra nogomet i košarku, nema vremena drogirati. Osim toga je potrebno zabraniti noćni rad lokala jer se tamo narkotici prodaju "na kile". Zatvaranjem lokala opojna se sredstva više nigdje neće moći kupiti (možda bi trebalo razmisliti i o zatvaranju ljekarni). Osim športa treba povećati tjedni broj sati vjeronauka u školama. Tko vjeruje u Boga neće se nikada početi drogirati, a tko je već počeo - prestat će. U Boga trebaju vjerovati svi. Red, rad, stega i obveza.

Slična mišljenja možemo čuti svakodnevno na televizijskim i radioemisijama, te saborskim sjednicama. Upravo naivnost pojedinih odluka, ali istovremeno i agresivnost njihova provođenja, navodi nas da se zapitamo koliko je dobronamjernosti i istinske brige za društvo u cijelom tom procesu. Je li netko zaista uvjeren u svoju stručnost kako na političko-upravnom, tako i na sociološko-psihološkom planu? Možda je ipak većina svjesna svoje nestručnosti. No tada treba posumnjati u njihovu moralnost (jer čemu nametanje svojih mišljenja i odluka na području o kojem nemaju znanja). Stručni se savjeti ne poštuju, a entuzijazam u borbi protiv narkomanije guši se neodbravljanim novca za spomenutu svrhu. Puta između ideje i odluke o njenom provođenju zapravo više nema. Put kojeg nema sigurno je najbrži, ali ne i najbolji.

KAKO SU SE RAĐALA I KAKO IZUMIRALA DJECA TITANICA

Možda je pogrešno, što već po drugi puta pristupam obradi ove teme, a mogu joj pristupiti samo subjektivno jer sam i sam bio "sudionikom 'tolike groteske,' (Marijan Radmilović u kritici istoimenom neobjelodanjenom tekstu). No, možda i nije pogrešno, jer kao "sudionik, tolake groteske," mogu joj, a i zbircanjima unutar nje, pristupiti "senzibilitetom" jednog od organa tijela kojeg možemo nazvati "Djeca Titanica".

Prvo bi trebalo razjasniti što je *Titanic* i jesu li "Djeca Titanica", kao tijelo, ikada egzistirala? *Titanic* ("brod koji je odavno potonuo/sastajalište jednih ljudi/sastajalište koje svakoga dana u svakom pogledu ostaje isto...") - I.R. *Titanic* 1990.) je caffè bar u Đakovu koji je s vremenom postao sinonim za narkomaniju, huliganstvo, lopovluk i sve što je devijantno, iako je to "jedini caffè bar u Đakovu koji se održao kao kakva-takva, ali ipak specifična zajednica i kao jedno od rijetkih isijavališta (rijetko sretljive) subkulture, ne samo u Slavoniji, već i u čitavoj Hrvatskoj" (prof. Dalibor Popović na nastavi sociologije u Ekonomskom i upravno-birotehničkom obrazovnom centru, danas Ekonomskoj školi, šk. godine 1993./94.). *Titanic* je otvoren prije dvadesetak godina i od prvih dana, zbog zanimljive urednosti, imena i tada nove glazbe, u svoje potpalublje počeo je "dovlačiti i magnetski privlačiti" čudnu "kastu" ljudi. To su tada bili mladi intelektualci i studenti, (amaterski) slikari, glazbenici, pjesnici i ini. Dakle, sumirajmo: Đakovu je trebalo mjesto u kojem bi se okupljali svi ovi ljudi sličnih pogleda na umjetnost, znanost i život, uopće. Svakodnevnim sastajanjem, u prizemlju i podrumu bara, slušala se specifična glazba (Janis Joplin, Jimi Hendrix, Jim Morrison, Bob Dillan...), pronalazile su se zajedničke teme, dolazilo je do diskusija, razvijanja filozofija, a kako je to tada bio tren u svijetu, i do bunta protiv pogrešnog ("politike establišmenta") u Đakovu.

S trendom je povezana i duga kosa, odjeća, način hoda, smijeha, žargon, filozofija, ali i alkoholizam, a kasnije i narkomanija (po osobnom mišljenju ne kao programirani bunt protiv društva, s ciljem kažnjavanja istog samouništenjem, već kao bijeg od nečega (a ponekad i ni od čega)). Zbog svega toga, i onoga što je prethodno navedeno, dolazi do želje za zatvorenošću zajednice u kojoj se svi poznaju i mahom jedni u druge imaju povjerenja. Ulaskom velikog broja novih došlo bi do straha i zato zajednica želi odbiti grad od sebe, tj. stvoriti komunu (!!). Zbog nepotpune zatvorenosti u *Titanic* svake godine dode određeni broj novih ljudi ("nekih novih klinaca" ili "nove generacije Djece Titanica"), a i od "Starih mornara" neki odlaze (ili na groblje, ili se uvuku u "normalni tijek kolotečine", a mrljama na čelu, koje s vremenom nestaju, ali i s sjećanjem, s kojim rijetki raščiste, te često dolazi do vikend-recidivizma). Zbog nekog prešutnog dogovora, nekog nepisanog zakona unutar ove "komune" i zbog određene (nekad puno izražajnije, pomalo i morbidne) senzibilnosti ovih ljudi, zbog osjećaja zajedništva i sigurnosti koju im je pružao grupni identitet, "Djecu Titanica" nazivam tijelom, iako to oni nikada nisu htjeli biti "ali da nije bilo koga od njih, ili nas, to ne bi bilo to" (S.R. na dočeku jedne od Novih godina).

Narkomanija (ukoliko načinimo razliku između droge i droge, jer droga i droga nije uvijek isto, i sve droge ne razaraju isto, primjerice "jedan joint hašiša šteti isto koliko i 1 dl vodke", dr. Stevan P. Petrović u knjizi *Droga i ljudsko ponašanje*), kao specifični fenomen i medicine, i psihologije i sociologije, dopušta mogućnost da se na nju različito gleda. U mojoj generaciji se na nju gledalo, a i još uvijek se gleda, kao na tvornicu (umjetnog, ali ipak) smijeha koji je, priznat ćemo nepohodan, a i moram zaključiti, ne zbog urođeng instinkta za obranom, već zbog činjeničnog stanja, da smo se bojali kemije (heroína, kokaina, LSD-a...) i da se samo jedan čovjek "navukao", a da su drugi većinom bježali od nje, zadovoljavajući se "darovima

Zemlje" (derivatima canabisa).

Glazba, književnost, slikarstvo i filozofija većinom su bile vodilje, no nažalost, kao što svugdje vrijednost (ukoliko stvorimo vlastitu ljestvicu i prema njoj sve mjerimo), propada, to se događa i u *Titanicu*.

Nekoliko posljednjih generacija se poprilično razlikuju od svojih prethodnica (što je donekle i normalno). No, to razlikovanje je, u pravom smislu riječi, poprilično veliko, tj. nema više vjerovanja u one "famozne ideale", nema autentične nošnje, duge kose, dolazi do degradacije glazbe, umjetnosti i filozofije, čak i do neznanja za njih, jer ove nove generacije žele samo furku, žele biti predmetom razgovora i ne uviđaju plitkost svojih lako uočljivih karakteristika. Zbog takvog stanja dolazi i do autizma, kod onih koji su malo tvrdokožniji. Dolazi do patetike i žaljenja za onim što je prošlo, a bilo je lijepo. Djetinji smijeh se pretvara u cinični podsmijeh, a razgovor u šutnju (sporazumijevanje pogledima između starijih) ili svađu (između starijih i mlađih), ili ponovno u šutnju (zbog bezvolje da se bilo što objasni i pruži do znanja lijenim došljacima).

I tako, tu završava ovaj moj pogled na oazu koja to više i nije (i još samo ponekad "kad zapuše vjetar s istoka/sobom u praskozorje donese miris hašiša/osjetim da je sve to prošlost (ili bar tako mislim)... " Z.V.), jer su vibracije postale čudne, a i vjetrovi su isuviše jaki zatrpavajući je pjeskom i ponovno potapajući već odavno potopljeni brod.

MARIJANA RADMILOVIĆ:

ZASTUPLJENOST KULTURE U MEDIJIMA

(SKICA ZA PROJEKT)

Ovo je samo skroman pokušaj kojim želimo osvjetliti trud mladih osječkih studenata u potrazi za (isgubljenim vremenom?)...Slika koju ćemo prikazati nije, naravno, cjelovita, ni isključiva. Trenutno smo u mogućnosti samo fragmentarno zahvatiti njihove radove, s ciljem da se fragmenti slože u što rječitiji i objektivniji prikaz o zastupljenosti kulture i umjetnosti u javnim glasilima. Ne vodi nas, pritom, ni negativan ni pozitivan stav.

Prevladava forma interviewa, odnosno razgovora s odgovornim djelatnicima medija. Rezultati su se dali razvrstati u nekoliko osnovnih pitanja:

1. Zastupljenost kulture u pojedinom mediju
2. Na koji se način prikazuju pojedine umjetnosti
3. Pozicija književnosti (opsegom i određivanjem područja)
4. U kojoj je mjeri zastupljeno njegovanje tradicionalne, a u kojoj suvremene književnosti
5. Kada je u pitanju suvremena književnost, tretiraju li se različito zavičajni, amaterski i pučki pjesnici od glavnog tijeka suvremene književnosti
6. Jesu li odgovorni djelatnici zadovoljni tretmanom kulture uopće, te posebno suvremene kulture?!

OSIJEK

Glav. Slavonije

Iz razgovora s Draženom Bađenom, urednikom Kulture i TV Obzora Glasa Slavonije. Razgovor vodili J. Rončević, I. Drempetić i V. Crljen.

1. Kultura je u Glasu Slavonije slabo zastupljena. Konceptija lista i broj stranica neprestano se mijenjaju. Prema shemi koja se primjenjuje od 5. prosinca prošle godine, kulturi pripada jedna stranica. Ustreba li prostora za oglase i marketinške poruke prva koja će ostati bez svoga dijela jeste kultura. Slavonska se regija pokriva putem dopisnika. Oni su često preslabo specijalizirani za djelatnost koju obavljaju i nemaju sposobnost selekcioniranja pristiglih informacija, a suradnju otežava i njihova udaljenost od uredništva. Najveći je problem nedostatak kritičara, te premalena redakcija. Novinari obavljaju informativni dio praćenja kulture i umjetnosti koji ne podrazumijeva kritički osvrt na događaj.
2. Ne postoje posebne rubrike za svaku pojedinu umjetnost. To bi podrazumijevalo puno veći broj stranica, stalne kritičare i na kraju, veći broj događaja u sferi kulture. U uredništvu za kulturu tvrde kako se pokušavaju koncentrirati na svaku umjetnost ponaosob, barem na informativnoj razini.
3. Pozicija književnosti vrlo je slična poziciji ostalih umjetnosti. Posebne, stalne rubrike nema, sve se svodi na informativni dio (najava i odjava pojedinih događaja).
4. Njegovanje tradicionalne književnosti je zapostavljeno u odnosu na suvremenu.
5. Razlikovanje zavičajne, amaterske, pučke književnosti te glavnog tijeka suvremene književnosti mora se provoditi. No, Glas Slavonije često postupa suprotno, događa se da amatersko pjesništvo veličinom i kvalitetom članka bude obrađenije od glavnog tijeka.
6. Urednik nije zadovoljan položajem kulture. Uz dnevnu stranicu kulture ipak manjkaju kvalitetni djelatnici, stalno mjesto u listu, tjedni prilogi i dr. (Do tada onima koji prate zbivanja u kulturi preostaje da sve što ih zanima potraže na stranicama nekog drugog lista, op. autori).

Radio-postaja Osijek

Iz razgovora s urednikom Radiopostaje Osijek, Vlatkom Jurkovićem.

Razgovarali M. Glavaš, V. Poje i Z. Vulić.

1. Svaki kulturni događaj za koji saznamo popratimo, odnosno "damo" mu prostor na našoj postaji. Obično nekoliko dana unaprijed ili najkasnije na sam dan obavještavamo pučanstvo o kulturnom zbivanju.
2. Specijalizirane emisije za pojedine vrste umjetnosti ne postoje, ali se trudimo zastupiti podjednako sva kulturna događanja.
3. Obuhvaćenost književnosti je "neplanirana", ima je onoliko koliko ima i književnih večeri, susteri i promocija.
4. Na radiju nema prostora za književnu baštinu - radio je glagol i imenica a nikako pridjev (!).
5. Jednaka je pozornost posvećena zavičajnim, pučkim, amaterskim pjesnicima, kao i pjesnicima (književnicima) glavnog tijeka suvremene književnosti.
6. Radio je organiziran labavom shemom u kojoj urednici reagiraju na događaje i nastoje sve obuhvatiti. Kruta se shema ne uklapa u zadaću radija da zabavlja i izvješćuje na licu mjesta. Ljudi ne shvaćaju da radio nije medij za meditaciju; on je mjesto gdje bi gost trebao u tri minute iznijeti samu bit onoga o čemu je riječ. Tri minute govora na radiju jesu limit, maksimum nakon kojeg slušateljima popusti pozornost te će ili promijeniti stanicu ili ugaziti radio. A radio je tu radi slušateljstva i nastoji udovoljiti ukusu većine. Kulture je i previše (šala). Budući da imamo mnogo bivših (svršenih) studenata kroatistike kulturna zbivanja nam ne promiču. Kulturu najbolje pokrivo i htio bih da tako pokrivo i ostala područja: politiku, ekonomiju, gospodarstvo i sl. Radio ima jednosmjernu zadaću: zabaviti glazbom pa tek onda informirati viješću bilo kojeg karaktera. Slučaj je, međutim, da danas na Radio-postaji Osijek omjer između glazbe i govora iznosi 60:40, a idealni omjer bio bi 70:30, jer radio je glazba pa tek onda informacija!!!

Radio Baranja

Razgovor s Vlastom Šeremašić-Pejić vodile M. Ernješ i I. Đerđ.

1. Iako u okvirima posuđenih prostorija i prognaničke atmosfere, Radio Baranja uspjeva emitirati programski materijal u trajanju od 18 sati dnevno. Kultura je zastupljena prema broju kulturnih događanja, u obliku kraćih obavijesti (tako se navodno podilazi slušateljstvu, op. rec.).
2. Za specijalizirane emisije nema dovoljno stručnog kadra, različita se područja umjetnosti prate informativno, primjerice izvješćima s književnih večeri, izložaba i dr.
3. Književnost je, dakle, zastupljena osvrtnom na književne večeri i tribine. Djelatnici radija su, uglavnom, u kontaktu s organizatorima i voditeljima programa, koji često progovore i u radio emisijama.
4. Suvremena književnost je zastupljenija.
5. Amaterizam i pučko pjesništvo zatamnjeno je spram profesionalnih umjetnika.
6. Zamjeriti je samoj kulturnoj pasivnosti, a Radio Baranja, smatra gospoda Pejić, ipak čini koliko može za afirmaciju kulture. Naravno, izlišno je ponavljati kako uz cjelokupnu tešku situaciju velik problem ipak predstavljaju nedovoljno osposobljeni (obrazovani) djelatnici.

HRT, studio Osijek

M. Dabac razgovarala sa Zoranom Premušem, novinarom.

1. *Kronika Slavonije i Baranje*, koja ide petkom, u cijelosti je posvećena kulturnim zbivanjima. Također i *Otvoreni studio*.
2. Specijaliziranih emisija zasad nema.

3. Pozicija književnosti je zadovoljavajuća, pratimo sve promocije, a u rubrici *Pročitali smo za vas* predstavljamo nova izdanja.
4. Tradicija i suvremena književnost podjednako su zastupljene.
5. Kako smo mi regionalni program, važno mjesto imaju zavičajni pjesnici. Međutim, djelima veće umjetničke vrijednosti svakako dajemo prednost.
6. Tretmanom književnosti, i općenito umjetnosti, možemo biti zadovoljni što ne znači da ne može biti i bolje!

ĐAKOVO

Razgovor s Mirkom Kladarićem, glavnim i odgovornim urednikom za kulturu i umjetnost Radio-postaje Đakovo, i direktorom Adamom Rajzlom.

1. Udio kulture i umjetnosti je toliki koliko ima kulturnih događanja. Mediji nastoje pratiti sve događaje na informativan način kako bi ih slušateljstvo prihvatilo (!).
2. Svi se kulturni događaji prate podjednako, nema specijaliziranih emisija.
3. Tako ni književnost nema svoje izdvojeno mjesto.
4. Pozicija tradicionalne književnosti ne razlikuje se odviše od pozicije suvremene. Ipak, daju prednost poznatim i suvremenim književnicima. Priznaju da su vrlo malo informirani o suvremenim događanjima izvan Đakova, jer oni su ipak lokalna radio postaja. (Iz ovoga zaključujemo: Dajemo prednost suvremenim hrvatskim umjetnicima ali ne znamo tko su oni, op. autori). Tradicionalna kultura zastupljena je emisijama o narodnom blagu, baštini, no ni te emisije nisu specijalizirane te dolaze povremeno i spontano. Postoje tri emisije za kulturu u trajanju od pola sata i, povremeno, nedjeljom emisija *Naše ulice*, u kojoj se bave biografijom ličnosti čije ime nosi ulica.
6. Nisu zadovoljni svojim radom, zbog pomanjkanja financijskih sredstava i stručnog kadra. Planiraju proširiti program. Na kraju, ističu svoju uspješnu suradnju s lokalnim kulturnim institucijama, Muzejom, knjižnicom idr.

VALPOVO

U razgovoru s glavnim i odgovornim urednikom Hrvatskoj radia Valpovo Džemalom Kadrićem, i urednikom kulture Ratimirom Sabom, sudjelovali M. Vidaković, S. Topić i N. Tramošljanin.

1. Hrvatski radio Valpovo je postaja lokalnog karaktera, a pokriva općine Valpovo, Bizovac, Belišće i Petrijevec. S obzirom na lošu financijsku situaciju, program je okrenut namicanju sredstava za ukupnu djelatnost. U tom kontekstu udio kulture je zadovoljavajući.
2. Tjedno na rasporedu HRV-a postoje dvije emisije o kulturi s pregledom aktualnih zbivanja. To su *Kulturni mozaik* i *Šokačka top lista*. *Kulturni mozaik* sadrži razgovore uoči i nakon kulturnih manifestacija, razgovore s umjetnicima, tonsko snimanje koncerata, promocija knjig, književnih večeri i ostalih oblika kulturnih događanja. *Šokačka top lista* pokriva narodne običaje, izvorni folklor, estradne umjetnike i tamburašku glazbu. Zastupljenost kulture je sadržana i u informativnim emisijama HRV-a.
3. Književnost ima nešto skromnije mjesto, no trudimo se biti u tijeku književnih događanja.
4. Dakle, zastupljena je suvremena književnost.
5. Najzastupljenija je pučka književnost, posebice poezija.
6. HRV surađuje s kulturnim institucijama i društvima... Posebno mjesto imaju osvrtni i kritike kazališnih predstava u izvođenju amaterskih družina i profesionalnih kazališta. Naša radio postaja daje malu, ali dostatnu (!) sliku zbivanja u gradu Valpovu i njegovoj okolici.

BELIŠĆE

Belišćanske novine

S glavnom i odgovornom urednicom lista Zdenkom Frajtag razgovarala A. Andrašek.

1. Kultura je zastupljena i redovita, pokriva područje Belišća. To su najčešće praćenja kulturnih događaja (kazalište, ansambli, izložbe, kino, knjižnica, izdavaštvo...)
2. U listu se nalaze i određene rubrike koncentrirane na pojedine umjetnosti, ali samo u onoj mjeri u kojoj to prostor dopušta.
3. Nažalost, krug čitatelja nije taj kojeg bi u većoj mjeri zanimala književnost(!).
6. Urednica je zadovoljna stanjem u svome listu, smatra da je kultura zastupljenija u odnosu na prijašnje godine, osobito stoga što se još uvijek obraća prilično inertnom auditoriju.

DONJI MIHOLJAC

U razgovoru s glavnom i odgovornom urednicom Radio postaje Donji Miholjac Tanjom Mijatović sudjelovala K. Matoković.

1. Udio kulture na donjomiholjačkom radiju prije svega ovisi o kulturnim događanjima.
2. Nema specijaliziranih emisija koje bi promovirale pojedine umjetnosti. Utorkom imamo emisiju *Kultura oko nas*, u trajanju 50 minuta.
3. Književnost je zastupljena jednom tjedno u trajanju približno petnaestak minuta.
4. Suvremena književnost u prednosti je nad tradicionalnom, omjer iznosi približno 70:30.
5. Zavičajni, pučki ili amaterski pjesnici ne razlikuju se po pristupu. Poezija je zastupljena u jutarnjem programu, a podrazumijeva čitanje pjesama uz predstavljanje autora.
6. Očito je nezadovoljstvo urednice tretiranjem kulture. Problem predstavljaju nekvalificirani djelatnici, odnosno, nedostatnost stručnjaka, motivacije i, naravno, financija!

ORAHOVICA

Radio-postaja Orahovica

S glavnom i odgovornom urednicom Marijom Bačmaga razgovarale su Lj. Marković i I. Gužvić.

1. Uz broj sati kojim raspolažu, pokušavaju disperzirati čestice kulture ubacujući ih između marketinških poruka, u stilu: malo poezije - malo PP-a. U programskoj koncepciji nema termina predviđenog isključivo za kulturu. Kulturna zbivanja u gradu pokrivaju se u sklopu svakodnevnog emitiranja.
  2. Književnost nije posebno obilježena, ponekad se na godišnjicu rođenja nekog književnika osmisli prilog posvećen njegovom životu i djelu.
  3. Nepostojanje specijaliziranih emisija za područje kulture urednica opravdava nezainteresiranošću građana, te manjkom djelatnika (kompetentnih).
- S obzirom na sve loše uvjete tretman kulture i nije posebno loš.

NAŠICE

Razgovor s Katicom Šimašek, glavnom i odgovornom urednicom Radio-postaje Našice. Razgovarali K. Margeta i I. Plejić.

1. Radio pokušava pratiti sva kulturna događanja i redovito ih predstavljati u emisiji *Mozaik petkom*.
2. Pojedine se umjetnosti ne obrađuju specijaliziranim pristupom, a u programu radija zastupljene su i aktivnosti našičkih kulturnih društava. Najveći se prostor daje kazališnim i glazbenim zbivanjima, te gostovanjima umjetnika iz drugih gradova.
3. Prate se nova književna ostvarenja, uglavnom vezana za zavičajnu književnost, dok je glavni tijek književnosti zapostavljen.
6. Urednica ističe kako je zadovoljna radom svoje redakcije.

Na upit jesu li zadovoljni slušatelji, je li jednosatna emisija o kulturi (tjedno) dostatna, je li u njoj dovoljno zastupljena književnost, urednica odgovara kako rade u skladu sa svojim mogućnostima i kako vjeruje da je i slušateljstvo zadovoljno.

POŽEGA

Radio Požega, Požeški list

A. Kasagić i L. Katić u razgovoru sa Sanjom Najvirt.

1. Kultura je u *Požeškom listu* zastupljena na čitavoj (!) jednoj stranici, a pokriva prostor Požeško-slavonske županije. Što se radija tiče, postoji kontinuitet emitiranja emisija tog tematskog područja.
2. Postoje i posebne emisije koje, bilo periodično, bilo kontinuirano proučavaju pojedine grane kulture.
3. Književnost je jedna od najzastupljenijih. Slušatelji imaju priliku pratiti književna zbivanja te djela pojedinih umjetnika u posebnim (specijaliziranim) emisijama.
4. Zastupljenija je suvremena književnost, no ni njegovanje tradicije nije zapostavljeno.
5. Primat je dan glavnom tijeku suvremene književnosti, pučkih književnika i književnih amatera nema u nekom zapaženijem broju.
6. Djelatnici medija zadovoljni su udjelom kulture, smatraju kako se uspijevaju prilagoditi brojnim kulturnim događajima, radu kulturno-umjetničkih društava i kulturnih ustanova (knjižnica, galerija, art- kino, kazalište, glazbena škola i dr.)

VINKOVCI

Iz razgovora s Borisom Ožanićem, urednikom *Vinkovačkog lista* i Radio postaje Vinkovci. Razgovarale V. Tomić i I. Drašković.

1. Oba lokalna medija bitno su zaokupljena sadržajima iz oblasti kulture. To je tradicija od prvih dana postojanja *Vinkovačkog lista* (1952), a može se potkrijepiti činjenicom da je svakodnevica ove sredina oduvijek odisala kulturom, njegovala se književna riječ, kazalište, slikarstvo...
List je uvijek imao stalnu kulturnu rubriku (!), a Radio postaja emisiju o kulturi.
2. Uz navedenu rubriku i emisiju nisu strogo koncipirane i podrubrike koje bi se bavile književnošću, glazbom, filmom, slikarstvom... No, to nije ni moguće jer je riječ o lokalnim sredstvima javnog priopćavanja. Međutim, ukoliko se radi o nekom specifičnom zbivanju, bez obzira na koju se oblast odnosilo, u tom je trenutku taj događaj dobivao veći značaj.
3. Književnost je zastupljena srazmjerno događajima u oblasti pisane riječi
4. U većoj je mjeri zastupljena suvremena književnost, što je logičan pristup budući da lokalni mediji imaju specifičnu zadaću praćenja svih zbivanja. Povremeno, posebice uz odgovarajuća povijesna zbivanja, uz suradnju sa stručnim osobama, pripremaju se posebni prikazi, eseji, bilješke o tradicionalnoj književnosti.
5. Pravimo razliku između zavičajnih, pučkih, amaterskih i eminentnih suvremenih književnika. Upravo na našim prostorima javljaju se sve navedene kategorije, te se u informiranju moraju praviti razlike.
6. Vrlo je teško ocijeniti vlastiti rad, bitniji je sud javnosti i djelatnika u oblasti kulture, ali sveukupno promatrajući tretiranje ove oblasti u novinama i na radiju, možemo biti zadovoljni...

VTV - Vinkovačka televizija

Ž. Matuzović u razgovoru s glavnim urednikom, Dragom Veselčićem.

1. Zastupljenost kulture skromna je. Postoji samo jedna emisija vezana uz kulturu i kulturna događanja - *Kulturoskop*, a emitira se svakog četvrtka u 21 sat.
2. Posebnih emisija o pojedinim umjetnostima nema, *Kulturoskop* se bavi svim kulturnim događanjima u gradu.
3. Ni književnost se ne tretira van domašaja ove emisije.
- 4./5. Ne postoji razlika u tretiranju zavičajnih, amaterskih ili pučkih pjesnika od suvremenog tijeka.
6. Kulturna događanja mogu biti obrađena TV reportažama, te kratkim prilozima u večernjem izdanju vinkovačkog dnevnika.

Hrvatski Radio Vukovar

Ivana Sudar u razgovoru s urednikom Željkom Feketom.

1. Radio Vukovar djeluje tek dvije godine, što znači da je razmjerno mlad, i kao takav dovoljno prezentira umjetnost. U skoroj budućnosti udio umjetnosti trebao bi biti povećan.
2. Nemaju emisije koje se posebno bave npr. kazalištem, slikarstvom, glazbom, ali su te umjetnosti zastupljene u sklopu drugih emisija.
3. Subotom od 20 do 22 sata emitiramo emisiju koja se bavi isključivo književnošću, odnosno predstavljanjem pojedinih književnika.
4. Podjednako je zastupljeno njegovanje djela književne tradicije i djela suvremene književnosti.
5. Između zavičajnih, pučkih i amaterskih književnika, te književnika glavnog tijeka postoji razlika, ali pozornost usmjerena regionalnim i poznatijim književnicima je podjednaka. Pristupačniji su nam regionalni književnici, ukoliko je riječ o kontakt-emisiji.
6. Zadovoljni smo zastupljenošću kulture, posebice književnosti, ali smatramo da bi trebali uvesti nove emisije posvećene i drugim granama umjetnosti.

ŽUPANJA

Radio-postaja Županja

Iz razgovora M. Lenić s novinarkama Brankom Galović i Sanjom Pavlović.

1. Udio kulture na Radio-postaji Županja nije na zavidnoj razini, u određenoj mjeri opravdanje možemo pronaći u teškim ratnim prilikama po cijelu općinu. Ipak, osjeća se nedostatak stručnog kadra na svim područjima. Bavljenje kulturom zastupljeno je usputno, kratkim reportažama.
2. Pojedine umjetnosti zastupljene su ovisno o kulturnim događajima. Nedavno održan Festival glumaca popraćen je, tako, prigodnim emisijama i osvrtima.
3. Naglasak je stavljen na aktualna književna događanja u općini.
4. Zastupljenost tradicije veoma je slaba, dnevno emitiranje ne osigurava zadovoljavajući prostor. Nekakvu utjehu trebal bi predstavljati najava skorog cjelodnevnog emitiranje te širenje opsega.
5. Lokalni pjesnici su vrlo zastupljeni (domoljubna poezija).
6. Djelatnici ove postaje smatraju nemogućim u šest sati programa uključiti neke posebne rubrike kulture.

Stanovništvo je većinom poljoprivredno i pozornost je usmjerena na to područje. Radio, po njima, mora biti odmor i razonoda, oslobođen prezahtjevne terminologije i suhoparnosti...

SLAVONSKI BROD

Razgovor s glavnim urednikom *Posavske Hrvatske* i *Radio Slavonski Brod* Franom Piplovićem vodile M. Vištica, A. Matić i M. Fajgl.

1. U informativnom programu postoje određene teme koje se tiču kulturnih zbivanja. Riječ je o najavama kulturnih događanja uz stručne osvrte na pojedine društvene događaje. Česti su i interviui i razgovori o kulturnom životu. Ovisno o količini kulturnih događanja, i postotak zastupljenosti u medijima se povećava.
2. Postoje rubrike o govoru, prikazi iz pojedinih područja umjetnosti, a tu su i dvosatne emisije vezane za kulturu. U *Posavskoj Hrvatskoj* izlazi duplerica koja govori o kulturnim događajima, kao i crtice, kritike te stručni članci iz etnologije, gospodina Zvonimira Toldija *Nek se spominje i pamti*, te rubrika Mr. Vesne Crnković-Nosić *Ulice i trgovi nose njihova imena, znate li tko su*.
- 3./4. Suvremene književnosti gotovo i nema, djelatnici nisu osposobljeni za ovu oblast (!).
5. Tradicionalna književnost zastupljena je u znatno većoj mjeri.
6. Urednik nije u potpunosti zadovoljan tretmanom kulture, napose suvremene kulture jer se može i bolje i više, ali... I na kraju zaključuje: *Jedino što je ostalo od kulture to je kultura pukog preživljavanja!*

BOSANSKA POSAVINA

Radio-postaja Orašje

M. Nedić i J. Hajrić razgovarali s Nedjeljkom Nedićem, urednikom kulturno-umjetničkog i športskog programa Radio-postaje.

1. Ovo je područje itekako obilježeno ratom, slika kulture skromna je, ali se djelatnici iskreno nadaju boljim vremenima.
2. Specijaliziranih emisija nema, no kada se za to pruži prilika, cijele se emisije posvećuju nekom piscu ili izdavačkom poduhvatu, knjizi (npr. *Privlačica*). Područje glazbe i filma pokrivamo izvješćima, najčešće u emisiji koja je svakodnevno na programu od 14 do 15 sati, a subotom od 21 sat upriličujemo susrete s pjevačima i glazbenicima.
3. Književnost je najzastupljenija lirikom, osobito mladih zavičajnih pjesnika.
4. Rado njegujemo tradiciju, ali u samoj književnosti ipak smo okrenuti suvremenosti.
5. Svakako razlikujemo pučko od amaterskog, profesionalno od neprofesionalnog. Istina, do sada su u emisijama više sudjelovali zavičajni pjesnici. Želja nam je susresti se s nekim drugim piscima, ali to će biti onda kada i djela tih pisaca budu dostupna našem slušateljstvu.

Na kraju, umjesto zaključka, poslužila bih se riječima studentice Katarine Margete koja je o Radio-postaji Našice zapisala:

Onaj, tko samo jedan dan prati program ove Radio postaje, uočit će da je on izuzetno nekvalitetan, površan i neambiciozan.

Uglavnom se emitiraju emisije marketinškog sadržaja i emisije tipa "želje i pozdravi". Emisije uređuju "novinari" koji se drže shema, te je uočljivo pomanjkanje ideja i inovacija. Mlađi dio voditeljske ekipe uređuje emisije glazbenog sadržaja, u kojima se uglavnom vrte aktualni, jednotjedni hitovi i sl. Osvježiti program ove postaje bio bi doista radikalna i težak korak.

Ovakav zaključak ne proizlazi iz samo jednog razgovora, iz situacije kakva je zatečena u samo jednom mediju. Na žalost, ova slika primjerena je većini glasila s čijim smo urednicima i novinarima razgovarali. Naravno, onima koji na zavidnoj razini obavljaju svoju djelatnost, ispisujemo ispriku i štovanje.

XII.

IGOR ROGINA

NEŠTO ZA ZADOVOLJENJE FORME

Savršene natuknice za nepisani dnevnik

- mojem Prijatelju Danijelu Dujakoviću

+++

NE POZNAJEMNIKOGA, OSIM SEBE KOJI TAKO OČAJNIČKI KONZERVATIVNO TRČI ZA JEDNOM INFANTILNOM, GLUPOM UTOPIJOM O NEČEMU KAO ŠTO JE prijateljstvo I BESPOMOĆNO STOJI PRED UVIJEK ISTIM SIVOZELENIM ISKUSTVOM.

ALI: ISKUSTVA ZAGLUPLJUJU.

+++

U posljednje vrijeme, često puta, noću, moja soba ostaje prazna i na mojem krevetu ne spava nitko.

Nitko ne čita prije sna, nitko ne mašta i nitko ne sluša Josipu u mraku. Nikome ujutro zvonit sat, koji uvijek iz navike navijam. Nitko ne ustaje, ne prihvata kavu i nitko ništa. Tako je to, kad u posljednje vrijeme, noću, moja soba ostaje prazna.

Za tih noći ja obično boravim kod jednog čovjeka, kojeg sam upoznao tek nedavno. Ovo "upoznao" više je figurativno, jer ja njega uopće ne poznajem, iako mi se čini da je On jako dobar.

Zašto mi se to čini - ne znam.

Možda zato što me podsjetio na nešto što sam odavno zaboravio, iako On uopće nije svjestan svoje uloge u ovim mojim trenucima.

I tako, jedne noći smo dugo pričali, tj. On je dugo pričao, a ja sam ga slušao i osjećao svoju starost. Uopće nisam razumio njegov monolog. Kao da mi je bio poznat i kao da sam ga i sam često puta izvodio, nekada davno (a možda i ne tako davno), ali je bio u užasnoj magli, od koje se nije moglo ništa razabrati. Nisam ga prekidao, samo sam gledao u žuti zid sobe i s vremena na vrijeme klimnuo glavom u znak odobravanja, uputivši mu pogled ne bih li u njegovim očima otkrio neki davni lik isповјeditelja.

NA USNAMA MI SE SKUPLJALA srebrna PRAŠINA. Bile su slatke od nje, pa sam ih često obilizivao.

Ležao sam na podu, leđima naslonjen na kožnu fotelju koja je jako široka, a On je sjedio na krevetu pod prozorom i igrao se jabukom.

Odjednom je ustao, prenio petrolejsku peć svojim nogama, ostavio ju kraj njih, ugasio svjetlo, a potom legao do mene, tako da nas je peć dijelila. Također se naslonio na veliku, široku, kožnu fotelju.

Ta peć je bijela i četvrtasta, a kroz polovicu prolazi spirala od stakla, zaštićena žicom. Slični na ekran, a kad je peć upaljena u spirali se vidi kako gori vatra.

ON JE GLEDAO U VATRU, KOJA JE I MENE PRIVLAČILA, PA SMO ŠUTEĆI LEŽALI CIJELU VEČER I GLEDALI U VATRU.

PROPINJALA SE I BUKTILA, UVIJALA SE RASTUĆI I OPADALA, GORJELA I PODRHTAVALA I NAJZAD POLOŽILA SE PO DNU, GASEĆI SE

Poslije se on ustao, upalio svjetlo i namjestio krevet za spavanje. I ja sam ustao, razvukao fotelju i također ju razmjestio za spavanje. Potom je On ugasio svjetlo, onda smo se presvukli u pidžame i legli.

On je još nešto govorio u mraku, no toga se ne sjećam, jer me gledanje u vatru izmorilo.

Te noći sam usnuo čudan san:

dva čovjeka idu cestom, koju s lijeve i desne strane opkoljava zemlja. Ta dva čovjeka su dvojnici, a jedan od njih sam ja, sada se više ne sjećam koji.

Dan je i ljeto. I vruće je. Dok hodamo obojica šutimo i s vremena na vrijeme nešto pijemo iz čuturice, što stoji za pojasom. Hodamo već jako dugo i uopće ne znamo kuda idemo, no znamo da je put neminovno. Imamo nježna lica i obojica smo blijeđi. Mladi smo. Znoje nam se dlanovi i umorni smo. Više ni o čemu ne razmišljamo, samo trajemo. Trajemo, trajemooooooooooooo.

Oko ceste je Crnica u velikim komadima, isjekao ju je plug, a izgazili volovi.

Davno je.

Uz cestu srećemo nekog čovjeka, plave kose u bijelom odijelu. Igra se jabukom. Mlad je kao i mi. Smiješi se.

Stajemo i pitamo ga kuda vodi ova cesta, a On nam odgovara: "Nikuda. Idite preko Zemlje, jer prošlost JE POLA BUDUĆNOSTI, A NEKADA BIT ĆE I VIŠE."

Poslije te rečenice nastavio se smiješiti i igrati jabukom u rukama.

Mi se pogledasmo i krenusmo preko Crnice. I, opet smo dugo hodali i šutjeli i razmišljali o čovjeku s ceste, koji nam se obojici činio jako dobar, iako nismo znali zašto. Možda zato što nas je podsjetio na nešto što smo odavno zaboravili?

Smrkavalo se i bio je pun mjesec. Baš kao i večeras, a mi smo hodali i hodali. Zemlja nam se lijepila za cipele, pa smo ih izuli i hodali bos. Crnica je bila topla, ali neravna.

I konačno smo ugledali putokaz za grad kojem je ime Smijeh. Onda smo još dugo hodali. I brže i još i onda smo ugledali ruševine i palež i čad.

I vonjalo je.

Odjednom se počela spuštati magla, od koje nismo ništa razabirali. Sivilo je prekrivalo sve. I, bilo je užasno: blijedo i slinavo i sijalo je strah. Zažmirili smo da ne gledamo i počeli osjećati da se pretvaramo u kameni spomenik što traje. Traje, trajeeeeeeeeeeeeeeeeeeee.

Dalje se ne sjećam, jer se san počeo skupljati u zrno srebrne, ali gorke prašine na nečijim usnicama. U tom zrnu sam vidio onog čovjeka, kako leži sa sjenom uplašenog spomenika i gleda u vatru, razmišljajući o nekome tko se još uopće nije ni rodio.

-Kraj-

+++
O BOŽE, KAD BIH MAKAR IMAO PRI RUCI MREŽICU ZA HVATANJE TIH RIJEČI
KOJE OSJETIM DA LEĆE UOKOLO MENE.

+++
KAKO OPISATI NARANČASTU BOJU, pomalo trulu?

Čuje se gramofon.
Ležao je na krevetu.
Sam. Osamnjen. Blijed. Bijel u bijeloj postelji. Nekada je, prije, davno, ovako znao ležati i
zabavljati se proricanjem događaja na osnovu logičkog slijeda. Znao je razmišljati o crtama na
rukama...

Biti zadovoljan sobom.
Nekada je bio zadovoljan sobom, iako nije imao ništa, izuzev brda knjigu, nešto ploča,
gramofona koji se stalno kvario i malo istrošene odjeće. Povlačio se po sobama klimakteričnih
gazdarica s obojenim trajnama, u dugim, kućnim, šarenim ogrtačima i najlončarapama do
koljena. Slušao njihove nebuloze o poskupljenjima na tržnici, jeo po najjeftinijim rupama.

Ali, bio je zadovoljan sobom. Uopće, bio je zadovoljan svime.

Sada, sada ima dom, puno knjiga, puno ploča, jede u restoranima...

I?...

SADA JE VRLO DOBRO ZNAO ŠTO TO PONEKAD ZNAČE ČETIRI ZIDA S NEČIM
PONAD SEBE, ali i pored tog saznanja nešto guši. Kao neka treća dimenzija unutar prsa,
koja zatvara otvore, koja se širi.

Toplo je. Raskriva se. Zuri u vlastitu golotinju. Bole ga oči od te bjeline. Osjeća da se osjeća
poput Janiusa i vizualizira sebe, nagog, bijelog u zelenoj travi, kako se osvrće unatrag, a gleda
unaprijed i pita se odakle je krenuo, dokle je stigao i kuda zapravo ide?

ZIMA JE, ILI MOŽDA PROLJEĆE. VIDIM PUNO NASMIJANIH LJUDI (KAO
NIKADA DO SADA), VIDIM SUNCE, ŽUTO. GRIJE - NIŠTAVILO MOŽDA I
ISTRUNE I NEŠTO NOVO NIKNE?!

I vidi neku birtiju. Svjetlo. Ulazi, a svi pijanci izlaze. Ostaje samo on, neki galebovi, namještaj,
cigarete i prazne čaše (...).
Sve šuti, čak i galebovi.
I vidi neki transparent, slova ispisana krvlju na žutoj plahti:

NE PROMATRAJTE KAKO PRESKAČEM JASTUKE.
POSLIJE OLUJA ULICAMA TEKU POTOCI.

Tišina rastura. Demolira. Demoralizira. Sve je ovo predstava vrlo jednostavne scenografije:
trajanje, okoliš (bolesni) trenuci smijeha i možda Bog? Možda?
Nepoznati redatelj baš i nije pretjerano maštovit.

Ustaje. gasi gramofon. Pristavlja kavu, pali cigaretu i počinje recitirati stihove nekog plavokosog
pjesnika:
I GLEDAM TAKO DAN
I GLEDAM GA CIJELI DAN.

Da li se senzibilnost može proizvesti u sobi, u kojoj je 30 C, dok vani pada gusti snijeg, a
netko blijed stoji pred prozorom i gleda sebe u prozorskom oknu.

Može li se fikcija proizvesti?

Je li senzibilnost fikcija?

RAZGOVOR, OVAJ NASUŠNI, MOGUĆ JE SAMO IZMEĐU LJUDI KOJI SU PROŠLI
SLIČNE MIJENE U DUŠI. Riječi zapravo nisu uporabljive, jer dolazi do spoznaje O
BLISKOSTI JEDNIH DRUGIMA I USPUT SE DOBIVA UVJERENJE KAKO NISU
SAMI, NAPUŠTENI. PREPOZNAJU SE PO ONIM SLABOKRVNIM NITIMA
SLUTNJE. SLABOKRVNIM, A ZAPRAVO JAKIM U SVOJOJ NEJAKOSTI.

Cigaretu grčevito gasi u pepeljaru od cigle, koja je nekada bila ugrađena u SAGRADA
FAMILIU. Pali novu. Zavlači dim nikotinskog štapića i OSJETI VIŠAK ZRAKA, ponovnu
PRAZNINU u prsima. GLAVI - ODJEDNOM, KAO DA JE BEZ TEŽINE. KAO DA
LEBDI. TREBAMU NEŠTO ČVRSTO ZA ŠTO BI SE UHVATIO: STOL, ZID, rukohvat,
RAME. RAME - ČOVJEK. ČOVJEK. Čovjeeeeek.

Možda bi se trebalo provozati. Voziti se. Juriti bez stajanja i cilja. Strah se pojavljuje iznenada
i skepsa isto. Lomi nutrinu: komadić po komadić, a ona puca kao kristal. Ne smije se pokolebati,
preпустiti. Treba samo zažmiriti i nagaziti gas, skinuti krov, otvoriti prozore i osjetiti vjetar.
Treba osjetiti zimski vjetar. Pustiti ga da šiba. Bičuje. Treba dozvoliti obrazima da promrznu.
Treba pobjeći.

BIJEG JE UVIJEK ODLAZAK U VRIJEME KAO U NEPOZNANICU, KAO U
NEDOKUČIVI PROSTOR U JEDINU DIMENZIJU U KOJU NAS NE MOGU PRATITI
ONI KOJI OSTAJU U SVOJEM I NAŠEM DOTADAŠNJEM VREMENU, KAO
ZATVORENI U KUTIJI IZMJERENOG I SREĐENOG SVIJETA.

Da, to je vrijeme. To je bijeg. To je...
Da li je sreća trenutak?

Grize nokte. Pucaju pri dotiru sa zubima. Zubi škripe. Dolazi do štednjaka. Zakuha kavu.
Kipuća je. Para se uvija poput indijske plesačice.

BESKRAJ JE SLIČAN OSTAJANJU.

I?...

Ah, onaj osjećaj... Onaj osjećaj posjedovanja prozirnog pogleda duševnih bolesnika. Onaj pogled koji je rezultat gorčine medikamenta, što ih daju bolesnicima da bi spavali budni. Onaj pogled koji je često gledao, jednom davno u očima neke Božice, slavonske.

OSJEĆAŠ LI NAŠU BOLEST,
IZGUBLJENU MAŠTU...

Ponovo stihovi plavokosog pjesnika.

Trebalo bi nekamo izići, nekamo otići i pokušati se OGREBATI
ZA JOŠ JEDAN MIR, negdje.
TKO ZNA KADA ĆE BITI KRAJ
I TKO ĆE GA DOČEKATI ZDRAV?!

Ali, onaj nepoznati redatelj je nešto zaboravio: IMPROVIZACIJU. Zaboravio je improvizacijuuuuuuuu. Improvizaciju, tu (nekada) predivnu riječ (:). Treba samo stvoriti vlastite mehanizme obrane. Njima se treba ograditi, kao što kule treba opasati bedemima. I treba uvježbavati obranu. Obranuuuuuu. Samo... Samo, bio je umoran od priprema i obrana i

....

I od toga je bio umoran.

Izvori presušuju.

San?
San je VELIKODUŠAN I NUŽAN, ALI I TAKO PODMUKAO I LUKAV.

Alkohol?

Porok.

Sve?

Sve dovodi do ludila.

Osamljenost dovodi do ludila.

Ludilaaaaaaaaa.

Treba nekamo izići.

Kava se već ohladila. Otpija je u velikim gutljajima. Slatka je a zapravo gorka. Još jedna cigareta. Pepeo pada po golotinji. Patetika (lijenost, nemoć protiv sebe, trenutka) ŠTO LJENČARI U MENI, ZADOVOLJNA JE SA MNOM, ISTO KOLIKO I JA S NJOM.

ČOVJEK NAKON TRIDESETE SVE VIŠE SLIČI NA VLASTITU SMRT.

Treba se sresti s ljudima. Zaboraviti tridesetu. Treba. Da. Ostavlja šalicu u sudoper, vraća se u sobu, pali gramofon. Liježe. Gleda golotinju, pokriva se...
KAKO OPISATI NARANČASTU BOJU, pomalo trulu.

-Kraj-

XIII.

GOST

SPISIVANJE ISPISANOG KNJIŽEVNO-ČASOPISNOG
PROSTORA

ISPISIVANJE ISPISANOG KNJIŽEVNO-ČASOPISNOG PROSTORA

Rat, kraj stoljeća i nadasve kraj tisućljeća, kao tipični historijski i periodizacijski orijentiri, pružaju nam povoljne uvjete utvrđivanja nove poetike kao identiteta devedesetih. Ta bilježnička uloga novoga izraza leži na književnim časopisima, prostoru otvorenom svim vrstama prolaznih pokušaja koji će se na kraju kristalizirati u tipičan, ali kvalitetan izraz. Izazov dosezanja zenita kvalitete zrelo formiranog identiteta još je veći u realnim okolnostima postmodernističke devalvacije tekstova, autarkijskih automimesisa, vremenskog i prostornog kumuliranja povijesti ka ovom dijelu Europe, te književnog vakuuma nakon (i za vrijeme?) generacije bez razloga.

ČASOPISI

Podrobnijim "kopanjem" po knjižnicama i knjižarama može se otkriti koncepcijski širok raspon samozatajnih časopisa, počev od renomirane *Republike*, pa do svakom pristupačnog *Vijenca*, zavučenog između *Glorije i ST-a*. Između njih životare *Gordogani*, na žalost, *Quorum*, časopis neredovitog pojavljivanja, heterogen, otvoren raznim, naizgled nespojivim sadržajima, a koji je, i kao takav, stekao lijepu titulu časopisa generacije osamdesetih.

Utvrđivanje svih časopisnih pokušaja, improvizacija i "fanzinskih" realizacija lokalnih ogranaka *Matice hrvatske* ili gimnazijskih entuzijasta odveo bi nas ozbiljno složenom poslu nad tužnom materijom. U ovoj našoj sredini, tradiciju izlaženja takve vrste materijala od *Književnih priloga* i almanaha *Mi* preuzela je *Književna revija* osječkog ogranka Matice hrvatske okupljajući sva imena osječkog kruga, od književničke osrednjosti Tomaša do postmodernističke osobitosti dosljednog izraza, Rema. Premda obiluje različitim sadržajima, od jezika do političkog jezika Kramarića, *Revija* se konceptualno izgrađuje iz broja u broj, a evidentan je razvoj intermedijalnog pristupa, te vještog doziranja kvalitetnih segmenata popularne kulture (velika zasluga Rešickog).

Mladi svoj izraz mogu oblikovati u *Plimi*, najavljenom *Vrijesku* te simbolično skučenom *Homo volansu*. Ti časopisi su prostor za pregršt osobnih podataka kojima je jedini kvalitativni kriterij objavljivanja pismenost. Pismenost se pak utvrđuje u tankom listu velike korisnosti *Jezik*, Hrvatskog filološkog društva u Zagrebu, koji dobiva još više na značenju u okviru ovotrenih nesložidbi glede ustrojstva pravojezične izričdbe.

PRIVATNO IZDAVAŠTVO

Drugi čimbenik aktivnog književnog života je kvalitetno poslovanje malih, neovisnih izdavačkih kuća kao što su *Meandar*, *Durriex*, *Ceres* ili *Algoritam* koje obvezatnim osjećajem za tržišno objavljaju reklamirane naslove, uvodeći tako u književni život dinamičnost, za sada umjereno agresivnih, marketinških odnosa. Prvi rezultati djelovanja tržišnih gibanja očituju se tako u povećanom broju eseja, komentara i kolumni iz pera Rema, Čegeca, Maleša i drugih kao trenutno jednom od najzastupljenijih vidova izražavanja. Otvoreni svim stilskim postupcima, intelektualnom ludističkom distancom racionaliziraju silovitu stvarnost mračnih sfera ljudske gluposti, te se s najčitanijih, ali jednodnevnih stranica novinskog tiska, u duhu vremena, sele u postojana ukoričenja izdavačkih kuća.